

วารสารวิชาการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

The Academic Journal

Faculty of Humanities and Social Sciences
Nakhon Sawan Rajabhat University

ISSN 2465-4426 ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565

วารสารวิชาการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2

กรกฎาคม-ธันวาคม 2565

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นวารสารราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายนและฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) ตีพิมพ์บทความวิชาการ บทความวิจัย และบทปริทัศน์หนังสือ ที่มีเนื้อหาในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขาภาษาไทยและภาษาศาสตร์ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา ศาสนาและปรัชญา ดนตรี นาฏศิลป์ ศิลปกรรมศึกษาศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เจ้าของ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์สุชาติ แสงทอง

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

บรรณาธิการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์คุณากร กรสิงห์

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณธนสวรรค์ เจริญเมือง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุชาติ แถทอง

มหาวิทยาลัยบูรพา

ศาสตราจารย์บรรเจิด สิงคะเนติ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

รองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกรัษฎ์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาวิตรี สอาดเทียน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนัญญา วารีสอาด

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

อาจารย์กาญจนา กลิ่นอำพร

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

ภาพปก : NSRU PHOTO CLUB

ออกแบบรูปเล่ม : ว่าที่ ร.ต. อนุ คุ้มเพชร

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์คำนำ บริษัท ดีเซมเบอร์ จำกัด

เลขที่ 248/7 ซอยมิตตคาม ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต

กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-8445933-4

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2565 เล่มนี้ ประกอบด้วยบทความทั้งหมด 7 เรื่อง ซึ่งเป็นผลงานของผู้นิพนธ์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นอาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษา ดังนี้

บทความด้านภาษาและวรรณกรรม จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่มีต่อสมรรถนะภาษาไทย : กรณีศึกษาโครงการ Thai Immersion Program ณ สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ของ อติสรณ์ ประทุมถิ่น บทความเรื่อง นาฏยลักษณะท่ารำนของนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง ของ ภัทธีรา จันทรดี บทความเรื่อง บทประพันธ์เพลงดุซงึนนิพนธ์ “คีตนิพนธ์ชลมารค” สำหรับวงซินธิไซเซอร์แซมเบอร์ออร์เคสตรา ของ อรวดี ธนะจันทร์ และพิมพ์ชนก สุวรรณธาดา และ บทความเรื่อง แรงบันดาลใจและแนวความคิดพลั้งแห่งรักจากพ่อในงานศิลปะ 3 มิติ ของ อิศระ วีระน้อย

บทความด้านสังคม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ บทความเรื่อง ผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ ของ รตา อนุตตรังกูร บทความเรื่อง แนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง ของ วรวิทย์ เสริมสุจริต และ บทความเรื่อง ปัญหาน้ำมันของไทยในอดีต ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ของ ทศนีพร วิชาลสุวรรณกร

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการขอเชิญคณาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจ ส่งผลงานในรูปแบบบทความวิจัยและบทความวิชาการมาตีพิมพ์ในวารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์เพื่อร่วมเป็นก้าวต่อไปของพวกเรา

สารบัญ

สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่มีต่อสมรรถนะภาษาไทย : กรณีศึกษาโครงการ Thai Immersion Program ณ สถาบันภาษาและกิจการ ต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย	1
อดิสรณ์ ประทุมถิ่น	
นาฏยลักษณ์ท่าแร่ของนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง	11
ภัทธีรา จันทร์ดี	
บทประพันธ์เพลงดุซงึนนิพนธ์ “คีตนิพนธ์ชลมารค” สำหรับวงซินธิไซเซอร์แซมเบอร์ออร์เคสตรา	29
อรวดี ธนะจันทร์ และ พิมพ์ชนก สุวรรณธาดา	
แรงบันดาลใจจากลูกนำไปสู่แนวความคิดพลังแห่งรักของพ่อ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ	41
อิสระ วีระน้อย	
ผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอน แบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์	55
รตา อนุตตรังกูร และ นันทิยา สัตยวาที	
แนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ ของศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง	68
วรภัท เสริมสุจริต	
ปัญหาน้ำมันของไทยในอดีต ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523	78
ทัศนีย์พร วิศาลสุวรรณกร	

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำปี
วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม)

รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ แสงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐดนัย ประเทืองบริบูรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ สิทธิกร คักดีแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.พนารัตน์ มาศฉมาดล	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ พัฒนสานต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรวัฒน์ เมธาสุทธิรัตน์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรทัย อินตะไชยวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพชรรุ่ง เทียนปัวโรจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐภูมิ เชื้อขวด	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานะ ขุนวีช่วย	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรรัตน์จินพงษ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศราวุธ จันทระ	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรรยาสมร ผลบุญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วงศ์วิศ พิณฐวิทยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภดล ทิพย์รัตน์	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.ดนุ ภูมาลี	มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.กนิษฐา พวงศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร. ชนกิตต์ ธนะสุข	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ดร.จรรณี คงกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่มีต่อสมรรถนะ
ภาษาไทย : กรณีศึกษาโครงการ Thai Immersion Program
ณ สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย¹
Intercultural Competence and Language Achievements:
A Case Study of the Thai Immersions at the Language
Institute and Global Affairs, Chiang Rai Rajabhat University

อดิสรณ์ ประทุมถิ่น²

Adisorn Prathoomthin³

วันที่ส่งบทความ: 19 ตุลาคม 2565, วันที่แก้ไขบทความ: 22 ธันวาคม 2565,

วันที่ตอบรับบทความ: 27 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่มีต่อสมรรถนะภาษาไทย : กรณีศึกษาโครงการ Thai Immersion Program มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนโครงการ Thai Immersion Program 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะภาษาไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ผู้เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program จำนวน 12 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบวัดสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและแบบวัดสมรรถนะภาษาไทยมาตรฐาน CRRU Thai – CEFR สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และศึกษาความสัมพันธ์ด้วยการหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า หลังเข้าร่วมโครงการผู้เรียนมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีค่าเฉลี่ยที่ 2.84 แปลความหมายได้ว่า ผู้เรียนมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโครงการอบรมดังกล่าวเป็นหลักสูตรอบรมภาษาและวัฒนธรรมระยะสั้นที่สามารถเสริมสร้างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนให้เพิ่มขึ้นได้ตามเป้าประสงค์ของหลักสูตร ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะภาษาไทยพบว่ามีความสัมพันธ์กันเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แปลความหมายได้

¹ งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำวิจัยและการสร้างสรรค์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย เลขที่สัญญา B26403035

² อาจารย์ ดร., โปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, อีเมล: adisorn.pra@crru.ac.th.

³ Lecturer (Ph.D.), Department of Thai Language and Culture Program Faculty of Humanities, Chiang Rai Rajabhat University, e-mail: adisorn.pra@crru.ac.th.

ว่ามีค่าระดับความสัมพันธ์ในระดับสูง กล่าวคือเมื่อผู้เรียนมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมสูงขึ้นจะส่งผลให้สมรรถนะภาษาไทยสูงขึ้นตามไปด้วย

คำสำคัญ : การสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ สมรรถนะเชิงวัฒนธรรม ภาษาไทย มาตรฐาน CEFR

ABSTRACT

The study investigates cultural competencies of learners of Thai as a foreign language, titled “Thai Language Learning Achievement: A Case Study of the Thai Immersion Program at the Institute of Languages and Foreign Affairs Chiang Rai Rajabhat University”. The aims of the study are twofold: First, to understand learners’ Thai cultural competency who participated in the Thai Immersion Program. Second, to investigate the relationship between learners’ cultural competency and their Thai language competence after they have completed the immersion.

The results show that after completing the project, the students' cultural competency was moderately higher than before, with a statistically significant mean of 2.84 As for cultural competency, which had a statistically significant positive correlation coefficient at the .01 level. The findings were interpreted as the variables had a high level of correlation. That suggests that when learners have achieved higher cultural competency, they were likely to have achieved higher language competence in the Thai language.

KEYWORDS: Teaching Thai as Foreign Language, Intercultural Competence, Cerf Standard for Thai Language

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 ถือเป็นยุคสมัยแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ เครื่องจักร และหุ่นยนต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยาการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology) นั้น ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างเห็นได้ชัดโดยไม่มีข้อจำกัดทั้งด้านเวลาและสถานที่ พฤติการณ์เหล่านี้ได้ส่งผลให้โลกกลายเป็นสังคมที่ไร้พรมแดนโดยปริยาย กล่าวคือประชาคมโลกต้องอาศัยอยู่ร่วมกันท่ามกลางสังคมที่มีความหลากหลายทั้งด้านภาษา ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิต ฯลฯ ตลอดเวลาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตโดยไม่รู้ตัว

เมื่อโลกกลายเป็นพหุสังคมที่ไร้พรมแดนคำว่า “สมรรถนะเชิงวัฒนธรรม” หรือ “ความสามารถทางวัฒนธรรม” จึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างทักษะการ

สื่อสารและการปรับทัศนคติเป็นเชิงบวกเมื่ออยู่ท่ามกลางความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ดัง กมลชนก ชำนาญ (2556) ได้ให้ความหมายของสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมหรือความสามารถทางวัฒนธรรมว่า “ความสามารถทางวัฒนธรรม คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก การรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมของผู้อื่นและของตนเอง รวมไปถึงการติดต่อสื่อสาร การอยู่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี เมื่ออยู่ระหว่างหรือท่ามกลางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนเอง” ด้วยสาเหตุดังกล่าว สถาบันการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนหลักสูตรด้านภาษาและวัฒนธรรมจึงควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบูรณาการองค์ความรู้ด้านหลักภาษาที่ใช้สอนในห้องเรียน การเรียนรู้วัฒนธรรมนอกสถานที่ และสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่เสริมกันและสามารถเพิ่มพูนทักษะการสื่อสารของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ดัง อดิสรณ์ ประทุมถิ่น (2563) กล่าวว่า “การใช้สื่อการสอนสภาพจริงหรือการเรียนรู้ในสถานการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความสนใจและเสริมพัฒนาการด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เพิ่มขึ้น”

สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ร่วมกับศูนย์ภาษามหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (The Centre for Language Studies, National University of Singapore) พัฒนาหลักสูตร Thai Immersion Program โดยมีเป้าประสงค์เพื่อเสริมทักษะการสื่อสารภาษาไทยระดับ CEFR A2 และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยเชิงประจักษ์แก่ผู้เรียน ซึ่งลักษณะของหลักสูตรเป็นหลักสูตรระยะสั้นใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรม 3 สัปดาห์ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านภาษาไทยที่ได้จากชั้นเรียนและการเรียนรู้วัฒนธรรมไทยนอกสถานที่

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเชิงลึกไปในรายละเอียดว่าหลักสูตร Thai Immersion Program ที่สถาบันการศึกษาทั้งสองแห่งได้ร่วมกันพัฒนานั้นสามารถทำให้เกิดสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมหรือไม่และสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อสมรรถนะภาษาไทยในระดับใดภายหลังจากศึกษาจบหลักสูตร ทั้งนี้ผลการศึกษาวิจัยจะนำมาซึ่งการพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นด้าน ภาษา วัฒนธรรม และการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีในสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนที่เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมกับสมรรถนะภาษาไทยของผู้เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program

กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมจากนักวิชาการด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ชูตินันท์ จัทรเสนานนท์ (2553) สุจิตรา โชฬิมา (2559) กมลชนก ชำนาญ (2556) Byram, M. (1997) เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมเพื่อนำมาเป็นกรอบการวิจัย ดังนี้ สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม วัดได้จาก ความรู้ทางวัฒนธรรม
2. ทักษะทางวัฒนธรรม วัดได้จาก การรับรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคมและการปรับตัว
3. ความตระหนักทางวัฒนธรรม วัดได้จากความตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม
4. ความสามารถในการสื่อสาร วัดได้จากความสามารถในการสื่อสารกับผู้รับสารต่างวัฒนธรรม

สมมุติฐานการวิจัย (Research Hypothesis)

ผู้เรียนที่เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program ที่มีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมสูงขึ้นไปจะส่งผลทำให้สมรรถนะภาษาไทยสูงขึ้นตามไปด้วย

คำถามการวิจัย (Research Question)

สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะภาษาไทยมีความสัมพันธ์กันหรือไม่

ขอบเขตการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้เรียนชาวต่างประเทศที่ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เรียนชาวต่างประเทศที่เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program จำนวน 12 คน ระยะเวลาอบรมระหว่างวันที่ 9-29 กรกฎาคม 2562 รวมทั้งสิ้น 21 วัน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัย ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและด้านสมรรถนะภาษาไทยของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ สมรรถนะเชิงวัฒนธรรม
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ สมรรถนะภาษาไทย

ประโยชน์การวิจัย

1. ผลการวิจัยทำให้ทราบสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนจากโครงการ Thai immersion Program ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการฝึกอบรมที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสมรรถนะเชิงวัฒนธรรม
2. ผลการวิจัยทำให้มีหน่วยงานด้านการจัดการศึกษามีแนวทางในการยกระดับความสามารถในการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมไทย ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาวัฒนธรรมไทยกับสมรรถนะภาษาไทยซึ่งหน่วยงานด้านการจัดการศึกษาสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตรด้านภาษาและวัฒนธรรมต่อไป

4. ผลงานวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตและหลักสูตรที่เกี่ยวกับทักษะเพื่ออนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้เรียนชาวต่างประเทศที่ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program ปีการศึกษา 2562 จำนวนทั้งสิ้น 12 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดสมรรถนะเชิงวัฒนธรรม และแบบวัดสมรรถนะภาษาไทยมาตรฐาน CRRU Thai – CEFR (The Common European Framework of Reference for Languages)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ทำหนังสือยินยอมเก็บข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 12 คน

3.2 ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมทั้งก่อนและหลังอบรม

3.3 ให้กลุ่มตัวอย่างทดสอบสมรรถนะภาษาไทยด้วยแบบวัดสมรรถนะภาษาไทยมาตรฐาน CRRU Thai- CEFR ทั้งก่อนและหลังอบรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและผลการวัดสมรรถนะภาษาไทยไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS For Windows มีรายละเอียดขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลการตอบแบบสอบถามด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมวิเคราะห์ในรูปแบบแจกแจงความถี่และสถิติค่าเฉลี่ย จากนั้นนำผลการวิเคราะห์เป็นรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 2 ข้อมูลผลการวัดสมรรถนะภาษาไทยมาตรฐาน CRRU Thai-CEFR ทั้ง Pre-test และ Post-test ของผู้เข้าร่วมโครงการ วิเคราะห์ในรูปแบบแจกแจงสถิติค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์เป็นรูปแบบตารางประกอบการบรรยายและการแปลผล 6 ระดับ ได้แก่ A1-C2 ตามมาตรฐาน CEFR (The Common European Framework of Reference for Languages)

ตอนที่ 3 หาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะภาษาไทยโดยการหาค่าความสัมพันธ์อย่างง่าย (Simple correlation coefficient) ตามหลักของ Pearson product-moment correlation โดยหาค่า สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ มีค่าใกล้ -1 หรือ +1 แสดงถึงการมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง แต่หากมีค่าใกล้ 0 แสดงถึงการมีความสัมพันธ์กันในระดับน้อยหรือไม่เลย

ตาราง 1 ผลสรุปภาพรวมการวัดสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมทั้ง 4 องค์ประกอบ ของผู้เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program จำนวน 12 คน

องค์ประกอบ	รายการ	ค่าเฉลี่ยก่อนเรียน	ค่าเฉลี่ยหลังเรียน
1	ความตระหนักทางวัฒนธรรม	2.37	2.94
2	ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม	2.39	3.05
3	ทักษะทางวัฒนธรรม	2.35	2.94
4	ความสามารถในการสื่อสารกับบุคคลต่างวัฒนธรรม	1.86	2.44
ค่าเฉลี่ยรวม		2.24	2.84

ตาราง 2 สรุปผลการวัดสมรรถนะภาษาไทยมาตรฐาน CEFR (CRRU Thai-CEFR) ก่อน Pre-test และหลัง Post-test เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program จำนวน 12 คน

ID	เพศ	Pre-Test	ระดับ CEFR	Post-Test	ระดับ CEFR
1	ชาย	135	A1 Class B	200	A2 Class D
2	หญิง	140	A1 Class B	200	A2 Class C
3	หญิง	140	A1 Class B	220	A2 Class C
4	ชาย	150	A1 Class A	228	A2 Class C
5	ชาย	155	A1 Class A	240	A2 Class B
6	หญิง	155	A1 Class A	240	A2 Class B
7	หญิง	155	A1 Class A	240	A2 Class B
8	หญิง	157	A1 Class A	248	A2 Class B
9	หญิง	158	A1 Class A	256	A2 Class A
10	หญิง	158	A1 Class A	256	A2 Class A
11	หญิง	158	A1 Class A	256	A2 Class A
12	ชาย	165	A2 Class D	260	A2 Class A
	คะแนนเฉลี่ย	152	A1 Class D	คะแนนเฉลี่ย 237	A2 Class B
	ร้อยละ	38.00		ร้อยละ 60.00	

ตาราง 3 สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะภาษาไทย ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป SPSS

รายการ		สมรรถนะภาษาไทย
สมรรถนะเชิงวัฒนธรรม	ค่าสหสัมพันธ์	.778**
	P	.001
	ระดับความสัมพันธ์	สูง

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่งได้แก่ ศึกษาสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนที่เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program พบว่าก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ผลการทดสอบ Pre-test ของผู้เรียนจำนวนทั้ง 12 คน มีค่าเฉลี่ยด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมโดยรวมเท่ากับ 2.24 แปลผลได้ว่าอยู่ในระดับต่ำและหลังเสร็จสิ้นโครงการอบรมฯ Post-test มีค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 2.84 แปลผลได้ว่าอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีระดับสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนสามารถจำแนกได้ 4 องค์ประกอบตามลำดับ ได้แก่ ลำดับที่หนึ่ง คือ ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.05 ลำดับที่สอง คือ ความตระหนักทางวัฒนธรรมซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับทักษะทางวัฒนธรรมโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.94 และลำดับสุดท้าย ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสารมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.44 โดยแต่ละองค์ประกอบได้แสดงให้เห็นถึงภาพรวมด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมหรือความสามารถทางวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วมโครงการโดยรวมทั้งหมด เมื่อวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยรวมทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการฯ พบว่าผู้เรียนมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในส่วนของวัตถุประสงค์ข้อที่สองได้แก่ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะด้านภาษาไทยของผู้เข้าร่วมโครงการ Thai Immersion Program ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวัดสมรรถนะด้านภาษาไทยของผู้เข้าร่วมโครงการฯ ทั้งก่อน Pre-test และหลัง Post-test พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ ผู้เรียนทั้งหมดมีภาพรวมด้านสมรรถนะภาษาไทยตามมาตรฐาน CEFR ทั้ง 4 ทักษะ ได้คะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 152 คะแนน ค่าสถิติร้อยละเท่ากับ 38 ระดับ CEFR A1 Class D และหลังเสร็จสิ้นโครงการฯ ได้คะแนนเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 237 คะแนน ค่าสถิติร้อยละเท่ากับ 60 ระดับ CEFR A2 Class B ทั้งนี้มีสมรรถนะเพิ่มขึ้นโดยรวมเฉลี่ยร้อยละ 12 ด้วยผลลัพธ์ดังกล่าวเมื่อนำข้อมูลผลการวัดสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะด้านภาษาไทยภายหลังจากเสร็จสิ้นโครงการฯ มาคำนวณหาค่าความสัมพันธ์อย่างง่าย (simple correlation coefficient) ตามหลักของ Pearson product-moment correlation (บุญศรี พรหมมาพันธุ์, 2561) ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูป SPSS พบว่ามีค่าระดับความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าระดับความสัมพันธ์ในระดับสูง กล่าวคือเมื่อผู้เรียนมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมสูงขึ้นจะส่งผลให้สมรรถนะด้านภาษาไทยสูงขึ้นตามไปด้วย

สรุปได้ว่า การศึกษาวัฒนธรรมได้ส่งผลให้สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและทักษะภาษาไทยด้านการฟัง การพูด การอ่านและการเขียนเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นข้อมูลชี้ชัดได้ว่าภาษาและวัฒนธรรมนั้น

มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งซึ่งแนบแน่นหรืออาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมและภาษานั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะการใช้ภาษาถือเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันการแสดงออกเชิงวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะการใช้ภาษาและวิถีการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมในงานประเพณีต่างๆ การทักทายพร้อมด้วยการไหว้ การโค้งคำนับ หรือจับมือตามบริบทของวัฒนธรรมในภาษาต่าง ๆ หรือการสื่อสารในชีวิตประจำวันในวัฒนธรรมล้านนาที่มีลักษณะอ่อนช้อย และการใช้ภาษาถิ่นในภาคภูมิภาคต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งแต่ละพื้นที่มีการใช้ภาษาที่มีความโดดเด่นแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เชิงวัฒนธรรมของตนทั้งสิ้น ดัง พระอุดมธีรคุณ และบัณฑิตกา จารุมา (2563) กล่าวว่า “ภาษาที่มีหน้าที่เพื่อการสื่อสารความหมายอันสะท้อนความคิด ทศนคติค่านิยมและถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ภาษามีฐานะเป็นสาขาหนึ่งของวัฒนธรรมเพราะฉะนั้น การจัดเรียนการสอนด้านทักษะทางภาษาในสถาบันการศึกษาปัจจุบันจำเป็นต้องเรียนวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย และเมื่อคนต่างภาษาสื่อสารกันจึงต้องมีความเข้าใจวัฒนธรรมการใช้ภาษาของเจ้าของภาษาจึงจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการสื่อสาร” ด้วยสาเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการศึกษาภาษาและสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่มีต่อสมรรถนะด้านภาษาไทย : กรณีศึกษาโครงการ Thai Immersion Program ณ สถาบันภาษาและกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย สามารถสรุปการอภิปรายผลได้ว่า สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมหรือความสามารถทางวัฒนธรรมสามารถจำแนกได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความตระหนักทางวัฒนธรรม ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ทักษะทางวัฒนธรรมและความสามารถในการสื่อสาร

ในส่วนของการมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและสมรรถนะด้านภาษาที่เพิ่มขึ้นของผู้เรียน อภิปรายได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากหลักสูตร Thai Immersion Program นั้นมีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในลักษณะบูรณาการองค์ความรู้ด้านหลักภาษาที่สอนในชั้นเรียนร่วมกับการเรียนวัฒนธรรมนอกสถานที่ ซึ่งเป็นกลวิธีการเรียนรู้ที่สามารถเพิ่มพูนสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและทักษะภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะนอกจากได้ความรู้เชิงวิชาการแล้วยังได้กระตุ้นความสนใจต่อภาษาไทย ได้รับความสนุกสนาน น่าตื่นเต้น ไม่น่าเบื่อ และที่สำคัญได้ใช้ทักษะภาษาไทยสื่อสารในสถานการณ์จริง ทั้งนี้จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่าการที่ผู้เรียนมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นได้ส่งผลให้การศึกษาภาษาไทยของผู้เรียนมีผลการเรียนดีขึ้นตามไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของวาลี ชันธวาร์ (2550) เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางวัฒนธรรมไทยกับสมรรถนะด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่าความรู้ทางวัฒนธรรมไทยมีความสัมพันธ์กับสมรรถนะด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .01 อภิปรายได้ว่าเมื่อผู้เรียนมีความรู้ทางวัฒนธรรมไทยเพิ่มมากขึ้นจะสมรรถนะด้านภาษาไทยสูงขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าโครงการ Thai Immersion Program

เป็นหลักสูตรด้านภาษาและวัฒนธรรมระยะสั้นที่สามารถเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าประสงค์ของหลักสูตร

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาวัฒนธรรมและภาษา อธิบายได้ว่าการศึกษาวรรณกรรมจะส่งผลให้การศึกษาภาษามีความก้าวหน้าเร็วขึ้น เพราะภาษาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาคู่กันและถือเป็นองค์ความรู้ที่เสริมกันไม่สามารถแยกจากกันได้โดยสิ้นเชิง ด้วยสาเหตุนี้การศึกษาภาษาเพื่อการสื่อสารในทุกมิติย่อมแสดงออกถึงการใช้วัฒนธรรม ยกตัวอย่าง เช่น การทักทายในภาษาไทยเมื่อกล่าวสวัสดีผู้กล่าวพนมมือเป็นสัญลักษณ์ของการทักทายในบริบทการใช้ภาษาไทย ในขณะที่ภาษาอังกฤษกล่าวคำทักทายพร้อมด้วยการจับมือหรือการโค้งคำนับ เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่าในมิติด้านการสื่อสาร เมื่อใช้ภาษาขณะสื่อสารก็จะเกิดการถ่ายทอดวัฒนธรรมทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ การเรียนรู้ ฯลฯ ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารโดยปริยาย ดังนั้นการศึกษารวบรวมกับวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นยิ่งโดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ ซึ่งถือเป็นยุคที่เทคโนโลยีสื่อสารสนเทศได้รับการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพสูง จึงได้ส่งผลให้โลกกลายเป็นสังคมไร้พรมแดน ประชาคมต้องอาศัยอยู่ภายใต้ความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลแผ่ด้านอำนาจการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Soft power) ที่สอดแทรกผ่านทาง ภาษา วัฒนธรรม ค่านิยม และนโยบายต่างประเทศ ฯลฯ ตลอดเวลา ดังนั้นการที่ประชาคมมีความเตรียมพร้อมทางด้านทักษะการสื่อสารและสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมหรือความสามารถทางวัฒนธรรมนั้นจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อเนื้อทำให้สังคมเกิดความเข้าใจอันดีต่อกันและสามารถพัฒนาไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองร่วมกันได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งสามารถรับมือและแก้ไขสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในสังคมโลกได้โดยสันติวิธี

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. เนื่องจากการวัดสมรรถนะภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศมีความแตกต่างกับการวัดสมรรถนะภาษาไทยสำหรับชาวไทย ดังนั้นรูปแบบประเมินสมรรถนะภาษาไทยของชาวต่างชาติจึงควรใช้เกณฑ์หรือเครื่องมือที่ได้มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น มาตรฐาน CEFR (The Common European Framework of Reference for Languages) มาตรฐาน American Council on the Teaching of Foreign Languages Proficiency Guidelines (ACTFL) มาตรฐาน Canadian Language Benchmarks (CLB) และ มาตรฐาน Interagency Language Roundtable scale (ILR) เป็นต้น

2. เนื่องจากแบบทดสอบหรือรูปแบบการวัดสมรรถนะภาษาไทยที่อิงมาตรฐานสากล เช่น มาตรฐาน CEFR ยังไม่เป็นที่แพร่หลายในปัจจุบัน ดังนั้นสถาบันการศึกษาในประเทศไทยควรศึกษาแนวทางในการสร้างและกำหนดกรอบมาตรฐาน เพื่อให้ได้มาตรฐานการวัดสมรรถนะสำหรับชาวต่างประเทศที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

3. เนื่องจากการศึกษาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศส่วนใหญ่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา หากแต่เป็นความสนใจส่วนบุคคล ดังนั้นสถาบันการศึกษา

ควรมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรภาษาไทยประยุกต์ระยะสั้นประเภท Upskill Reskill เพื่อรองรับความต้องการของผู้เรียนและมีความหลากหลายมากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศสำหรับชาวต่างประเทศผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรศึกษากลวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่มีผลต่อสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมไทย
2. ควรขยายขอบเขตของประชากรในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อศึกษาประชากรในกลุ่มที่กว้างขึ้นและสามารถเปรียบเทียบความสัมพันธ์ด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมและทักษะภาษาไทยได้ลึกซึ้งและถูกต้องมากยิ่งขึ้น
3. การศึกษาครั้งต่อไปควรนำปัจจัยอื่นที่คาดว่าจะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเข้ามาพิจารณาเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
4. ควรต่อยอดการศึกษาไปยังกลุ่มผู้สอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ เช่น กลวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของผู้สอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก ชำนาญ. (2557). *การพัฒนาแบบวัดและการวิเคราะห์ระดับความสามารถทางวัฒนธรรมของครู*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. ไม่ได้ตีพิมพ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชุดินันท์ จันทรเสนานนท์. (2553). *การพัฒนาแบบวัดสมรรถนะเชิงวัฒนธรรมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. ไม่ได้ตีพิมพ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระอุดมธีรคุณ, และบัณฑิตกา จารุมหา. (2563). ภาษาและวัฒนธรรม : ความหมาย ความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างกัน. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 7(2), 53-63.
- บุญศรี พรหมมาพันธุ์. (2561). *เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวังอักษร.
- วาลี ชันธุวาร. (2550). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทางวัฒนธรรมไทยกับผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching Nus*, 4(2), 235-256.
- สุจิตรา โชติมา. (2559). *การพัฒนาตัวบ่งชี้สมรรถนะเชิงวัฒนธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 20 (อุดรธานี)*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. ไม่ได้ตีพิมพ์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อดิสรณ์ ประทุมถิ่น. (2563). Teacher's Perceptions towards Authenticity and the Development of Learner Autonomy: Cases of Thai as a Foreign Language. *วารสารมังรายสาร*, 8(1), 87-104.
- Byram, M. (1997). Culture studies and foreign language teaching. In S. Bassnett (Ed.), *Studying British cultures: An introduction*. London: Routledge.

นาฏยลักษณ์ท่ารำของนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง

The Dance Movement Set of Dramatic Arts Indranee

Devi Muang Phra Bang

ภัทธีรา จันทรดี¹

Pattira Jundee

วันที่ส่งบทความ: 31 ตุลาคม 2565, วันที่แก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2565,

วันที่ตอบรับบทความ: 26 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ นาฏยลักษณ์ท่ารำของนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบางเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองพระบางในสมัยสุโขทัย เพื่อนำมาสร้างสรรค์ท่ารำในรูปแบบนาฏศิลป์ไทย ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองพระบาง คือ ปุชนิยสถานเจดีย์และวิหารพระนอน วัดวนาถบรรพต จังหวัดนครสวรรค์ โดยผู้สร้างสรรคงานได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรี นาฏศิลป์ และเครื่องแต่งกาย เพื่อประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ ออกแบบท่ารำจากการสังเคราะห์ข้อมูลและจินตนาการ ทดลองปฏิบัติท่ารำและปรับให้สอดคล้องกับทำนองเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ จากนั้นบันทึกท่ารำเป็นลายลักษณ์อักษร ตำราวิชาการและบันทึกภาพวีดิทัศน์ท่ารำ พร้อมจดลิขสิทธิ์ท่ารำชุดระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง

ผลจากการสร้างสรรค์ผลงานพบว่า นาฏยลักษณ์ท่ารำของนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบางเป็นท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่จากการศึกษาข้อมูลประกอบกับจินตนาการของผู้สร้างสรรค ประดิษฐ์เป็นท่ารำให้อยู่ในกรอบจารีตเดิม มีกระบวนท่ารำ แบ่งออกเป็นท่ารำหลักจำนวน 41 ท่า ท่ารำรอง จำนวน 20 ท่า และท่ารำเชื่อม นอกจากนี้ ยังมีการใช้มือที่เรียกว่าจีบพิเศษ คือลักษณะการจีบแบบหัดสยะหัดตตามแบบพระพุทธรูปปางลีลาในยุคสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นแนวความคิดจากโบราณวัตถุ สมัยสุโขทัยที่เป็นยุคเดียวกันกับเมืองพระบาง และบางท่ารำมีการใช้เท้าตามแบบนาฏศิลป์จีน ด้วยเหตุผลที่ว่าในจังหวัดนครสวรรค์ ชาวจีนเป็นเชื้อชาติหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญทั้งในบริบททางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมความเป็นอยู่ อันส่งผลถึงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น ระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบางจึงเป็นนาฏยประดิษฐ์ที่มีกลิ่นอายของศิลปะแบบสมัยสุโขทัยตอนปลายหรืออยุธยาตอนต้น ผสมผสานกับศิลปะแบบนาฏศิลป์จีน

คำสำคัญ: ท่ารำ การสร้างสรรค์ ระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

อีเมล pattira.r@nsru.ac.th

Assistant Professor at Division of Classical Dance and Drama, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. Email: pattira.r@nsru.ac.th

ABSTRACT

Dance movement set of Indranee Devi Muang Phra Bang dramatic arts is a part of Thai dramatic arts identity. It is the creation of historical studies in Sukhothai era, “Phra Bang” city. The dances are created accordingly with Thai traditional dance of Phra Bang historical places such as Pranon Temple in Nakhon Sawan Province. The author gathers information from academic sources consulted by music professionals, Thai dance and Thai costume professionals in order to recreate the art and music. Synthesized with data and imagination, Indranee Devi Muang Phra Bang is practiced and performed to harmonize with the newly composed rhythm. The dance movement set is finally recorded academically in text, visual graphics and copyrighted as dance movement set of Indranee Devi Muang Phra Bang.

The research concludes that Indranee Devi Muang Phra Bang dance movement set is a novel form of Thai dance recreated by examined data and author’s imagination. The dance movement set is designed within the same custom. There are 41 primary dance movements and 20 secondary dance movements (including coordinating movements). In addition, there is a special hand-pleat gesture called Hang Sasyahast (the walking Buddha posture in Sukhothai’s art) in Sukhothai era, which is an ancient concept alike Muang Phra Bang and some foot dance movements are even mixed with Chinese traditional dance. The reason behind Chinese influences is that Chinese community played a critical role in history, economy and social of Nakhon Sawan province. Therefore, the taste of The Dancing Invention, Indranee Devi Muang Phra Bang is mixed with dramatic arts during late Sukhothai era, early Ayutthaya and Chinese.

KEYWORDS: Dance Movements, Creativity, The Dancing Invention Indranee Devi Muang Phrabang

บทนำ

เมืองพระบางเป็นชื่อเรียกเมืองนครสวรรค์ในสมัยสุโขทัย ตั้งอยู่ที่เชิงเขาภบ ในเขตอำเภอเมืองนครสวรรค์ เป็นชุมชนโบราณมีคูน้ำและคันดินล้อมรอบ แต่ปัจจุบันอยู่ในสภาพลบลือน เพราะอยู่ในเขตเมืองที่มีชุมชนและสิ่งก่อสร้างมากมาย บริเวณกลางเมืองมีวัดวรนาถบรรพต เป็นวัดสำคัญ มีพระสถูปเจดีย์ โบสถ์ วิหารโบราณให้เห็นอยู่ แต่โบราณสถานเหล่านี้ได้รับการปฏิสังขรณ์เรื่อยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา วัดวรนาถบรรพตเดิมชื่อวัดกบ หรือวัดเขาภบ (ที่มาของชื่อมาจากภูมิประเทศที่ตั้งอยู่บริเวณเขาภบ) หรือในสมัยสุโขทัยปรากฏชื่อในศิลาจารึกว่า “วัดปากพระบาง”

เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 1962 ตรงกับสมัยสุโขทัย ผู้สร้าง คือ พระยาบันสร้างอุทิศแด่พระยารามผู้เป็นพระอนุชา วัดกบเป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดนครสวรรค์ ภายในวัดมีโบราณสถานและปูชนียวัตถุที่สำคัญ ได้แก่ เจดีย์สมัยสุโขทัย พระพุทธรูปไสยาสน์ พระอุโบสถ และบนยอดเขากบอันเป็นส่วนหนึ่งของวัดมีปูชนียวัตถุที่สำคัญเช่นกัน คือ พระพุทธรูปจำลองสมัยสุโขทัยประดิษฐานอยู่ภายในพระวิหาร จากหนังสือสารนิพนธ์ของศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร กล่าวถึงพระพุทธรูปจำลองนี้ว่า “พระยาสิทธิไทยให้ไปพิมพ์รอยพระพุทธรูปจากลังกา แล้วทรงนำขึ้นไปไว้บนภูเขาสมณภูฏ ในปีพ.ศ. 1906” (ประเสริฐ ณ นคร, 2441)

ปูชนียสถานวัดเขากบถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สะท้อนประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครสวรรค์ที่มีมายาวนาน โดยปรากฏหลักฐานแต่ครั้งสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี และยังเป็นปูชนียสถานที่ถูกสร้างโดยชนชั้นกษัตริย์ เป็นสัญลักษณ์ในการระลึกถึงบุคคลสำคัญอันเป็นที่รัก คือ พระยาราม แต่กระนั้น เอกลักษณ์ทางปูชนียสถานดังกล่าวยังไม่เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ประกอบกับจังหวัดนครสวรรค์ยังไม่มีมีการแสดงที่เป็นอัตลักษณ์ สะท้อนความเป็นศิลปวัฒนธรรมของชนชาติไทยที่มีถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์มาแต่ครั้งโบราณ นอกเหนือไปจากการแสดงแห่งมรดกในงานตรุษจีนของคนไทยเชื้อสายจีนที่มาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดนครสวรรค์

ผู้สร้างสรรคงานจึงมีความตั้งใจที่จะสร้างสรรคนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณี เทวีเมืองพระบางที่แสดงถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของจังหวัดนครสวรรค์ที่ปรากฏหลักฐานตามเจดีย์วัดวรนาถบรรพตและวิหารพระนอนที่จะมีอายุครบ 600 ปี นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย ควรแก่ความภาคภูมิใจต่อผู้สร้างสรรคงาน ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองวาระแห่งการครบรอบดังกล่าว และรวมถึงเพื่อรำลึกถึงพระมหากษัตริย์ราชที่ 4 และพระยาราม องค์ปฐมเหตุในการสร้างเจดีย์และพระนอนแห่งนี้

โดยบทความวิจัยนี้ ฉบับนี้เป็นการนำเสนอเอกลักษณ์ในส่วนการแสดงท่ารำของระบำอินทราณี เทวีเมืองพระบางที่ได้สร้างสรรคขึ้นใหม่ผ่านการคิด การออกแบบ และสร้างสรรคตามแนวความคิดทางนาฏยประดิษฐ์และนาฏยลักษณะที่เป็นเครื่องบ่งชี้ รูปแบบ โครงสร้าง เนื้อหา และวิธีการที่ทำให้นาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณี เทวีเมืองพระบางเป็นอีกชุดการแสดงหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะตามปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์เมืองพระบาง

แนวคิดของกระบวนการสร้างสรรคท่ารำ

การสร้างสรรคนาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณี เทวีเมืองพระบาง กำหนดใช้แนวคิดที่เกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ แนวคตินาฏยประดิษฐ์และแนวคิดนาฏยลักษณ์ เป็นแนวคิดในการสร้างสรรคผลงาน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรคแนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่งทีแสดงโดยผู้แสดงคนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้ รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมายท่ารำท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรีเพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ กระบวนการสร้างสรรคผลงานโดยใช้นาฏยประดิษฐ์ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ คือ

1. การคิดให้มึนนาฏศิลป์ นาฏศิลป์มีบทบาทมากมายในสังคมมนุษย์ เพราะฉะนั้น การพ้อนรำตามโอกาสต่าง ๆ ของสังคม สามารถสรุปได้เป็นเหตุผลใหญ่ 5 ประการ คือ 1) พิธีกรรมและพิธีการ 2) ส่งเสริมกิจกรรม 3) เอกลักษณะทางวัฒนธรรม 4) ความคิดสร้างสรรค์ทางศิลป์ 5) เพื่อพัฒนาอาชีพ

2. การกำหนดความคิดหลัก เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์ เพื่อให้ผลงานเป็นไปตามเจตนารมณ์ของผู้สร้างสรรค์ การกำหนดความคิดหลักมี 2 ระดับ คือ ระดับเป้าหมายและระดับวัตถุประสงค์

3. การประมวลข้อมูล เมื่อได้กำหนดวัตถุประสงค์แล้วต้องทำการรวบรวมข้อมูล เป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เพราะการสร้างสรรค์ด้านศิลปะใด ๆ เป็นกระบวนการที่นำเอาสิ่งที่มียู่ก่อนแล้วมาประยุกต์หรือปรับเปลี่ยนทั้งในระดับนามธรรม หรือรูปธรรม มาทำให้ได้ผลลัพธ์ใหม่ตามวัตถุประสงค์ข้อมูล มีสองลักษณะ คือ ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงกับข้อมูลที่เป็นแรงบันดาลใจ

4. การกำหนดขอบเขต หมายถึง การกำหนดว่านาฏศิลป์ชุดนั้นจะครอบคลุมเนื้อหาสาระอะไรบ้างและอย่างไรบ้าง เพราะการทำงานสร้างสรรค์ทุกอย่างมีข้อจำกัดมากมาย หากไม่กำหนดขอบเขตของตนแล้ว จะทำให้การแสดงขาดเอกภาพและไม่ตอบสนองเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

5. การกำหนดรูปแบบของนาฏศิลป์ชุดใหม่ มีวิธีกำหนดได้มากมายหลายแนวทาง แต่สรุปเป็นแนวทางหลักได้ 4 แนวทาง คือ 1) กำหนดให้อยู่ในนาฏยจารีต 2) กำหนดให้เป็นการผสมผสานนาฏยจารีต 3) กำหนดให้ประยุกต์จากนาฏยจารีตเดิม 4) กำหนดให้อยู่นอกนาฏยจารีต

6. การกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ นอกจากรูปแบบของนาฏศิลป์ชุดใหม่แล้ว ต้องกำหนดแนวคิดหรือรูปแบบขององค์ประกอบอื่น ๆ ที่จะใช้ในการแสดง เช่น ผู้แสดง รูปแบบเครื่องแต่งกาย รูปแบบฉาก รูปแบบเพลงแสงเสียง ฯลฯ การกำหนดสิ่งเหล่านี้ เป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญในเบื้องต้น เพราะผู้สร้างสรรค์ต้องทำงานกับคนอื่น ๆ ที่มีความชำนาญเฉพาะทาง ผู้สร้างสรรค์ต้องทำให้คนเหล่านั้นเข้าใจแนวคิดและรูปแบบนาฏยประดิษฐ์ชุดที่ตนคิดขึ้นให้ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะทำได้ และบอกความประสงค์ในด้านปริมาณและด้านคุณภาพให้ละเอียด เพื่อจะได้ทำการออกแบบและจัดทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการให้มากที่สุด ในขณะเดียวกัน ผู้สร้างสรรค์ก็ต้องรับฟังเงื่อนไข ปัญหาและข้อเสนอแนะของเขาเหล่านั้นตั้งแต่ต้น เพื่อให้การทำงานมีอุปสรรคซึ่งขัดขวางการสร้างสรรค์น้อยที่สุด และงานจะมีเอกภาพ เพราะเป็นผลงานร่วมกันของหลายฝ่ายที่มีรูปแบบเข้ากันได้เป็นอย่างดี

7. การออกแบบนาฏศิลป์คล้ายคลึงกับการออกแบบทัศนศิลป์ นาฏศิลป์เปรียบเสมือนปฏิมากรรมเคลื่อนที่บนเวที อันมีผู้แสดงเป็นปัจจัยหลัก ผู้สร้างสรรค์มีหน้าที่ออกแบบ โดยกำหนดให้ผู้แสดง ออกท่าทาง ทิศทางการเคลื่อนไหว การจับกลุ่ม ฯลฯ ให้เป็นไปตามการออกแบบทางนาฏยประดิษฐ์ของตน ดังนั้น ในการออกแบบนาฏศิลป์นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงทฤษฎีทางทัศนศิลป์และทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหวที่จะนำมาประยุกต์ในการออกแบบของตนอยู่เสมอ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2547)

นาฏยประดิษฐ์ของไทยมีจารีตมาช้านานและมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ทำร้าย การแปรแถว และซุ่ม นาฏยประดิษฐ์เป็นการประมวลปัจจัยต่าง ๆ ของการแสดงมาสร้างสรรค์เป็นนาฏยศิลป์ ต้องอาศัยจารีตจากอดีตเป็นฐานและการเรียนรู้ตัวอย่างจากอดีต ตามกระบวนการสร้างสรรค์จะทำให้นาฏยประดิษฐ์นั้นเกิดความแปลกใหม่และโดดเด่นน่าสนใจ

นาฏยลักษณ์ หมายถึง ลักษณะของนาฏยศิลป์สกุลใดสกุลหนึ่งโดยเฉพาะ นาฏยลักษณ์เป็นเครื่องบ่งชี้รูปแบบ โครงสร้าง เนื้อหาและวิธีการที่ทำให้เห็นความแตกต่างของการแสดงชุดต่าง ๆ แล้วจึงสามารถแยกแยะและนำเอาลักษณะเฉพาะออกมาให้ปรากฏชัดเจน นาฏยลักษณ์ กำหนดได้จากการแสดงออกของนาฏยศิลป์ใน 4 ส่วนหลัก คือ

1. เครื่องแต่งกาย สำหรับการแสดงนาฏยศิลป์มักมีลักษณะเฉพาะโดยเฉพาะโดยนาฏยศิลป์ที่ได้พัฒนามาเป็นเวลานานจนเกิดมีระเบียบแบบแผนหรือบัญญัตินิยม ในเรื่องเครื่องแต่งกายเครื่องแต่งกายเป็นสิ่งที่คนสัมผัสได้ก่อนสิ่งอื่นใด จุดเด่นของเครื่องแต่งกายที่สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องบ่งชี้นาฏยลักษณ์มี 4 ประการ คือ 1) จุดเด่นเฉพาะชิ้นส่วน 2) ภาพรวมของเครื่องแต่งกาย 3) สีของเครื่องแต่งกาย 4) วัสดุ

2. อุปกรณ์การแสดง การแสดงนาฏยศิลป์หลายชนิด โดยเฉพาะในกลุ่มการฟ้อนรำนั้น ผู้แสดงมักถือวัสดุสิ่งของที่ใช้เป็นอุปกรณ์การแสดงไว้ตลอดเวลา การแสดงอุปกรณ์การแสดงนี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการฟ้อนรำ อีกทั้งอาจเป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบของการฟ้อนรำอีกด้วย ดังนั้น อุปกรณ์การแสดงจึงนับได้ว่าเป็นตัวบ่งชี้นาฏยลักษณ์ของการแสดงชุดใด ๆ ชุดหนึ่งได้อีกประการหนึ่งแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท ตามลักษณะของการใช้สอย คือ 1) อาวุธ 2) เครื่องมือ 3) เครื่องดนตรี 4) พกษชาติ 5) เบ็ดเตล็ด

3. ดนตรี เป็นสิ่งที่คนคุ้นเคยรับรู้ ซึ่งเกิดจากความรู้สึก เป็นปฏิกิริยาตอบสนองเช่นเดียวกับเครื่องแต่งกาย โดยปกติดนตรีบรรเลงด้วยเครื่องดนตรี 4 ประเภท คือ ดิด สี ตี เป่า และเป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากวัสดุ 2 ประเภท คือ ไม้ หรือโลหะ ดนตรีเป็นเครื่องช่วยแสดงนาฏยลักษณ์ได้ 3 ประการ คือ 1) คุณลักษณะของเสียง 2) วิธีบรรเลง 3) สำเนียงดนตรี

4. การแสดง นาฏยศิลป์สามารถจำแนกให้เห็นลักษณะเด่นได้ 5 แนว คือ 1) การจำแนกตามองค์ประกอบการแสดง 2) การจำแนกการแสดงตามคุณสมบัติของการแสดง คือ การพิจารณาว่าการแสดงชุดนั้นมีคุณสมบัติที่โดดเด่นอย่างไร ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทจิตรศิลป์ ประเภทพาณิชศิลป์ และประเภทศิลปะพื้นบ้าน 3) การจำแนกการแสดงตามหน้าที่ คือ การพิจารณาว่าการแสดงชุดนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไรบ้าง ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ การแสดงเพื่อพิธีกรรม การแสดงเพื่อความบันเทิง และการแสดงเพื่อการศึกษา 4) การจำแนกการแสดงตามเพศและวัย คือ การแสดงที่สถานะหรือธรรมชาติของเพศและวัยมีผลต่อคุณลักษณะของการแสดง นอกจากนี้ความแตกต่างในเรื่องบรรทัดฐานของสังคมหรือกรอบประเพณีที่กำหนดว่า ผู้ชายควรทำอะไร ผู้หญิงควรทำอะไร ผู้ใหญ่ควรทำอะไร และเด็กควรทำอะไรก็จะสะท้อนอยู่ในการแสดง ซึ่งทำให้เกิดเป็นนาฏยลักษณ์ขึ้นได้เช่นกัน 5) การจำแนกตามโครงสร้างการแสดง คือ การพิจารณาขั้นตอนหรือลำดับของการแสดงตั้งแต่เริ่มต้นจนจบของการแสดงในครั้งหนึ่ง ๆ การแสดงนาฏยศิลป์แต่ละครั้งจะมีโครงสร้างที่ชัดเจน และมีความแตกต่างกันระหว่างการแสดงแต่ละชนิด โครงสร้างของการแสดง

สามารถใช้เป็นเครื่องมือกำหนดนาฏศิลป์ได้ ในอีกวิธีหนึ่ง ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของการแสดงของไทยบางชนิดระบำ

1. รำออกเวทีด้วยเพลงที่ 1
2. รำเพลงสองชั้น ซึ่งอาจเป็นเพลงเดี่ยว หรือกลายเพลงต่อกันโดยบรรจุเพลงให้เหมาะสมกับท่ารำ

3. รำเพลงชั้นเดียว
4. รำลาเข้าโรง

นาฏลักษณ์ คือ ลักษณะเฉพาะของนาฏศิลป์ชุดใดชุดหนึ่ง ซึ่งสามารถบ่งชี้หรือจำแนกออกมาให้เด่นชัด และง่ายแก่การจดจำรำลึกถึง โดยพิจารณาจากลักษณะเฉพาะของเครื่องแต่งกาย ทั้งรูปแบบ วัสดุ และสีจากอุปกรณ์การแสดงต่าง ๆ จากดนตรี ทั้งเสียงดนตรีที่บรรเลงเป็นหลัก วิธีบรรเลง และสำเนียงของท่วงทำนอง และจากการแสดง โดยดูจากองค์ประกอบ คุณสมบัติหน้าที่ เพศและวัยของผู้แสดง ตลอดจนโครงสร้างของการแสดงชุดหนึ่ง ๆ การนำตัวบ่งชี้ดังกล่าวมาเป็นเครื่องกำหนดนาฏลักษณ์ของการแสดงแต่ละชุดจะทำให้การศึกษานาฏศิลป์ชุดนั้น ๆ เป็นไปได้ง่าย รวดเร็ว ตรงประเด็น และแม่นยำ (สุพล วิรุฬักษ์, 2547)

จากการศึกษาข้อมูลพบว่านาฏยประดิษฐ์ชุดระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง เป็นทำรำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่จากการศึกษาข้อมูลและจินตนาการของผู้สร้างสรรค์งาน โดยประดิษฐ์ทำรำตามแนวคิดนาฏยประดิษฐ์และนาฏลักษณ์ กระบวนทำรำอยู่ในกรอบจารีตเดิม มีกระบวนทำรำแบ่งออกเป็นทำรำหลัก ทำรำรอง และทำรำเชื่อม

ทำรำหลัก คือ แม้ทำสำคัญที่สามารถแต่รายละเอียดออกไปเป็นทำรำรองและการเชื่อมทำรำได้อีกหลายท่า ทำรำหลักที่ปรากฏในระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง มีจำนวน 41 ท่า ทำรำเชื่อม คือ ทำรำที่เชื่อมอยู่ระหว่างท่ารำหลักกับท่ารำรอง ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้การวิ่งซอยเท้าหรือย่อเท้าเพื่อเคลื่อนที่ มักเป็นท่ารำที่ประกอบเข้าด้วยกันเพียง 1 หรือ 2 ท่าเท่านั้น มิได้เป็นกระบวนท่าใหญ่เหมือนท่ารำหลักและท่ารำรอง ท่าเชื่อมที่ปรากฏในระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง มีจำนวน 20 ท่า ท่ารำรอง คือ ท่ารำย่อย ที่แทรกอยู่ในกระบวนท่ารำหลัก นอกจากนี้ยังมีการใช้มือที่เรียกว่าจีบพิเศษ คือ ผู้สร้างสรรค์งานออกแบบจากลักษณะท่าทางของเทวรูปพระนารายณ์ที่ได้จากการศึกษาโบราณวัตถุในสมัยสุโขทัยยุคเดียวกันกับเมืองพระบางและลักษณะการจีบแบบหังสยะหัสต์ตามแบบพระพุทธรูปปางลีลาในยุคสมัยสุโขทัยเช่นเดียวกันกับระบำสุโขทัย อีกทั้งยังมีโครงสร้างของการแสดงนาฏศิลป์ไทยตามแบบการแสดงระบำ

ที่มาของทำรำ

นาฏศิลป์ เป็นศิลปะแห่งการละครฟ้อนรำและดนตรี มีที่มาและเกิดขึ้นจากสาเหตุตามแนวคิดต่าง ๆ เช่น เกิดจากความรู้สึกกระทบกระเทือนทางอารมณ์แล้วสะท้อนออกมาเป็นท่าทางแบบธรรมชาติและประดิษฐ์ขึ้นเป็นท่าทางลีลาการฟ้อนรำหรือเกิดจากลัทธิความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ นาฏศิลป์ไทยยังได้รับอิทธิพลแบบแผนตามแนวคิดจากต่างชาติ

เข้ามาผสมผสาน เช่น วัฒนธรรมอินเดีย เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและตำนานการฟ้อนรำ นับเป็นคัมภีร์สำหรับการฟ้อนรำที่มีอิทธิพลสำคัญต่อแบบแผนการสืบสานและการถ่ายทอดนาฏศิลป์ของไทยจนเกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองมาจนถึงปัจจุบัน ดังเช่น ระเบียบอันตราณีเทวีเมืองพระบาง ที่มีหลักในการคิดกระบวนการทำรำมาจากพื้นฐานของหลักนาฏศิลป์ไทยผสมผสานกันกับการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ เมืองพระบางสมัยสุโขทัยตอนปลาย องค์ประกอบของชุดการแสดง อันได้แก่ ท่ารำ ดนตรีและเครื่องแต่งกายได้แนวคิดจากโบราณวัตถุ โบราณสถานที่ขุดค้นพบ ณ วัดวรนาถบรรพต (วัดกบ)

1. การสร้างสรรค์ท่ารำจากโบราณวัตถุที่ขุดพบ

1.1 ทำขุ่มเจดีย์ ใช้นักแสดง 5 คนตั้งขุ่ม ท่ารำ สร้างมิติให้มีความกว้างของฐานและความสูงตามยอดแหลมของยอดเจดีย์ ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

ฝั่งซ้าย มือซ้ายจับหิ้งสัสนะหัสต์หงายมือระดับข้อมมือขวาจับหิ้งสัสนะหัสต์ตั้งวงระดับชายพก (คนที่ 1 และ 2 ปฏิบัติเหมือนกัน) คนที่ 1 เท้าซ้ายตั้งเข้า เท้าขวาคุกเข้า คนที่ 2 ยืน เท้าขวาทาบท้าซ้าย ศีรษะเอียงขวา

ฝั่งขวา มือซ้ายจับหิ้งสัสนะหัสต์ตั้งวงระดับชายพก มือขวาจับหิ้งสัสนะหัสต์หงายมือระดับข้อมมือ (คนที่ 1 และ 2 ปฏิบัติเหมือนกัน) คนที่ 1 เท้าซ้ายตั้งเข้า เท้าขวาตั้งเข้า คนที่ 2 ยืน เท้าซ้ายทาบท้าขวา ศีรษะเอียงซ้าย

กลาง มือทั้งสองประนมมือเหนือศีรษะ เท้าซ้ายยืนทาบท้าขวา เท้าขวายืนศีรษะตรง

ภาพที่ 1 รามเจดีย์
ที่มา: ภัทธีรา จันทรดี, 2560

1.2 ท่าพระนอน ใช้นักแสดง 3 คน ตั้งแถวหน้ากระดานตามลำดับ ทำท่าไสยาสน์ ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาวางมือที่ศีรษะกันศอก เท้าซ้ายตั้งเข้าซ้าย เท้าขวาคุกเข้า ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 2 พระพุทธไสยาสน์
ที่มา: ภัทธีรา จันทรดี, 2560

1.3 ท่ารวมเจดีย์และวิหารพระพุทธไสยาสน์ที่ปลูกสร้างเคียงคู่กันตามหลักฐานที่ปรากฏ

ภาพที่ 3 งามเจดีย์และวิหารพระพุทธไสยาสน์
ที่มา: ภัทธีรา จันทรดี, 2560

1.4 ท่ากระเบื่องดินเผา สร้างสรรค์ท่ารำตามลายเส้นที่ปรากฏบนกระเบื่องดินเผาที่มีลายเส้นที่มีความโค้งและต่างขนาดกัน ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

ท่าหมายเลข 1 (ท่าคนโท) มือซ้ายท่าเทพพนม มือขวาท่าเทพพนม เท้าซ้ายถอนเท้าซ้ายเท้าขวายืนย่อเข้า เท้าขวายืนย่อเข้า ศีรษะเอียงขวา

ท่าหมายเลข 5, 6, 7 มือขวาจิบหิ้งสัสยะหัตถ์ตั้งวงล่าง มือซ้ายตั้งวงพิเศษ เท้าขวาทาบเท้า เท้าซ้ายยืน ศีรษะเอียงขวา

ท่าหมายเลข 2,3,4 มือซ้ายจิบหิ้งสัสยะหัตถ์ตั้งวงล่าง มือขวาดังวงพิเศษ เท้าซ้ายทาบเท้าขวา เท้าขวายืน ศีรษะเอียงซ้าย

ท่าหมายเลข 8 (ท่าคนโท) มือซ้ายท่าเทพประนม มือขวาท่าเทพประนม เท้าซ้ายเปิดส้นเท้า เท้าขวาก้าวหน้า ศีรษะตรง

ภาพที่ 4 กระเบื้องดินเผา
ที่มา: ภัทธีรา จันทรดี, 2560

1.5 ท่าคนโหนด้า สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงของคนโหนด้า เช่น ส่วนของปากคนโหนด้าที่บานออกโดยใช้นักแสดง 2 คนปฏิบัติท่าตรงข้ามกัน ปฏิบัติท่าร่า ดังนี้
มือซ้ายทำบ่วงฝัก มือขวาทำสะเอวคู่ตัวเอง เท้าซ้ายยืนย่อเข้า เท้าขวาก้าวข้าง
ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 5 คนโหนด้า
ที่มา: ภัทธีรา จันทรดี, 2560

1.6 ท่าภาชนะดินเผา สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงของภาชนะดินเผา ปฏิบัติ
ท่าร่า ดังนี้
มือซ้ายตั้งวงอแขนห่างกันเล็กน้อยระดับศีรษะ มือขวาตั้งวงอแขนห่างกันเล็กน้อย
ระดับศีรษะ เท้าซ้ายคุกเข้า เท้าขวาดั้งเข้าไขว้ซ้ายซ้าย ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 6 ภาพขณะดินเผา
ที่มา: ภัทธีรา จันทรีดี, 2560

1.7 ทำไหสี่หูลายคราม สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงไหสี่หูลายคราม ปฏิบัติ
ทำร้า ดังนี้

มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาจับหงายระดับชายพก เท้าซ้ายยืนย่อเข้า เท้าขวาจรดเท้า
เท้าแนบกับขาซ้าย กันเข่าให้มีเหลี่ยมเล็กน้อยเท้า ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 7 ไหสี่หูลายคราม
ที่มา: ภัทธีรา จันทรีดี, 2560

1.8 ทำผอบลายครามเครือเถา สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงผอบลายครามเครือเถา
ปฏิบัติทำร้า ดังนี้

มือซ้ายจับคว่ำต่อจากมือตั้งวง มือขวาทิ้งวงระดับอก เท้าซ้ายคุกเข้า เท้าขวา ตั้งเข้า
ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 8 ผอบลายครามเครือเถา
ที่มา: ภัทธีรา จันทรดี, 2560

1.9 ท่าคนโทน้ำ สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงคนโทน้ำปากปิ่น ปฏิบัติท่ารำ
ดังนี้
มือซ้ายจับพิเศษท่าบัวฝัก มือขวาจับพิเศษตั้งวงล่าง เท้าซ้ายยืนย่อเข้า เท้าขวาทาบเท้าซ้าย
ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 9 คนโทน้ำ
ที่มา: ภัทธีรา จันทรดี, 2560

1.10 ท่าผอบ สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงผอบที่มียอดแหลม ปฏิบัติท่ารำ
ดังนี้
มือซ้ายและมือขวาประนมมือเหนือศีรษะ เท้าซ้ายคุกเข้า เท้าขวาดั้งเข้าไขว้ ขาซ้าย
ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 10 ผอบ
ที่มา: ภัทธีรา จันทร์ดี, 2560

1.11 ท่าบราลีใช้ประดับอกไก่สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงบราลีประดับอกไก่
ที่มียอดแหลม ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้
มือซ้ายและมือขวาประนมมือเหนือศีรษะ เท้าซ้ายยืนย่อเข้า เท้าขวาจรดเท้า เท้าแนบ
กับขา ศีรษะตรง

ภาพที่ 11 บราลีใช้ประดับอกไก่
ที่มา: ภัทธีรา จันทร์ดี, 2560

2. การสร้างสรรค์ท่ารำโบราณวัตถุในสมัยสุโขทัยยุคเดียวกันกับเมืองพระบาง

2.1 ท่าไหสี่หู สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงไหสี่หู ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้
มือซ้ายจับคว่ำตะที่ไหล่ มือขวาจับคว่ำตะที่ไหล่ เท้าซ้ายคุกเข้า เท้าขวาดั้งเข้า ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 12 ไหล่หู
ที่มา: บลูแพลนเน็ต, 23 พฤศจิกายน 2560

2.2 ท่าปูนปั้นเทวดาประนมหัตถ์ สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงปูนปั้นเทวดาประนมหัตถ์ ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

มือซ้ายท่าเทพประนม มือขวาท่าเทพประนม เท้าซ้ายยืนย่อเข้า เท้าขวาจรดเท้า
เท้าแนบกับขาซ้าย กันเข้าให้มีเหลี่ยมเล็กน้อย ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 13 ปูนปั้นเทวดาประนมหัตถ์
ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศมรดกศิลปวัฒนธรรม, 23 พฤศจิกายน 2560

2.3 ท่าแจกันลายคราม สร้างสรรค์ตามลักษณะรูปร่างรูปทรงแจกันลายคราม ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

มือซ้ายตั้งวงงอแขนห่างกันเล็กน้อยระดับศีรษะ มือขวที่ตั้งวงงอแขนห่างกันเล็กน้อยระดับศีรษะ เท้าซ้ายยืน เท้าขวาทาบท่าซ้าย ศีรษะเอียงขวา

ภาพที่ 14 แจกันลายคราม
ที่มา: บลูแพลนเน็ต, 23 พฤศจิกายน 2560

2.4 ท่าเทวรูปพระนารายณ์ สร้างสรรค์ตามลักษณะเทวรูปพระนารายณ์ ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

ด้านหน้า มือซ้ายจับพิเศษตั้งวงกลาง มือขวาจับพิเศษตั้งวงกลาง เท้าซ้ายยืนย่อเข้า
เท้าขวาจรดเท้า เท้าแนบกับขาขวาเข้าให้มีเหลี่ยมเล็กน้อย ศีรษะตรง

ด้านหลัง มือซ้ายจับพิเศษตั้งวงหน้า มือขวาจับพิเศษตั้งวงหน้า เท้าซ้ายยืนย่อเข้า
เท้าขวาจรดเท้า เท้าแนบกับขาขวาเข้าให้มีเหลี่ยมเล็กน้อย ศีรษะตรง

ภาพที่ 15 เทวรูปพระนารายณ์
ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศมรดกศิลปวัฒนธรรม, 20 พฤศจิกายน 2560

2.5 ท่าพระพุทธรูปปางลีลา สร้างสรรค์ตามลักษณะพระพุทธรูปปางลีลา ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

มือซ้ายจับหังสยะหัตถ์ตั้งระดับฐานไหล่ มือขวาวาดมือแขนตึง เท้าซ้ายเปิด ส้นเท้า
เท้าขวาก้าวหน้า ศิระะเฉียงขวา

ภาพที่ 16 พระพุทธรูปปางลีลา
ที่มา: พระสมเด็จจอตเน็ต วิจิชาที, 20 พฤศจิกายน 2560

2.6 ท่าเทวรูปพระศิวะ สร้างสรรค์ตามลักษณะเทวรูปพระศิวะ ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้
มือซ้ายจับพิเศษตั้งวงกลาง มือขวาจับพิเศษตั้งวงกลาง เท้าซ้ายยืนย่อเข้า เท้าขวาวจรดเท้า
เท้าแนบกับขาขวากันเข้าให้มีเหลี่ยมเล็กน้อย ศิระะตรง

ภาพที่ 17 เทวรูปพระศิวะ
ที่มา: บลูแพลนเน็ต, 23 พฤศจิกายน 2560

2.7 ท่าพระพุทธรูปสำริดปางประทานอภัย สร้างสรรค์ตามลักษณะพระพุทธรูปสำริด
ปางประทานอภัย ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

มือซ้ายจับหังสยะหัตถ์ตั้งระดับฐานไหล่ มือขวาตึงมือวางหน้าขาขวา เท้าซ้ายก้าวหน้า
เท้าขวาเปิดส้นเท้า ศีรษะตรง

ภาพที่ 18 พระพุทธรูปสำริดปางประทานอภัย
ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศมรดกศิลปวัฒนธรรม, 20 พฤศจิกายน 2560

3. การสร้างสรรค์ท่ารำจากนาฏศิลป์จีน

3.1 ท่าการใช้เท้าแบบนาฏศิลป์จีน มือซ้ายจับหังสยะหัตถ์ตั้งระดับฐานไหล่ซ้าย มือขวา
ท่าซ่านางนอน เท้าซ้ายยกเท้าจิกปลายเท้าลง เท้าขวายืนย่อเข้า ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 19 ท่าการใช้เท้าแบบนาฏศิลป์จีน
ที่มา: In the Land of the Flowering Sun: Chinese Dance, 20 พฤศจิกายน 2560

3.2 ท่าการใช้ผ้าแบบนาฏศิลป์จีนโดยการใช้ผ้าสไบเป็นส่วนหนึ่งของอุปกรณ์ การแสดง
ปฏิบัติท่ารำ ดังนี้

มือซ้ายจับพิเศษตั้งระดับฐานไหล่ซ้ายคล้องผ้า มือขวาท่านางนอน เท้าซ้ายยกเท้าจิก
ปลายเท้าลง เท้าขวายืนย่อเข้า ศีรษะเอียงซ้าย

ภาพที่ 20 ทำการใช้ผ้าแบบนาฏศิลป์จีน

ที่มา: In the Land of the Flowering Sun: Chinese Dance, 20 พฤศจิกายน 2560

บทสรุป

ระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง เป็นทำรำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่จากการศึกษาข้อมูลและจากจินตนาการของผู้สร้างสรรค์งานซึ่งอยู่ในกรอบจารีตเดิม จากการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์พบว่ามีการแบ่งออกเป็นทำรำหลัก ทำรำรอง และทำรำเชื่อม นอกจากนี้ยังมีการใช้มือที่เรียกว่าจีบพิเศษ คือ ผู้สร้างสรรค์งานออกแบบจากลักษณะท่าทางของเทวรูปพระนารายณ์ที่ได้จากการศึกษาโบราณวัตถุในสมัยสุโขทัยยุคเดียวกันกับเมืองพระบาง และทำรำที่ได้จากโบราณวัตถุโบราณสถานที่ขุดพบ ณ วัดวนาฉัตรบรรพต เช่น ท่าที่ได้จากไหสี่หูลายคราม ท่าที่ได้จากบลาลีประดับอกไก่ ท่าที่ได้จากผอบลายคราม เป็นต้น และการใช้เท้าตามแบบนาฏศิลป์จีน ด้วยเหตุผลที่ว่าในจังหวัดนครสวรรค์ ชาวจีนเป็นเชื้อชาติหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญ ทั้งในบริบททางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมความเป็นอยู่อันส่งผลถึงศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น ระบำอินทราณีเทวีเมืองพระบาง จึงเป็นนาฏยประดิษฐ์ที่มีกลิ่นอายของศิลปะแบบสมัยสุโขทัยตอนปลายหรืออยุธยาตอนต้น และศิลปะแบบนาฏศิลป์จีนเข้ามาประสมรวมด้วย

เอกสารอ้างอิง

บลูแพลนเน็ต. (2560, ธันวาคม). พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร. สืบค้นจาก

<https://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E13060941/E13060941.html>.

ประเสริฐ ณ นคร. (2441). ตำนานมูลศาสนา เชียงใหม่ เชียงตุง. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณ.

พระสมเด็จจดทอเน็ต วิภาวดี. (2560, ธันวาคม). พระพุทธรูปปางลีลาสุโขทัย. สืบค้นจาก

<http://www.prasomdej.net/%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%88%E0%B9%82%E0%B8%95/1225-2/>.

ภัทริรา จันทรดี. (2560). ภาพโบราณสถานโบราณวัตถุ. ถ่ายภาพเมื่อ 30 กันยายน 2560.

ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศมรดกศิลปวัฒนธรรม. (2560, พฤศจิกายน). พิพิธภัณฑ์สถาน

แห่งชาติรามคำแหง. สืบค้นจาก

<http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/ramkhamhaeng/index.php/th/>.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Pinterest. (2560, พฤษภาคม). In the Land of the Flowering Sun Chinese Dance. สืบค้น

จาก <https://www.pinterest.com/mutantswandance/in-the-land-of-the-flowering-sun-chinese-dance/>.

บทประพันธ์เพลงดุซญีนีพนธ์ “คีตนิพนธ์ชลมารค”
สำหรับวงซินธิไซเซอร์แชมเบอร์ออร์เคสตรา
Doctoral Music Composition: “Kita Niphon Cholamak”
For Synthesizer Chamber Orchestra

อรวดี ณะจันทร¹ และ พิมพชนก สุวรรณธาดา²

Onravadee Thanachan and Pimchanok Suwannathada

วันที่ส่งบทความ: 19 ตุลาคม 2565, วันที่แก้ไขบทความ: 29 พฤศจิกายน 2565,

วันที่ตอบรับบทความ: 6 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลงดุซญีนีพนธ์ “คีตนิพนธ์ชลมารค” สำหรับบรรเลงด้วยเครื่องซินธิไซเซอร์ร่วมกับเครื่องดนตรีอะคูสติค ใช้ผู้บรรเลง 4 - 10 คน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลงสำหรับวงซินธิไซเซอร์แชมเบอร์ออร์เคสตรา สร้างองค์ความรู้ใหม่ในการประพันธ์เพลงโดยการผสมผสานแนวคิดทางมานุษยดนตรีวิทยา แนวคิดหลักที่ใช้คือแนวคิดดนตรีบรรยายเรื่องราว เนื้อหาของบทประพันธ์ได้รับแรงบันดาลใจจากขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในกระบวนการสร้างสรรค์ได้ศึกษาข้อมูลสำคัญด้านองค์ประกอบของดนตรีประกอบการเห่เรือ ผู้วิจัยได้ถอดเสียงทำนองเห่เรือ และเสียงดนตรีที่ใช้เป็นสัญญาณในขบวนเรือพระราชพิธีมาบันทึกด้วยโน้ตสากลนำมาสังเคราะห์เป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการประพันธ์เพลงด้วยหลักการประพันธ์ดนตรีตะวันตก บทเพลงประกอบด้วย 4 ท่อน แต่ละท่อนใช้เครื่องดนตรีอะคูสติคต่างประเภทท่อนละ 2 ชิ้น บรรเลงร่วมกับซินธิไซเซอร์เพื่อสื่อความหมายของเรื่องราวแต่ละท่อน จากการประพันธ์เพลงพบว่าซินธิไซเซอร์มีบทบาทสำคัญในการสร้างเนื้อดนตรีเพื่อสนับสนุนแนวทำนองหลัก สามารถทำหน้าที่เป็นวงดนตรีขนาดใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งสำคัญคือสามารถสร้างบรรยากาศที่มีสีสันหลากหลายด้วยการใช้เสียงจากกลไกทางเทคโนโลยีของเครื่อง ทำให้เสริมมิติทางเสียงและเรื่องราวของบทเพลงได้อย่างมีเอกลักษณ์

คำสำคัญ: แชมเบอร์ ซินธิไซเซอร์ ทำนองเห่เรือ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรสังคมศึกษาระดับปริญญาโท คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล onravadee@gmail.com

Ph.D. Candidate, Program in Music Research and Development Faculty of Music, Silpakorn University.
E-mail onravadee@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษาระดับปริญญาโท คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล suwannathada_p@silpakorn.edu

Asst.Prof.Dr. Program in Music Research and Development Faculty of Music, Silpakorn University.
E-mail suwannathada_p@silpakorn.edu

ABSTRACT

This dissertation discusses on the composition, Kita Nippon Cholamak, for synthesizer and chamber ensemble of four to ten musicians. This composition is an innovation from ethnomusicology aspect that encompasses the cultural and other fundamental dimensions of the Thailand's Royal barge procession into a new form of program music. The traditional sounds and barge chants performed during the Royal barge procession have been transcribed and combined with Western musical elements to produce a composition comprising of four contrasting movements. Each movement features a different pair of orchestral instruments combined with the synthesizer creating a new program music composition. According to the composition, the synthesizer provides a highly effective orchestral harmony that supports and enhances the main themes in the composition. Crucially, the modern synthesizer's sophisticated technology adds musical colours, enhances the ceremonial atmosphere invoked by the composition, and brings a unique character to the musical narrative.

KEYWORDS: Chamber, Synthesizer, Chants

บทนำ

เสียงจากเหตุการณ์สำคัญที่เกิดแรงบันดาลใจในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเสียงที่ได้ยินจากการเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนครโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารคในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช 2562 เป็นพระราชพิธีอันเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงความรุ่งโรจน์ทางวัฒนธรรม ประเพณีในความเป็นชาติไทย และนับเป็นครั้งสำคัญทางประวัติศาสตร์ (ศานติ ภักดีคำ, 2562) ซึ่งว่ากันว่าไปตั้งแต่ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ 7 เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2469 เป็นเวลาห่างกันถึง 94 ปี

แม้ว่าขบวนพระยุหยาตราทางชลมารคปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งจัดกระบวนเรือหลวงออกต้อนรับคณะราชทูตและแห่งพระราชสาสน์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 จากกรุงศรีอยุธยามาเมืองลพบุรี และต่อมาจนถึงการฟื้นฟูพระราชประเพณีในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้ฟื้นฟูราชประเพณีกระบวนพระยุหยาตราทางชลมารคในการอัญเชิญพระแก้วมรกตแห่ข้ามฟากมาพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมาจนถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจนกระทั่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มาจนถึงในสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รื้อฟื้นธรรมเนียมนี้ขึ้นอีกครั้งในปี พ.ศ. 2500 เพื่อฉลอง 25 พุทธศตวรรษ และการเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม และพระราชพิธีอื่น ๆ

รวม 17 ครั้ง นับได้ว่าการเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพระยุหยาตราทางชลมารคเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พ.ศ. 2562 เป็นพระราชพิธีที่กลับมาเกิดขึ้นอีกครั้ง

เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเบื้องต้นเหล่านี้ ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญและความยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นจนทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อแสดงถึงความประทับใจในวัฒนธรรมประเพณีของชาติ โดยใช้แนวคิดดนตรีบรรยายเรื่องราว (Program Music) นำเสียงที่ได้จากพระราชพิธีขบวนพระยุหยาตราทางชลมารคมาใช้เป็นวัตถุดิบในการประพันธ์เพลง วัตถุดิบสำคัญคือเสียง “เห่เรือ”

ผู้วิจัยมีแนวคิดสร้างบทเพลงในรูปแบบวงแชมเบอร์ ซึ่งเป็นวงดนตรีขนาดเล็ก มีข้อจำกัดในเรื่องพลังเสียงและสีส่น จึงมีแนวคิดนำเครื่องซินธิไซเซอร์ (Synthesizer) มาผสมผสานกับเครื่องดนตรีอะคูสติคเพื่อเสริมเสียงของวงมีพลังและสีส่นเสมือนวงแชมเบอร์ออร์เคสตรา ให้มีความยิ่งใหญ่สัมพันธ์กับเรื่องราวที่น่าเสนอ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลงสำหรับวงซินธิไซเซอร์แชมเบอร์ออร์เคสตราที่ใช้เรื่องราวของเสียงเห่เรือในขบวนพยุหยาตราทางชลมารค
2. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการประพันธ์เพลงโดยการผสมผสานแนวคิดทางมานุษยดนตรีวิทยา

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. **ดนตรีแชมเบอร์ (Chamber Music)** หมายถึง ดนตรีที่มีจำนวนผู้เล่นเหมาะสมกับการแสดงดนตรีในห้องหรือพื้นที่ขนาดเล็ก คำว่า “chamber” แปลว่าห้อง ประกอบด้วยนักดนตรี 3-8 คนหรือมากกว่าเล็กน้อย (ณัชชา พันธุ์เจริญ, 2564) ด้วยขนาดของวงแชมเบอร์ที่สามารถจัดแสดงได้ตั้งแต่ห้องขนาดเล็กขึ้นไป จึงนำรูปแบบขนาดวงมาประพันธ์บทเพลง โดยนำเครื่องซินธิไซเดอร์เข้ามาผสมในวง เพื่อสร้างสีส่นที่หลากหลายให้การสื่อสารบทเพลงได้สมบูรณ์ขึ้น และสามารถเสริมพลังเสียงได้ด้วยการใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้น

2. **ดนตรีบรรยายเรื่องราว (Program Music)** เป็นบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้น จากแรงบันดาลใจที่ได้จากเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ภาพ เสียง บรรยากาศ บทกวี เป็นต้น มีการพัฒนาจนสมบูรณ์และเป็นที่ยอมรับในยุครอแมนติก ซึ่งเป็นยุคที่ผู้ประพันธ์แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกตามต้องการ มักตั้งชื่อเพลงให้สอดคล้องกับเรื่องราว ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมดนตรีตะวันตกที่ประพันธ์ด้วยแนวคิดดนตรีบรรยายเรื่องราว นำมาเป็นแบบอย่างในการสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง

3. **ประวัติความเป็นมาของขบวนพระยุหยาตราทางชลมารค** เป็นพระราชพิธีทางน้ำของไทยที่สืบทอดมาอย่างยาวนานปรากฏหลักฐานชัดเจนในสมัยอยุธยา โดยมีเรือพระราชพิธีจัดเป็นริ้วขบวนตามราชประเพณีสำหรับการเสด็จพระราชดำเนินทางน้ำไปในการต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์

4. องค์ประกอบของการเห่เรือในขบวนพยุหยาตราทางชลมารค มีดังนี้

บทเห่เรือ เป็นบทหรือกรองที่ใช้คำประพันธ์ 2 รูปแบบ เริ่มด้วยโคลงสี่สุภาพจำนวน 1 บท ต่อด้วยกาพย์ยานี 11 เนื้อหาเป็นการขยายความเรื่องราวเช่นเดียวกับโคลง รวมเรียกว่า “กาพย์เห่เรือ” เนื้อเรื่องในการประพันธ์มีความแตกต่างกันไปตามวาระ

ทำนองเห่เรือในขบวนพยุหยาตราทาง สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ใช้เฉพาะในพระราชพิธีขบวนพระยุหยาตราทางชลมารค ประกอบด้วย 4 ทำนอง (เจตชรินทร์ จิร สันติธรรม, 2555)

1) ทำนองเกริ่นโคลง เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จประทับในเรือพระที่นั่ง พนักงานเห่เริ่มเห่เกริ่นโคลงหรือเรียกว่า “เกริ่นเห่” เป็นทำนองเริ่มต้นพร้อมกับเรือพระที่นั่งเคลื่อนที่ออกจากท่าไปประจำตำแหน่งในริ้วขบวนเรือพระราชพิธีที่จอดรออยู่กลางแม่น้ำ ทำนองนี้ไม่มีลูกคู่ร้องรับ

2) ทำนองข้าละเห่ ทำนองข้าละเห่เริ่มหลังจากเห่เกริ่นโคลงจบ ขึ้นต้นด้วยคำว่า “เห่เอ๋ย” เมื่อขึ้นบทใหม่ทุกครั้ง เป็นสัญญาณให้ฝีพายเรือพระราชพิธีทุกลำเริ่มเคลื่อนขบวน ทำนองนี้ไม่มีลูกคู่ร้องรับ

3) ทำนองมูลเห่ ทำนองมูลเห่เป็นทำนองที่ใช้ระยะเวลาในการเห่ยาวมากกว่าทำนองอื่น มีลูกคู่ร้องรับ เมื่อเห่ทำนองข้าละเห่จบ 1 บท พนักงานเห่เรือเริ่มขึ้นทำนองมูลเห่ พนักงานเห่เรือเป็นผู้กำหนดความยาวของทำนองให้สัมพันธ์กับระยะทาง

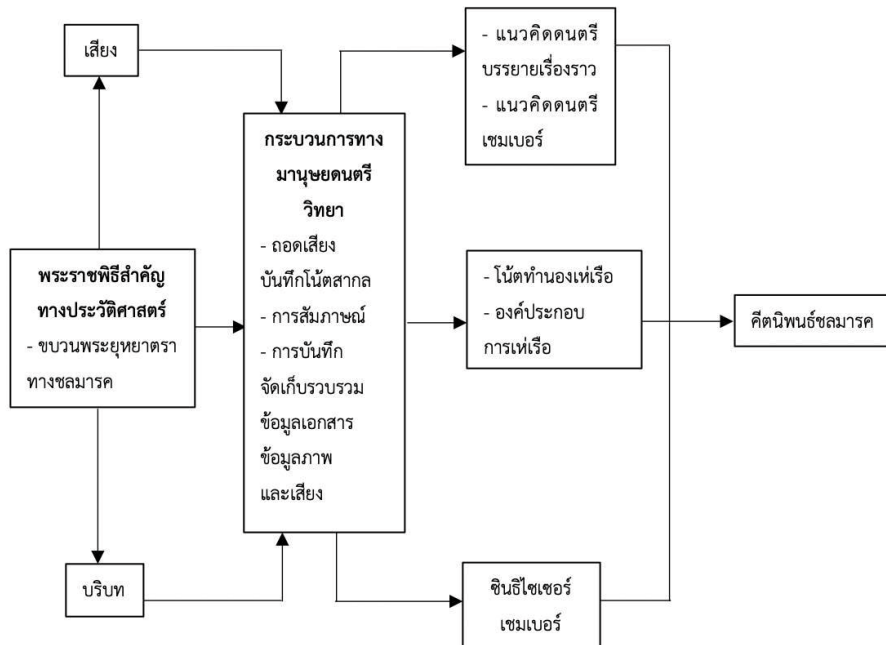
4) ทำนองสวะเห่ ทำนองสวะเห่เป็นทำนองสุดท้ายในการเห่เรือ มีลูกคู่ร้องรับ เมื่อเรือพระที่นั่งใกล้ถึงที่หมาย พนักงานเห่เรือเริ่มเห่ทำนองสวะเห่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ข้าละเรือ” เพื่อเป็นสัญญาณให้ฝีพายในเรือพระราชพิธีทุกลำทราบว่ายเรือพระที่นั่งใกล้ถึงที่หมายแล้ว ขณะที่เรือพระที่นั่งกำลังเข้าเทียบท่าต้องตัดจบด้วยขึ้นประโยค “ศรีชัยแก้วพ่อเอ๋ย”

พนักงานเห่เรือ คือผู้ทำหน้าที่เห่เรือในขบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในการทำหน้าที่แต่ละครั้งประกอบด้วยพนักงานเห่เรือตัวจริงและพนักงานเห่เรือสำรอง ต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในการเลือกใช้เสียงให้เหมาะสมกับลักษณะการพาย เพื่อควบคุมความเร็วของเรือ ตลอดจนการใช้จำนวนบทเห่ตัดทอนหรือเพิ่มให้เหมาะสมสอดคล้องกับระยะทางในแต่ละครั้ง (ณัฐวิญญ์ อร่ามเกลื้อ. การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มีนาคม 2563)

5. **เสียงสัญญาณในขบวนพยุหยาตราทางชลมารค** ใช้ส่งสัญญาณให้ผู้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในเรือแต่ละลำปฏิบัติตามความหมายของสัญญาณเพื่อความพร้อมเพรียงได้แก่ เสียงสัญญาณจากเครื่องดนตรี กรับพวง วงปี่ขวากลองแขก แตรเดี่ยว เส้า

6. **ซินธิไซเซอร์ (Synthesizer)** เป็นเครื่องสังเคราะห์เสียงจัดอยู่ในประเภทเครื่องดนตรีไฟฟ้า (Electronic Music Instrument) มีคุณสมบัติในการสร้างเสียงได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การเลียนเสียงเครื่องดนตรีธรรมชาติ การประดิษฐ์เสียงใหม่ เป็นต้น ใช้เทคโนโลยีการสังเคราะห์เสียงในรูปแบบของฮาร์ดแวร์โดยอาศัยกลไกของคีย์บอร์ดควบคุมการทำงาน หรือบรรจุอยู่ในโปรแกรมซอฟต์แวร์ที่ใช้ในเครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับกระบวนการผลิตดนตรี

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้วิจัย

วิธีดำเนินการสร้างสรรค์

1. กำหนดวิธีการหาข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาด้วยกระบวนการมานุษยคดีวิทยา นำทำนองการเห่เรือ ณ ปัจจุบัน มาบันทึกด้วยระบบโน้ตดนตรีสากล เพื่อให้เห็นต้นแบบอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนศึกษาบริบทที่มีความเกี่ยวข้องต่าง ๆ
2. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อทำการคัดเลือกองค์ประกอบที่สนใจนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการประพันธ์เพลงให้เกิดความสอดคล้องกับเหตุการณ์
3. การประพันธ์บทเพลง ศึกษาแนวคิดทฤษฎี รวมทั้งบทเพลงต้นแบบ รวมทั้งขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ
4. จัดทำโน้ตฉบับเต็ม (Full Score) และแยกเครื่องดนตรี (Instrument Part)
5. คัดเลือกนักดนตรี และทดลองซ้อมที่ละกลุ่มเครื่องดนตรีกับซินธิไซเซอร์
6. นำข้อคิดเห็นจากนักดนตรี ข้อมูลจากการซ้อมจริงและนำคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุงแก้ไขในการทำโน้ตฉบับสมบูรณ์เพื่อเตรียมแสดงจริง

7. เผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนประกอบการแสดงคอนเสิร์ต นำเสนอผลการสร้างสรรค์ในรูปแบบวิทยานิพนธ์ และเขียนบทความวิจัยเผยแพร่

อรรถาธิบายบทประพันธ์เพลง

บทประพันธ์เพลงชุดุฎินิพนธ์ “คีตนิพนธ์ชลมารค” สำหรับวงซินธิไซเซอร์แชมเบอร์ออร์เคสตรา ประกอบด้วย 4 ท่อน ดังนี้

ท่อนที่ 1 ประโคมก้องท้องธารา (ไวโอลิน เชลโล)

ท่อนที่ 2 เปิกนภาเกริ่นโคลงขาน (ฟลูต โอโบ)

ท่อนที่ 3 ชลมารคเริงสราญ (ทรัมเป็ต ฮอว์น)

ท่อนที่ 4 เกษมศานต์ท้าวธานี (ไวโอลิน เชลโล ฟลูต โอโบ ทรัมเป็ต ฮอว์น)

ในแต่ละท่อนดำเนินเนื้อหาตามขั้นตอนในพระราชพิธีชบวนพระยุหยาตราทางชลมารค และอาศัยองค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการทางมานุษยดนตรีวิทยานำมาสร้างสรรค์บทเพลงให้ดำเนินเรื่องราวสอดคล้องกับลำดับเหตุการณ์แนวคิดในการสร้างสรรค์มีดังนี้

1. บทบาทของซินธิไซเซอร์

การนำซินธิไซเซอร์ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีไฟฟ้าเข้ามาผสมผสานกับเครื่องดนตรีอะคูสติคในรูปแบบวงแชมเบอร์ มีส่วนช่วยให้การบรรเลงบทเพลงมีเนื้อดนตรีและสีสันยิ่งขึ้น ในการประพันธ์เพลงครั้งนี้นำซินธิไซเซอร์มาใช้ในบทเพลง 3 ลักษณะ

1.1 การใช้ในบทบาทการประสานเสียง

ในบทเพลงทั้ง 4 ท่อนเลือกใช้เสียงสังเคราะห์จากซินธิไซเซอร์ในการประสานเสียงเป็นหลัก บางเสียงเป็นเสียงที่เครื่องอะคูสติคไม่สามารถทำได้สะดวก ได้แก่

ท่อนที่ 1 การใช้เสียงกลุ่มเครื่องสายผสมกับเสียงนักร้องประสานเสียงจากเครื่องซินธิไซเซอร์ ทำให้นำมาบรรเลงได้ในสถานที่ขนาดเล็กโดยยังคงไว้ซึ่งองค์ประกอบของบทเพลงทำนองในช่วงนี้กระชั้นขึ้นและมีเนื้อดนตรีเด่นชัดเสมือนเรือกำลังเคลื่อนที่ด้วยการพาย เชลโลทำหน้าที่บรรเลงทำนองหลักด้วยลีลาเพลงเรือของชาวเวนิส หรือเรียกว่า “บาร์กาโรล” (Barcarolle) ที่นิยมใช้อัตราจังหวะ 12/8 จุดสำคัญคือการนำบันไดเสียงเพนตาโทนิคมาใช้สื่อถึงประเพณีวัฒนธรรมทางน้ำของไทย

ภาพที่ 2 การใช้ซินธิไซเซอร์ในบทบาทการประสานเสียงท่อนที่ 1

ที่มา: ผู้วิจัย

ท่อนที่ 2 การใช้เสียงสังเคราะห์เพื่อรองรับให้กับเสียงเห่เรือและโอโบ ได้นำเสียงสังเคราะห์ที่เครื่องดนตรีจริงไม่สามารถผลิตเสียงได้มาสร้างบรรยากาศความระยิบระยับของสายน้ำ ช่วยสร้างมิติเสียงให้แนวทำนองและสร้างบรรยากาศได้ตามความหมายของท่อนนี้ ผู้ประพันธ์คัดทำนองจากการถอดเสียงทำนองเกรินโคลงด้วยหลักการทางมานุษยดนตรีวิทยา ใช้แนวคิดการรับร้องในแบบของดนตรีไทยที่ใช้บี๊ในป่าเลียนเสียงขับร้อง ถือเป็นเทคนิคขั้นสูง (บี๊บ คงลายทอง, 2538) ในบทเพลงนี้ใช้บี๊ในทางสากลคือโอโบแปรเปลี่ยนเสียงเห่ด้วยการซ้ำทำนองเดียวกัน การประสานเสียงใช้การขนานคู่ 5 ทบคู่ 8 เพอร์เฟกต์ โดยตัดคู่ 3 ออกไปเพื่อต้องการให้เกิดเสียงเปิด ทำให้แนวทำนองโดดเด่น และในช่วงท้ายเป็นการอ่านบทร้อยแก้วที่ถอดความจากบทเกรินโคลงประกอบดนตรี โดยผู้ประพันธ์ใช้การบันทึกจังหวะการอ่านบทร้อยแก้วด้วยโน้ตดนตรีสากลเพื่อต้องการให้การอ่านสัมพันธ์กับเสียงดนตรี

ภาพที่ 3 ทำนองเห่เรือและการใช้ซินธิไซเซอร์ในบทบาทการประสานเสียงท่อนที่ 2
ที่มา: ผู้วิจัย

ภาพที่ 4 การใช้ซินธิไซเซอร์ประกอบดนตรีและบทร้อยแก้ว
ที่มา: ผู้วิจัย

ท่อนที่ 3 สื่อถึงการเคลื่อนขบวนเรือพระราชพิธีพระยุหยาตราทางชลมารคไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงที่หมาย ประกอบด้วย 3 ทำนองเรียงตามลำดับขั้นตอนเริ่มจาก ซ้ำละเห่ มูลเห่ และสวะเห่ ใช้แนวประสานเสียงจากซินธิไซเซอร์ ผสมเสียงระหว่าง “Dyno Wurli” กับเสียง “Mourn String” เป็นเสียงสังเคราะห์ของเปียโนไฟฟ้าประเภทหนึ่งยี่ห้อ “Wurli” นำมาปรับแต่งเสียงด้วยเทคนิค “Dyno” เมื่อผสมกันทำให้เกิดเสียงเปียโนไฟฟ้าที่มีปลายเสียงสั่น (Tremolo) และมีเสียงที่กว้างขึ้น โดยใช้รูปแบบคอร์ดคู่สามเรียงซ้อน (Tertian Chord) และคอร์ดโพลิ (Polychord) เพื่อทำให้เกิดคอร์ดทบขยาย (Extended Chord) เป็นการเสริมชั้นให้เสียงประสานมีมิติแผ่กว้างเหมือนผืนแม่น้ำเจ้าพระยาที่กว้างใหญ่รองรับขบวนเรือพระราชพิธีที่กำลังเคลื่อนขบวนเป็นริ้วใช้เครื่องดนตรีน้อยชิ้น

ภาพที่ 5 การใช้คอร์ดทบขยายในรูปแบบคอร์ดคู่สามเรียงซ้อนและคอร์ดโพลิ

ที่มา: ผู้วิจัย

ท่อนที่ 4 การประสานเสียงในช่วงนี้ใช้คอร์ดทบขยายด้วยการใช้เสียงกลุ่มเครื่องเป่าทองเหลืองในลักษณะเสียงอิเล็กทรอนิกส์ผสมด้วยเสียงเหมือนจริง (Syn Brass) ทำให้ได้เสียงที่แตกต่างไปจากเครื่องดนตรีอะคูสติคเสริมสีสันและพลังเสียงให้บทเพลง

1.2 การใช้ในบทบาททำนองหลัก

การนำเสียงจากซินธิไซเซอร์ใช้ในบทบาททำนองหลักด้วยเสียงเหมือนเครื่องดนตรีจริง ช่วยเสริมพลังเสียงให้กลุ่มเครื่องดนตรีทำให้ทำนองหลักชัดเจน ในอีกลักษณะการนำเสียงสังเคราะห์ที่มีมวลเสียงหนาเป็นเสียงที่เครื่องดนตรีอะคูสติคไม่สามารถผลิตได้ เช่นเสียง “Analog Moog Lead” ในท่อนที่ 3 เป็นเสียงที่หนา มีการสะท้อนของปลายเสียงเป็นห้วง ๆ ทำให้แนวทำนองเปลี่ยนสีสันไปจากเดิม เป็นต้น

1.3 การใช้ในบทบาททำนองรอง

ทำนองรอง (Countermelody) เป็นแนวทำนองที่มีบทบาทเสริมมิติให้ทำนองหลัก การนำเสียงจากซินธิไซเซอร์มาใช้ในทำนองรองช่วยให้บทเพลงมีสีสันเพิ่มขึ้นด้วยการนำเสียงต่าง ๆ มาผสมเกิดเป็นเสียงที่มีหลายแนวบรรเลงพร้อมกันด้วยผู้บรรเลงเพียงคนเดียวได้

ภาพที่ 6 ตัวอย่างทำนองรองของแนวซินธิไซเซอร์ในท่อนที่ 3

ที่มา: ผู้วิจัย

2. การเลือกเครื่องดนตรีอะคูสติคมาใช้ร่วมกับซินธิไซเซอร์

ใช้แนวคิดการเลือกเครื่องดนตรีอะคูสติคจากประเภทเครื่องดนตรีที่เป็นองค์ประกอบในวงออร์เคสตรา มาบรรเลงร่วมกันได้แก่ เครื่องสาย เครื่องเป่าลมไม้ เครื่องเป่าทองเหลือง และเครื่องกระทบโดยนำมาบรรเลงร่วมกับซินธิไซเซอร์ที่ละกลุ่มเครื่องดนตรี เพื่อให้แสดงสีสันบทบาทของเครื่องดนตรีแต่ละประเภทได้ชัดเจน คัดเลือกเครื่องดนตรีในแต่ละกลุ่มจากช่วงเสียงเครื่องดนตรี ให้ครอบคลุมช่วงเสียงต่ำไปจนถึงช่วงเสียงสูง โดยกลุ่มเครื่องโทนเสียงกลางไปถึงเสียงสูงใช้ไวโอลิน ฟลูต ทรัมเป็ต และเสียงกลางลงมาถึงเสียงต่ำ ใช้เชลโล โอโบ ฮอว์น โดยเลือกใช้เครื่องดนตรีแต่ละประเภทให้สอดคล้องกับเรื่องราวในแต่ละท่อนได้แก่

ท่อนที่ 1 สื่อถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของขบวนพระยุหยาตราทางชลมารคซึ่งตรงกับยุคบาโรกในฝั่งดนตรีตะวันตก เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายตระกูลไวโอลินกำลังเริ่มเป็นที่นิยม

ท่อนที่ 2 ประพันธ์โดยใช้แนวคิดการใช้เครื่องดนตรีเลียนเสียงร้อง ทำนองที่นำมาเป็นวัตถุดิบเป็นทำนองแรกของการเห่เรือคือบทเกริ่นโคลง ในท่อนนี้ได้นำโอโบมีลักษณะเสียงที่เด่นชัดและฟลูตที่มีความคล่องตัว

ท่อนที่ 3 เป็นท่อนที่ต้องการความสง่างาม สื่อถึงช่วงขบวนเรือพระราชพิธีออกขบวนไปจนถึงที่หมาย จึงนำเครื่องเป่าทองเหลืองได้แก่ ฮอว์นซึ่งมีบุคลิกเสียงที่สง่าผ่าเผย หรือใช้เสียงแบบนุ่มนวลได้ดี บรรเลงแนวทำนองเห่เรือ และทรัมเป็ตซึ่งมีบุคลิกให้ความรู้สึกอีกหักเห หรือนุ่มนวลอ่อนหวาน นำมาบรรเลงแนวทำนองลูกคู่

นอกจากนั้นผู้ประพันธ์นำลักษณะจังหวะ “หน้าทับโยน” เป็นหนึ่งในหน้าทับที่วงปี่ชวาคลองแขกใช้บรรเลงในพระราชพิธียุหยาตราทางชลมารคขณะเคลื่อนขบวนไปตลอดเส้นทางจนถึงที่หมาย (ยุทธนา ชิดท้วม, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 เมษายน 2565) นำมาพัฒนา

บทเพลงเดิมไว้ หลังจากนั้นได้ทำการทดลองเสียงในส่วนของซินธิไซเซอร์ พบว่าช่วงที่มีการใช้เสียงที่ผสมกันมากกว่า 1 เสียงเมื่อนำมาบรรเลงจริงต้องปรับค่าความดังให้สมดุลกันเพิ่มเติมจากค่าเสียงที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น จึงเป็นสิ่งที่ต้องตรวจสอบก่อนนำไปใช้งานแสดงจริง ด้านการร้องทำนองให้ผู้ร้องใช้โน้ตที่ได้จากการถอดเสียงเป็นแนวทางหลักในการร้องด้วยทำนองต้นแบบ แต่ในการปฏิบัติจริงผู้ร้องมักเคยชินกับการใช้เสียงอื่นไปตามธรรมชาติของผู้ร้องผสมผสานในการร้องร่วมด้วย จึงได้ทำการปรับโน้ตอีกครั้งตามวิธีการออกเสียงของผู้ร้อง ในบทประพันธ์นี้ผู้ประพันธ์ได้เปิดโอกาสให้นักดนตรีบรรเลงโดยการตีความในมุมมองของผู้ร้องและบรรเลง

หลังจากปรับแก้ไขออกมาเป็นโน้ตร่างที่ 2 ทำการทดลองซ้อมรวมวงและทำการบันทึกเสียงเพื่อนำมาตรวจสอบอีกครั้ง พบว่าเครื่องซินธิไซเซอร์มีบทบาทอย่างมากในการทำหน้าที่บรรเลงเสียงประสานและเล่นแนวทำนองรองให้กับเครื่องดนตรีอะคูสติค ช่วยเสริมเนื้อดนตรีและสีสันให้กับบทเพลง รวมทั้งการใช้บรรเลงทำนองหลัก

จัดทำโน้ตร่างที่ 3 พบว่าซินธิไซเซอร์สามารถพัฒนาปรับการใช้เสียงในเชิงการสร้างสรรค์ให้แสดงศักยภาพของเครื่องเพิ่มขึ้นกว่าเดิมได้ การเพิ่มสีสันด้วยเครื่องหมายการควบคุมลักษณะเสียง (Articulation) ให้เหมาะสมในแต่ละเครื่องมือ เมื่อนำมาปรับปรุงออกเป็นโน้ตฉบับสมบูรณ์พบว่าทำให้เพลงมีอัตลักษณ์แปลกต่างไปจากเดิมในด้านสีสันแต่ยังคงความหมายและโครงสร้างของบทเพลงไว้ การเลือกเสียงซินธิไซเซอร์จึงมีบทบาทและเป็นตัวแปรสำคัญต่อการแสดงอัตลักษณ์ของบทเพลง

การนำเทคโนโลยีนวัตกรรมด้านดนตรีที่มีในเครื่องซินธิไซเซอร์มาผสมผสานทำให้สร้างเนื้อดนตรีสีสันให้กับบทเพลงได้เสมือนบรรเลงด้วยวงขนาดใหญ่ จำเป็นต้องอาศัยนักดนตรีที่มีความชำนาญในเครื่องมือ รวมถึงทักษะทั้งทางด้านการบรรเลงและการควบคุมเครื่องซินธิไซเซอร์ในสถานการณ์การแสดงจริง ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญในการแสดงบทบาทของเครื่องมือออกมาได้มากนักน้อยเพียงใด การคัดเลือกผู้บรรเลงในตำแหน่งซินธิไซเซอร์ซึ่งใช้เป็นเครื่องดนตรีชิ้นสำคัญที่มีบทบาทในเพลงจำเป็นต้องใช้นักดนตรีที่มีคุณสมบัติดังกล่าว วงซินธิไซเซอร์เซมเบอร์ออร์เคสตราจึงจะสามารถบรรเลงออกมาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์

ผลจากการดำเนินตามขั้นตอนดังกล่าว เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการประพันธ์เพลงที่น่าเสียงจากบรรยากาศเหตุการณ์และเรื่องราว ผสมผสานกับความรู้สึกร่วมที่เกิดจากแรงบันดาลใจ นำมาสร้างสรรค์ด้วยทฤษฎีและเทคนิคการประพันธ์เพลงดนตรีตะวันตก สามารถสร้างดนตรีบรรยายเรื่องราวเป็นแบบอย่างสำหรับผู้สนใจในการประพันธ์เพลงต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การนำเทคโนโลยีเครื่องดนตรีไฟฟ้ามาบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีอะคูสติคสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในด้านการเลือกใช้เสียงให้เหมาะสมตามยุคสมัยไปตามเทคโนโลยีด้านเครื่องดนตรีไฟฟ้าที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

2. การสร้างสรรค์บทเพลงให้กับวงชมเบอร์สามารถใช้การผสมวงด้วยเครื่องดนตรีในรูปแบบอื่น ๆ ต่อไปได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

นำไปเรียบเรียงขยายให้กับวงออร์เคสตราเป็นการเพิ่มมิติและสีสันให้กับบทเพลง

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2558). *เรือพระราชพิธี*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- เจตชนินทร์ จิรสันติธรรม. (2555). เพลงเห่ : กระบวนการในวัฒนธรรมไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขุภักดิ์บัณฑิต (ดนตรี) ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร. (2552). *การประพันธ์เพลงร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2564). *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- ณัฐวิภา อร่ามเกลื้อ. (2563, 18 มีนาคม). สัมภาษณ์โดยอรวิดี ธนะจันทร์[การบันทึกเสียง]. ผู้อำนวยการกองเรือเล็ก กรมขนส่งทหารเรือ กองทัพเรือ, กรุงเทพฯ.
- ปิ๊บ คงลายทอง. (2538). เพลงปี่พาทย์ : การวิเคราะห์ทางดนตรีวิทยาและภาพสะท้อนแห่งความงาม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุทธนา ชิตท้วม. (2565, 1 เมษายน). สัมภาษณ์โดยอรวิดี ธนะจันทร์[การบันทึกเสียง]. ดุริยางคศิลป์อาวุโส สำนักการสังคีต กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, กรุงเทพฯ.
- ศานติ รักดีคำ. (2562). *พระเสด็จโดยแดนชล เรือพระราชพิธีและขบวนพยุหยาตราทางชลมารค*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สทวัฒน์ ปลื้มปรีชา. (2544). วงกลองแขก: วงปี่กลองในพระราชพิธีไทย. [ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหิดล.

แรงบันดาลใจจากลูกนำไปสู่แนวความคิดพลังแห่งรักของพ่อ
ในการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ
Inspiration from Daughter to the Love Power of Father
Concept in 3D mixed media art

อิสระ วีระน้อย¹
Isara Veeranoi

วันที่ส่งบทความ: 20 ตุลาคม 2565, วันที่แก้ไขบทความ: 27 พฤศจิกายน 2565,
วันที่ตอบรับบทความ: 6 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาและสร้างสรรค์ เรื่อง แรงบันดาลใจจากลูกนำไปสู่แนวความคิดพลังแห่งรักของพ่อในการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

1. ที่มาและความสำคัญของแรงบันดาลใจ เช่น เรื่องความผูกพัน เรื่องความรัก และเรื่องบทบาทหน้าที่ของพ่อที่มีต่อลูก
2. การวิเคราะห์แรงบันดาลใจให้เกิดแนวความคิดขึ้นมา
3. การสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ เช่น รูปแบบการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ขั้นตอนการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ การออกแบบงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ การเลือกใช้วัสดุงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ และวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ
4. การนำเสนอผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ที่เสร็จสมบูรณ์

คำสำคัญ: แรงบันดาลใจ แนวความคิด ศิลปะสื่อผสม วัสดุ 3 มิติ

ABSTRACT

This article is an educational and creative study: Inspiration from Daughter to the Love Power of Father Concept in 3D mixed media art with the following key points:

1. The origin and importance of inspiration such as the relationship, love story and about the father's role in relation to the child.

2. Analysis of inspiration to create ideas.

3. Creation of 3D mixed media art such as creation, process of creating, design, material selection and creation methods.

4. Presentation of the completed 3D mixed media art.

KEYWORDS: inspiration, concept, Mixed media arts, materials 3D

บทนำ

การสร้างสรรคผลงานศิลปะย่อมมีกระบวนการคิดและเทคนิคที่แตกต่างกันตามทักษะหรือประสบการณ์ของศิลปินที่แสดงออกตามบุคลิก และรสนิยมในการค้นหารูปแบบของงานศิลปะที่ตนเองพึงพอใจ แต่ก่อนสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นจะเกิดขึ้น ทุกอย่างเริ่มจากแรงบันดาลใจที่มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ สิ่งทีกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ และสิ่งที่แรงบันดาลใจกระตุ้นให้เกิด (Thrash and Elliot, 2004) ดังนั้น ตัวศิลปินเองจึงได้รับแรงบันดาลใจมาจากสิ่งใด หรือเหตุการณ์ใดที่ก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจ หรือสิ่งที่มากระทบความรู้สึกทำให้เกิดจินตนาการ หรือเกิดจากแรงบันดาลใจ (inspiration) เกิดจินตภาพในสมอง ศิลปินจึงแสดงออกมาเป็นผลงานจิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี หรือสื่อทางศิลปะอื่น ๆ การถ่ายทอดจินตนาการออกมาเป็นงานศิลปะอาจถูกกำหนดโดยกรอบหรือแนวความคิด (concept) ของศิลปินแต่ละคน (วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ, 2554) เช่น โลเล ทวีศักดิ์ ศรีทองดี (2560, ออนไลน์) ศิลปินผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้กล่าวถึงแรงบันดาลใจในการสร้างผลงานศิลปะว่า

1. ความชอบ เมื่อมีความชอบถึงเข้าไปหาสิ่งนั้น สิ่งนั้นเองจะทำให้เกิดแรงบันดาลใจ ไม่ว่า จะชอบใบไม้ ทะเล หรือแม้แต่กาแฟ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความคิดที่จะทำอะไรสักอย่าง

2. ประสบการณ์ เวลาชีวิตที่ผ่านมาทั้งหมด มันทำให้ประมวลความคิดแล้วก็ออกมาเป็นงาน โดยที่บางครั้งไม่ต้องไปหาอะไรหรอก ก็ประสบการณ์นั้นแหละจะสร้างงานให้เอง

3. ความรู้ ไม่ได้บอกว่าต้องเป็นความรู้ที่ไปเรียนที่ไหนมา แต่เป็นความรู้ความเข้าใจ ในสิ่งต่าง ๆ ที่ทำ ถ้าเลือกสร้างประติมากรรม ก็ต้องรู้วิธีที่จะสร้างมัน หรือต่อให้วาดรูปด้วยดินสอ ต้องศึกษาว่ามีถ่านดินสอกี่แบบ เขียนบนกระดาษแบบไหน ความรู้พวกนี้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างงาน

4. ปมอะไรสักอย่างที่ชอบอิมที่สนใจ สนใจเรื่องมนุษย์เพราะว่าตอนเด็ก ๆ ย้ายที่อยู่บ่อย ต้องพบเจอคนเยอะ ทำให้สนใจมนุษย์ พยายามหาคำตอบในมนุษย์ เหมือนเรียนรู้ไม่จบ ทุกวันนี้ก็ยังตั้งคำถามกับสิ่งนี้อยู่

5. เวลา แต่ก่อนไม่เคยคิดเลยว่าเวลาจะเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างงานได้ง่าย ๆ เวลา มีวันจบ ร่างกายก็มีเวลา ความคิดก็มีเวลา ถ้าคิดอะไรแล้วไม่ทำ ก็หายไ้ไป มีไอเดีย ความมุ่งมั่น

แต่ปล่อยให้เวลามันผ่านไป จนถึงวัยที่หมดแรงก็ทำไม่ได้ ฉะนั้นเวลาสำคัญมาก ไม่ต้องรอให้บรรยาอากาศดี ๆ มีเวลาทำเลย

กล่าวได้ว่าแรงบันดาลใจ (inspiration) ไม่ว่าสิ่งทีกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ หรือสิ่งที่แรงบันดาลใจกระตุ้นให้เกิด รวมถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น ความรู้สึกส่วนตัว ประสบการณ์ส่วนตัว การศึกษาหาความรู้ การตั้งคำถามกับสิ่งที่ตนเองสนใจ และเวลาที่เหมาะสม ที่ส่งผลกระทบทางกายหรือภายในจิตใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเริ่มต้นของแนวความคิด (concept) ที่สัมพันธ์กับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะให้สอดคล้องกับเทคนิคการสร้างสรรคงานสื่อผสม 3 มิติ เพื่อที่จะสามารถใช้วัสดุที่เหมาะสมในการตอบสนองต่อการสื่อความหมายในงานศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสื่อความหมายได้ตรงกับแนวความคิดที่ผู้ที่สร้างสรรค์งานศิลปะได้กำหนดไว้

แรงบันดาลใจ

สิ่งที่กระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ

1. ความผูกพัน ความผูกพันเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อแรกเกิด มารดาให้นมแก่ทารก ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ทารกเรียนรู้ที่จะร้องและไขว่คว้าหานมมารดาเมื่อหิว เป็นสัญชาตญาณมารดาตอบสนองด้วยการให้นมทารก สายตาคู่เล็ก ๆ ที่จ้องมองได้ในระยะใกล้ ๆ จะมองเห็นเพียงนมแม่ เมื่อดูดกลืนจนอิ่ม มือเล็ก ๆ ได้สัมผัสถึงไออุ่นที่อยู่ตรงหน้า ทารกเรียนรู้ว่าการดูดนมแม่เป็นหนทางที่จะรอดชีวิต เขาจะรับรู้ถึงความรู้สึกผ่อนคลายและมีความสุขความผูกพันเล็ก ๆ เริ่มก่อกำเนิด เสียงเพลงกล่อมนอนของมารดา การดูแลเลี้ยงดูทารกอย่างทะนุถนอมทุก ๆ วันค่อย ๆ กลายเป็น “ความผูกพัน” ระหว่างทารกและมารดาในที่สุด เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยเตาะแตะ ความผูกพันจะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น ผ่อนคลาย มั่นคงปลอดภัย เด็กเรียนรู้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างในครอบครัวได้มากขึ้นในขณะเดียวกันก็จะมีความรู้สึกตึงเครียดเมื่อต้องพบเจอกับคนไม่คุ้นเคย สภาวะนี้เรียกว่า Stranger Anxiety ที่เป็นปกติตามวัย 6 - 8 เดือน แล้วจะค่อย ๆ ลดลงอีก สภาวะปกติที่เกิดขึ้นเมื่อเด็กโตขึ้นมาอีกนิด คือ Separation anxiety เมื่อต้องแยกจากก็จะรู้สึกตึงเครียด ไม่มั่นคง ร้องตามมารดา ไปสักระยะหนึ่ง วันเวลาทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะจัดการกับความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยนี้ ตามพัฒนาการเด็ก 2-3 ปีจะเริ่มมี “ภาพแม่ในใจ” และเขาเรียนรู้ว่าแม่ไม่อยู่สักแป๊บหนึ่งเดียวแม่ก็จะกลับมา เด็กเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์ แม่กับลูก พ่อกับลูก เด็กวัยอนุบาลมองพ่อกับแม่คืออัครวิของหนูและมักจะไต่ยืนเสมอ ๆ “หนูรักพ่อกะ” “ผมรักแม่ที่สุดเลยครับ” น่นนอนเด็ก ๆ กำลังเรียนรู้จัก “คำว่ารัก” แล้ว (Attachment theory) (Bowlby (1907-1990) & Ainsworth)

กล่าวได้ว่าความผูกพันระหว่างพ่อกับลูกสาวมีความรักความผูกพันทางจิตใจ ตั้งแต่ตอนที่เริ่มสื่อสารโดยการพูดคุยกับลูกสาวที่ยังเป็นทารกอยู่ในครรภ์ของภรรยา จนถึงเวลาลูกสืบทอดมาโลก ในช่วงบ่ายของวันพุธที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ได้ยินเสียงร้องดังมาจากห้องคลอดทำให้รู้ถึงความผูกพันที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า ภาพต่อมาที่เห็นคือพยาบาลอุ้มเด็กทารกมาด้วยน้ำหนักตัว 2.8 กิโลกรัม และเป็นครั้งแรกที่ได้สัมผัสผิวกายที่อ่อนนุ่มของลูกสาว ความผูกพันเหล่านี้ได้ก่อตัวให้เกิดความรักครั้งแรกต่อลูกสาวขึ้นมา

2. ความรัก คือ ปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนสองคน (LOVE is an emotional attachment) และจากทฤษฎีการเรียนรู้ แม้บางทีดูเหมือนจะไม่มีเหตุผล แต่หากเมื่อความรักบังเกิดขึ้นแล้วก็เข้าใจซึ่งกันและกันได้ (LOVE is not always reasonable, but rational) ความรักเป็นเรื่องเฉพาะตัวยากที่ใครจะมากำหนดกฎเกณฑ์หรือออกแบบความรักให้เหมือนกับคู่อื่น ๆ ไม่ได้ (LOVE is subjective and individual) ดังนั้นความรักจึงประกอบไปด้วย ความรู้สึก (Emotion), ความคิด (Cognition) และการกระทำ (Behavior) (สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์, 2563)

กล่าวได้ว่าความรัก ส่งผลให้รู้สึก ความคิด และการกระทำ ว่าลูกสาวยังบริสุทธิ์อ่อนแอ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จึงทำให้เกิดความคิดที่วิตกกังวลอยากจะคอยชี้แนะแนวทางในการเรียนรู้และคอยดูแลปกป้องลูกให้ดีที่สุด ในทุก ๆ ช่วงเวลาที่ลูกเรียนรู้ที่จะทำอะไรด้วยตัวเอง เช่น การตั้งไข่ครั้งแรกของลูกสาว การพูดครั้งแรก และการได้สัมผัสทางกายภาพกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งสิ่งที่คุ้นเคยและสิ่งที่ไม่คุ้นเคย รวมถึงการที่ได้ออกไปโรงเรียนครั้งแรก จึงมีความห่วงใยและวิตกกังวลในเรื่องของการเข้าสังคมใหม่ ๆ ครั้งแรกของลูกสาว การได้พบกับเพื่อนใหม่ในการเรียนรู้ร่วมกันและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์กับครูผู้สอนในการกล้าแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ ในการเรียนรู้ รวมถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสี่ยงต่อการได้รับอุบัติเหตุที่อาจทำให้มีผลกระทบ ต่อทางร่างกายและทางจิตใจได้ ตัวอย่างเช่น การบาดเจ็บจากกรรไกรในวิชาศิลปะหรือวิชางานประดิษฐ์ การลื่นลูกสาวจมน้ำในการเรียนว่ายน้ำในวิชาพลศึกษา เป็นต้น

3. บทบาทหน้าที่ของพ่อที่มีต่อลูก อัจฉรา สุขารมณ์ (2544) ได้กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างพ่อ แม่ และลูก มีความสำคัญมากแต่คนต่างมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติเพื่อให้มีความสุขในการดำรงชีวิตร่วมกัน พ่อถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการนำครอบครัวไปสู่ความสุขและมีอนาคตที่มั่นคง เอเวอร์โซล (Anderson, 1982: citing Eversoll, 1974) ได้สรุป “บทบาทสำคัญของพ่อในการอบรมเลี้ยงลูก” ไว้ 5 ด้าน คือ บทบาทด้านกาอบรมเลี้ยงดูลูก บทบาทด้านการเป็นตัวแบบให้กับลูก บทบาทด้านการแก้ปัญหา บทบาทด้านการหาเลี้ยงครอบครัว บทบาทด้านสันตินาการ

กล่าวได้ว่า บทบาทของพ่อที่มีต่อลูกสาว ได้แก่ กาอบรมเลี้ยงดูลูกสาวเพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของแม่ การแสดงแบบอย่างให้กับลูกสาวในเรื่องของความเข้มแข็งและการกล้าแสดงออก การแก้ปัญหาที่แม่ไม่สามารถตัดสินใจหรือแก้ปัญหาได้เกี่ยวกับลูกสาว การไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัวในเวลาที่ต้องอยู่ดูแลลูกสาวที่ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ และการทำกิจกรรมสันตินาการกับลูกสาวเพื่อช่วยเสริมสร้างพัฒนาการของลูก เช่น การออกกำลังกายด้วยกัน การร้องเพลงร่วมกัน และการเล่นของเล่นด้วยกัน

ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความผูกพัน ความรักและบทบาทของพ่อที่มีต่อลูกสาว คือ แรงบันดาลใจหลักที่สำคัญมาก ซึ่งส่งผลให้เป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดในการสร้างสรรค์งานสื่อผสม 3 มิติ

แนวความคิด

คือ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีพลังงานบางอย่างที่มองไม่เห็นที่ซ่อนอยู่ เพื่อเชื่อมโยงต่อความรู้สึก ตีชั่ว สุขหรือทุกข์ ฯลฯ ของมนุษย์เพื่อส่งผลให้มนุษย์ได้ขับเคลื่อนต่อไป อย่างเช่น วัยเด็กของลูก คือ วัยที่เปรียบเสมือนแก้วเปล่าที่ใสบริสุทธิ์ พ่อแม่มีหน้าที่ต้องคอยเติมเต็มความรัก ความเข้าใจ และการให้เรียนรู้ เพื่อให้ลูกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถอยู่ร่วมในสังคมโลกในอนาคตต่อไป

การสร้างสรรคงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ

รูปแบบการสร้างสรรคงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ “Mixed media” ในภาษาไทยใช้คำว่า “สื่อผสม” โดยพจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2530 ให้ความหมายว่า “ศิลปกรรมแห่งพุทธศตวรรษที่ 25 ได้แก่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ หรือวาดเส้น ที่มีวัสดุหรือกลวิธีต่าง ๆ เข้าไปผสมด้วยจนไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นงานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ” หรือ “ศิลปกรรมที่ผสมผสานกันระหว่างประติมากรรม ดนตรี ลิลาเคลื่อนไหว และสิ่งแวดลอม ก็ถือว่าเป็นงานศิลปกรรมสื่อผสมด้วยในความหมายหลังนี้ บางทีเรียกว่า multimedia หรือ intermedia” สื่อประสมเป็นคำอธิบายงานศิลปะที่แฝงไปด้วยความรู้สึกทันสมัย เพราะถือเป็นสิ่งประดิษฐ์ซึ่งถูกคิดค้นในช่วงหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมานี้เอง แต่เดิมงานศิลปะมักถูกสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคหนึ่งเทคนิคใดเพียงอย่างเดียว เช่น จิตรกรรมสีน้ำมันบนผ้าใบ จิตรกรรมสีน้ำบนกระดาษ ประติมากรรมแกะหิน สลักไม้ หรือหล่อด้วยบรอนซ์ เป็นต้น แล้วถึงแม้จะมีศิลปินในอดีตนำเทคนิคหลาย ๆ อย่างมาผสมผสานกัน แต่ยังไม่มีการลุกขึ้นมาจำกัดความหมาย แยกแยะ เทคนิคดังกล่าวขึ้นเป็นเอกเทศอย่างเป็นกิจลักษณะ จนกระทั่งศิลปินกลุ่ม Cubism และ Dada ได้นำวัสดุมาใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเนื้อหาสำคัญในงานศิลปะศิลปินยุคนี้พบทางเลือกใหม่เมื่อต้องการสะท้อนเรื่องราววิถีชีวิตประจำวันของมนุษย์ คือสามารถนำขาข้าวของเครื่องใช้มาปะติดหรือติดตั้งเอาไว้ในฐานะส่วนหนึ่งของผลงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นกระดาษหนังสือพิมพ์ นานิตยสาร เพอร์นิเจอร์ หรือแม้แต่โทรทัศน์สักเครื่อง เป็นต้น ศิลปะสื่อประสมไม่จำเป็นต้องเล่าเรื่องผ่านกระบวนการจำลองด้วยภาพวาดเพียงอย่างเดียว แต่สามารถแสดงออกด้วยคุณค่าเชิงวัตถุ (objective qualities) และหน้าที่การใช้งาน (Function) ของ “สื่อ” (media) และ “วัสดุ” (materials) นานาชนิด (วิโชค มุกตามณี, 2559)

กล่าวได้ว่าเทคนิคสื่อผสมก็เป็นการสร้างสรรค์ผลงานอีกรูปแบบหนึ่งที่มีส่วนประเทที่น่าสนใจ ในการผสมผสานที่หลากหลายของเทคนิควิธีการในการสร้างสรรค์ผลงานรวมถึงการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลายในผลงาน จึงเริ่มขั้นตอนการสร้างสรรคงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติให้สอดคล้องกับแนวความคิด ดังนี้

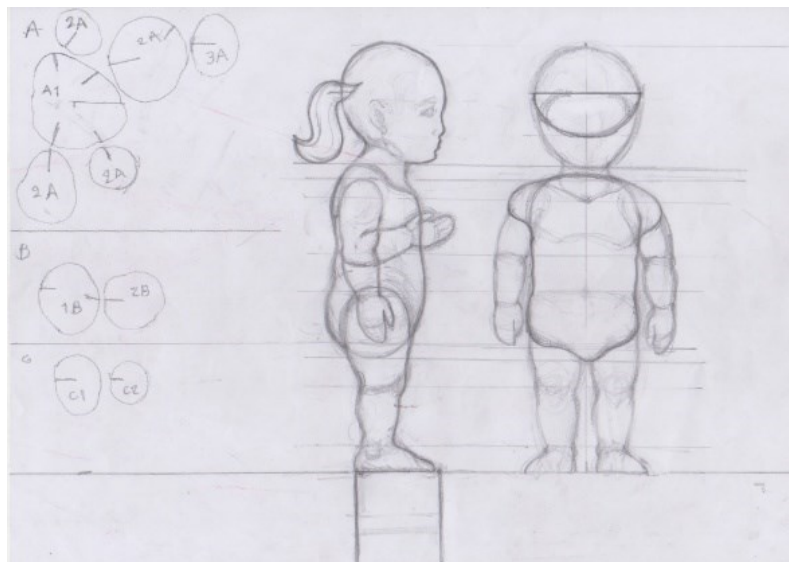
ขั้นตอนการสร้างสรรคงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ

1. การออกแบบงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ

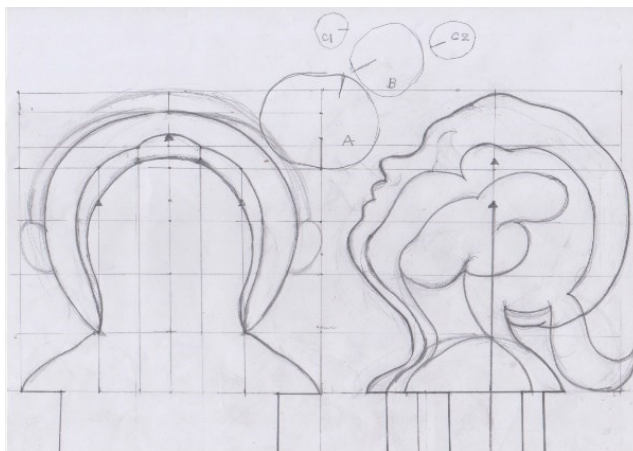
การออกแบบภาพร่าง เริ่มออกแบบโดยการใช้ลักษณะทางกายภาพภายนอกของ ลูกสาว โดยการนำมาตัดทอนรูปทรงให้ลดเหลือแต่ส่วนที่สำคัญแล้วจึงร่างภาพต้นแบบออกมา

ภาพที่ 1 ภาพต้นแบบ 1
ที่มา: อิสระ วีระน้อย, 2562

ภาพที่ 2 ภาพต้นแบบ 2
ที่มา: อิสระ วีระน้อย, 2562

ภาพที่ 3 ต้นแบบรูปทรง 3 มิติ
ที่มา : อิสระ วีระน้อย, 2562

เมื่อออกแบบภาพร่างเสร็จ จึงนำภาพแบบร่างมาสร้างให้เป็นแบบรูปทรง 3 มิติ คือ รูปทรงที่มีความกว้าง ความสูง ความลึก (ชลูด นิมเสมอ, 2557: 269) เพื่อให้รูปแบบของผลงานสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพภายนอกของลูกสาวที่เป็นส่วนสำคัญที่ได้จากแรงบันดาลใจหลักในการสร้างสรรค์ผลงานสื่อผสม 3 มิติ โดยสร้างจากกระดาษแข็งซึ่งได้รูปแบบมาจากของเล่นตัวต่อที่ทำมาจากกระดาษ เมื่อนำมาต่อกันจนกลายเป็นรูปทรงต่าง ๆ เช่น รูปทรงของช้าง รูปทรงของไก่และรูปทรงของไดโนเสาร์ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลในการนำมาแก้ไข หรือพัฒนาในการสร้างสรรค์งานสื่อผสม และการเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมในชิ้นงานจริง

2. การเลือกใช้วัสดุงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ

การเลือกใช้วัสดุ ในการสร้างสรรค์ สมพร รอดบุญ (ห้องโลกศิลป์ (กรุงเทพฯ: ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของวัสดุไว้สองความหมายด้วยกัน คือ วัสดุที่ศิลปินนำมาใช้สื่อแสดงออกในงานศิลปะ และกระบวนการในการสร้างสรรค์ วัสดุสามารถสร้างสรรคงานศิลปะได้หลากหลาย วัสดุที่ศิลปินใช้สร้างสรรค์ผลงานมีอยู่ด้วยกันหลากหลายประเภท แต่ละชนิดมีคุณสมบัติแตกต่างกันไปตามกายภาพและสภาพการใช้งาน ศิลปินเลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติตลอดจนถึงวัสดุที่มนุษย์สร้างขึ้นใหม่ โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผลงานที่ต้องการสร้างขึ้นและเลือกจากความเข้าใจในธรรมชาติกับความหมายในตัววัสดุเพื่อนำมาสื่อสารแนวคิดได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ทั้งหมดถูกจำแนกออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ วัสดุเก็บตกและวัสดุสำเร็จรูป

วัสดุเก็บตก หมายถึง วัสดุจากธรรมชาติส่วนใหญ่จะเป็นวัสดุที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น กิ่งไม้ ใบไม้ เป็นต้น หรือวัสดุที่เหลือใช้ เช่น ชิ้นส่วนโลหะ เป็นต้น วัสดุเก็บตกเป็นที่นิยมมาตั้งแต่หมู่อนารยชน ศิลปินที่ใช้วัสดุเก็บตกอย่างจริงจังคือ ปาโบล ปิกัสโซ (Pablo Picasso) ได้นำแนวคิดและวิธีการมาสร้างสรรค์ผลงานต่อโดยนำ วัสดุที่ไม่มีประโยชน์ต่อการใช้อยู่แล้วมา ประกอบเป็นรูปทรงใหม่พร้อมทั้งตีความออกมาได้เป็นความหมายใหม่

วัสดุสำเร็จรูป หมายถึง วัสดุที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยส่วนใหญ่เกิดจากวัสดุที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ พบได้มากในผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำซ้ำเป็นจำนวนมาก และมักมีหน้าที่ของตัวมันเอง โดยศิลปินบุกเบิกการผสมศิลปะด้วยวัสดุสำเร็จรูป คือ มาร์เซล ดูชองปี (Marcel Duchamp) นำวัสดุสำเร็จรูปมาประกอบกันเพื่อตีความหมายใหม่แตกต่างไป จากบริบทเดิมและนำเสนอลักษณะเยาะเย้ยถากถาง เช่น ศิลปินนำโถปัสสาวะผู้ชายมาจัดวางใหม่ ในการแสดงงานตั้งแต่ปี ค.ศ. 1913 - ค.ศ. 1914 ในรูปแบบงานศิลปะระดับจิตรศิลป์ ดังนั้น วัสดุสำเร็จรูปที่ศิลปินนำมาใช้จึงไม่มุ่งเน้นด้านการนำเสนอความสวยงามแต่จะเน้นตัววัสดุเป็นหลักเสีย มากกว่า (กัจจกร สุนพงษ์ศรี, 2559)

กล่าวได้ว่าผู้เขียนได้เลือกใช้ประเภทวัสดุเก็บตก โดยเลือกใช้แผ่นอะคริลิกชนิดใส เป็นวัสดุหลัก เพราะให้สอดคล้องกับแนวความคิดในส่วนที่ว่าด้วย วัยเด็กของลูกคือ วัยที่เปรียบเสมือน แก้วเปล่าที่ใสบริสุทธิ์ พ่อแม่มีหน้าที่ต้องคอยเติมเต็มน้ำแห่งความรัก ความเข้าใจ และการให้เรียนรู้ เพื่อให้ลูกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถอยู่ร่วมในสังคมโลกในอนาคตต่อไป จากแนวความคิดที่กล่าวมา จึงนำวัสดุนี้มาสร้างความหมายใหม่ในวัสดุด้วยหลักการ และวิธีการสร้างสรรค์ในขั้นตอนต่อไป

3. วิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ

ในการสร้างสรรค์ผลงานสื่อผสมของ พาโบล รุยซ์ ปิกัสโซ (Pablo Ruiz Picasso) ต้องการที่จะสร้างวัตถุและบรรยากาศของวัตถุที่คุ้นเคยให้เป็นวัตถุให้อยู่อีกสภาพหนึ่ง ซึ่งมองไม่ออกว่าเป็น วัตถุชนิดนั้น และแปลความหมายแตกต่างไปจากเดิม (สุกรี เกษรเกสร, 2546: 9) กล่าวได้ว่า ปิกัสโซ มีอิทธิพลอย่างมากในวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ดังต่อไปนี้ ได้แก่

“การลด” ปริมาตร หรือขนาดในวัตถุ โดยการตัดทอนชิ้นส่วนและรายละเอียดที่ไม่สำคัญ ออกไปให้เหลือแต่ส่วนที่สื่อความหมายได้ชัดเจน ซึ่งในการตัดแผ่นอะคริลิกชนิดใส ขนาดความหนา 3 มิลลิเมตร ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยตัดที่เหมาะสม เช่น แท่นเลื่อยฉลุไฟฟ้า หรือ เลื่อยฉลุไฟฟ้า เป็นต้น เพื่อให้การตัดเป็นไปตามขอบเขตของรูปทรงที่กำหนดไว้ให้เป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ ออกมา

ภาพที่ 4 การตัดแผ่นอะคริลิกชนิดใสด้วยแท่นเลื่อยฉลุไฟฟ้า

ที่มา : อิสระ วีระน้อย, 2562

“การเพิ่ม” ในที่นี้คือการเพิ่มความน่าสนใจในงานเพื่อให้ประเด็นที่ต้องการสื่อสารในชิ้นงานชัดเจนมากขึ้น โดยการเพิ่มสีชมพูที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนถึงคุณค่าพลังแห่งรักจากพ่อ เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิด จึงได้ใช้เทคนิคสีสเปรย์แบบกระพ่นบนพื้นผิวของแผ่นอะคริลิกชนิดใสตรงบริเวณพื้นที่เหมาะสมในส่วนต่าง ๆ ของชิ้นงาน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มด้วยการใช้ไม้เป็นโครงสร้างของส่วนฐานและติดตั้งหลอดไฟเข้าไปในช่องว่างตรงส่วนฐานของชิ้นงาน เพื่อเพิ่มแสงและเงาในชิ้นงานให้น่าสนใจมากขึ้น

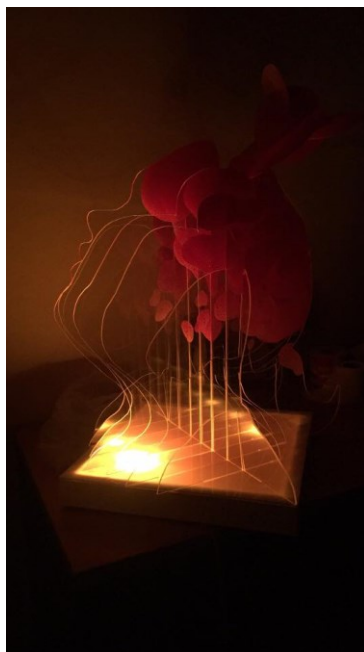

ภาพที่ 5 เทคนิคสีสเปรย์แบบกระพ่นบนพื้นผิวของแผ่นอะคริลิกชนิดใส
ที่มา : อิสระ วีระน้อย, 2562

“การประกอบ” เพื่อให้เกิดรูปทรงใหม่ในการสะท้อนถึงแรงบันดาลใจและแนวความคิด โดยการนำชิ้นส่วนต่าง ๆ มาประกอบกันโดยใช้ปืนกาวร้อน ในการเชื่อมประสานแผ่นอะคริลิกชนิดใสตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นจุดรับน้ำหนักและยึดฐานด้วยสกรูเพื่อให้โครงสร้างโดยรวมของชิ้นงานแข็งแรงมากขึ้น

ภาพที่ 6 การประกอบชิ้นงาน
ที่มา : อิสระ วีระน้อย, 2562

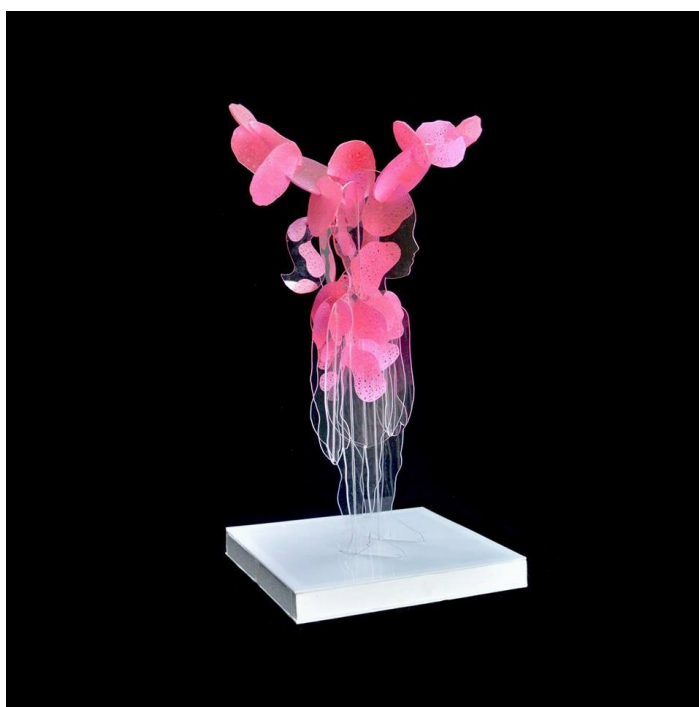

ภาพที่ 7 แสงสว่างจากหลอดไฟในส่วนฐานของชิ้นงาน
ที่มา : อิสระ วีระน้อย, 2562

จากวิธีการทั้ง 3 อย่างข้างต้นแล้ว การลด, การเพิ่ม, การประกอบ แล้วจึงนำมาตรวจสอบรายละเอียดในชิ้นงาน เช่น การแกะสลักเกอร์ที่ติดอยู่บนผิวหน้าของแผ่นอะคริลิก ชนิดใส การใช้เครื่องเจียร หรือเครื่องขัด ตามมุมตามขอบของแผ่นอะคริลิกชนิดใส เป็นต้น เพื่อให้งานเสร็จสมบูรณ์

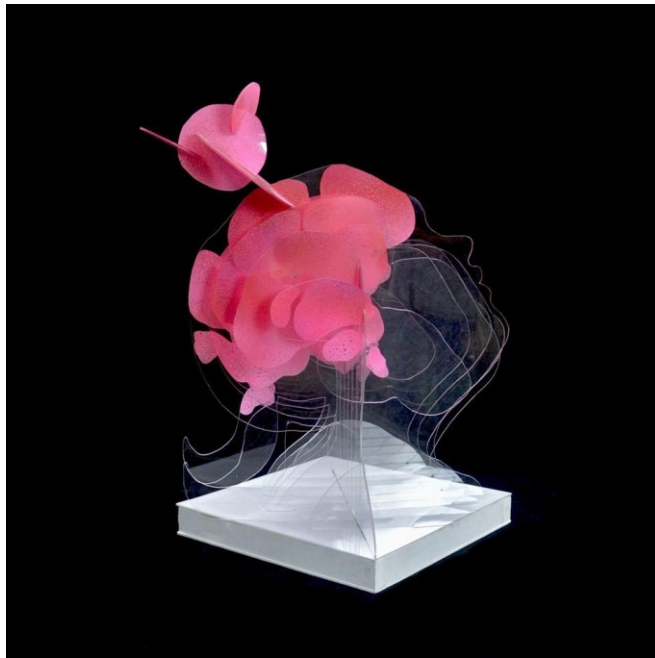
การนำเสนอผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติที่เสร็จสมบูรณ์

จากขั้นตอนทั้งหมดของการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ เรื่อง แรงบันดาลใจจากลูกนำไปสู่แนวความคิดพลังแห่งรักของพ่อในการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ทำให้เกิดผลงานที่ชื่อว่า My daughter No. 1 ขนาดผลงาน กว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 40 เซนติเมตร และสูง 78 เซนติเมตร และผลงานที่ชื่อว่า My daughter No. 2 ขนาดผลงาน กว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 40 เซนติเมตร และสูง 76 เซนติเมตร

ภาพที่ 8 ผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ My daughter No. 1

ที่มา : อิศระ วีระน้อย, 2562: 25

ภาพที่ 9 ผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ My daughter No. 2
ที่มา : อิศระ วีระน้อย, 2562: 25

สรุป

กล่าวได้ว่า เรื่อง แรงบันดาลใจจากลูกนำไปสู่แนวความคิดพลังแห่งรักของพ่อในการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ มีที่มาของแรงบันดาลใจ (inspiration) ไม่ว่าสิ่งกระตุ้นให้เกิดแรงบันดาลใจ หรือสิ่งที่แรงบันดาลใจกระตุ้นให้เกิด รวมถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น ความรู้สึก ประสบการณ์ ความรู้ ความสนใจ และเวลา ที่ส่งผลกระทบทางกาย และจิตใจ ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของ แนวความคิด (concept) ที่ให้สอดคล้องกับเทคนิคและวิธีการในการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ สามารถเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมในงานศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสื่อความหมายได้ตรงกับแนวความคิดที่ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะได้กำหนดไว้ มีกระบวนการที่สำคัญตามลำดับต่อไปนี้

1. แรงบันดาลใจ เริ่มจากผูกพันระหว่างพ่อกับลูกสาวมีความรักความผูกพันทางจิตใจ ตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์ของภรรยาจนถึงเวลาเกิด กล่าวได้ว่าความรักส่งผลให้รู้สึก ความคิด และการกระทำที่มีต่อลูกได้หล่อหลอมจนกลายเป็นความรัก รวมไปถึงบทบาทของพ่อที่มีต่อลูกสาว ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูลูกสาว การแสดงแบบอย่างที่ดีให้กับลูกสาว การแก้ปัญหาให้กับลูกสาว การไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว และการทำกิจกรรมร่วมกับลูกสาว กล่าวได้ว่า ลูกสาวคือแรงบันดาลใจหลักที่สำคัญมาก

2. แนวความคิด หลังจากการศึกษาและค้นหาแรงบันดาลใจของผู้เขียนเองส่งผลให้เกิดแนวความคิดดังนี้ “ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีพลังงานบางอย่างที่มองไม่เห็นที่ซ่อนอยู่ เพื่อเชื่อมโยงต่อความรู้สึก ดี ชั่ว สุข หรือทุกข์ ฯลฯ ของมนุษย์เพื่อส่งผลให้มนุษย์ได้ขับเคลื่อนต่อไป อย่างเช่น วัยเด็กของลูกคือวัยที่เปรียบเสมือนแก้วเปล่าที่ใสบริสุทธิ์ พ่อแม่มีหน้าที่ต้องคอยเติมเต็ม ความรัก ความเข้าใจ และการให้เรียนรู้ เพื่อให้ลูกเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถอยู่ร่วมในสังคมโลกในอนาคตต่อไป”

3. การสร้างสรรค์ผลงาน ผู้เขียนใช้เทคนิคสื่อผสมในการสร้างสรรค์งานศิลปะ มีขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานดังนี้ เริ่มจากการออกแบบงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ โดยการร่างภาพโดยการใช้ลักษณะทางกายภาพภายนอกของลูกสาว โดยการตัดทอนรูปทรงให้ลดเหลือแต่ส่วนที่สำคัญ แล้วจึงนำมาทำต้นแบบที่มีลักษณะเป็น 3 มิติ ด้วยกระดาษแข็ง การเลือกใช้วัสดุงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ เลือกใช้แผ่นอะคริลิคชนิดใสเป็นวัสดุหลัก วิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ โดยใช้วิธีการดังนี้ การลด การเพิ่ม การประกอบ แล้วจึงนำมาตรวจสอบรายละเอียดในช่วงสุดท้ายเพื่อให้ชิ้นงานเสร็จสมบูรณ์

4. การนำเสนอผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติที่เสร็จสมบูรณ์ จากขั้นตอนทั้งหมดของการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ทำให้เกิดผลงาน 2 ชิ้น คือ ชื่อผลงาน My daughter No. 1 ขนาดผลงาน กว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 40 เซนติเมตร และสูง 78 เซนติเมตร และ ชื่อผลงาน My daughter No. 2 ขนาดผลงาน กว้าง 40 เซนติเมตร ยาว 40 เซนติเมตร และสูง 76 เซนติเมตร

สุดท้ายนี้ผลจากการศึกษาและสร้างสรรค์ทั้งหมดในเรื่อง แรงบันดาลใจจากลูกนำไปสู่แนวความคิดพลังแห่งรักของพ่อในการสร้างสรรค์งานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ กล่าวได้ว่า ผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติทั้ง 2 ชิ้นยังสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติขึ้นต่อไปในอนาคตได้

เอกสารอ้างอิง

- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2559). พจนานุกรมศัพท์ทัศนศิลป์ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูลุด นิมเสมอ. (2557). องค์ประกอบศิลป์ *Composition of Art*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- ทวีศักดิ์ ศรีทองดี. (2560, 3 ธันวาคม). 5 ข้อแรงบันดาลใจสร้าง ‘ศิลปะ’ จากศิลปินชื่อดัง ‘โลเล’. ไทยรัฐออนไลน์. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/1138322>.
- วิโชค มุกตามณี (2559). *สู่สภาวะใหม่ 2559*. กรุงเทพฯ: หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน.
- วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. (2554). ศิลปินสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างไร. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. 33(1), 67.

- สุกรี เกษรเกศรา. (2546). การวิจัยเรื่องคุณค่าและความหมายของวัสดุจากธรรมชาติและวัสดุสังเคราะห์ในงานศิลปะสื่อผสม. สาขาประติมากรรม คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์. (2563, 29 พฤษภาคม). *นิยามรัก2015*. <https://new.camri.go.th/เทคโนโลยีสุขภาพจิต/นิยามรัก2015>.
- สมพร รอดบุญ. (ม.ป.ป.). *ท่องโลกศิลป์*. กรุงเทพฯ:
- อัจฉรา สุขารมณ์. (2544). บทบาทของพ่อต่อการอบรมเลี้ยงดูลูก. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 7(1), 35.
- อิสระ วีระน้อย. (2562). *Thai Artists Contemporary Artists Award 2019*. ปทุมธานี: กรุงเทพฯ: หอศิลป์ศิลปิน.
- Anderson, S.L.H. (1982) Attitudes of Oklahoma toward the Father role. Oklahoma State University.
- Thrash, T. M., & Elliot, A. J. (2004). Inspiration: core characteristics, component processes, antecedents, and function. *Journal of personality and social psychology*, 87(6), 957.

ผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอน
แบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19
กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์
Effects of the centralization through the online teaching
policy of the Ministry of Education during the Covid-19
epidemic: A case study of a small school in
one sub-district in Nakhon Sawan Province

รตา อนุตตรังกูร¹ และ นันทิยา สัตยวาที²

Rata Anuttarangoon and Nuntiya Sattayawatee

วันที่ส่งบทความ: ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕, วันที่แก้ไขบทความ: ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๕,

วันที่ตอบรับบทความ: ๘ ธันวาคม ๒๕๖๕

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีวิธีการดำเนินวิจัย แบบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามรูปแบบการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบ เจาะลึกกับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการบริหารสถานศึกษา ของทั้ง 4 โรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัย พบว่า การบริหารงานและการบังคับใช้อำนาจของรัฐแบบรวมศูนย์อำนาจ ที่สั่งการแบบบนลงล่าง ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ต้องนำไปสู่การ ปรับใช้ในแต่ละโรงเรียน ผลกระทบเชิงบวก ช่วงสถานการณ์ฉุกเฉิน รัฐบาลกลางต้องใช้อำนาจ ตัดสินใจอย่างเบ็ดเสร็จและรวดเร็วให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ โดยให้กระทรวงศึกษาธิการ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. อีเมล Rata.a@nsru.ac.th

Lecturer in Political Science, Bachelor of Political Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. E-mail Rata.a@nsru.ac.th

² อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล Nuntiya.sa@nsru.ac.th

Lecturer in Political Science, Bachelor of Political Science Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University. E-mail Nuntiya.sa@nsru.ac.th

กำหนดรูปแบบการเรียนการสอนเป็นเกณฑ์ แสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นในการเลือกปฏิบัติให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่ ผลกระทบเชิงลบ เนื่องจากเป็นระบบสั่งการแบบบนลงล่าง ทำให้เกิดการออกคำสั่งที่ซ้ำซ้อนกัน ลำช้า และต้องจัดทำรายงานเชิงเอกสารมากเกินไป ถือว่าเป็นภาระของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับชั้น และมีคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการบางฉบับที่มีเนื้อหากำกวม ยุ่งยากต่อการตีความ ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลอย่างเคร่งครัดโดยศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไร้อิสระในการบริหารจัดการการศึกษา

คำสำคัญ : การรวมศูนย์อำนาจรัฐ กระทรวงศึกษาธิการ โควิด 19 โรงเรียนขนาดเล็ก

ABSTRACT

This article aims to study the effects of the centralization through the online teaching policy of the Ministry of Education during the Covid-19 epidemic: A case study of a small school in one sub-district in Nakhon Sawan Province. The method of conducting research is a qualitative research method according to the social science research model by using in-depth interviews with 3 target groups; educational institute administrators, teachers, and board administrators of the four small schools.

The results of the research revealed that the centralized administration and enforcement of the state's powers that commanded the top-down during the Covid-19 epidemic are both positives and negatives, which must lead to adaptation in each school.

Positive Impact - During Emergencies, the central government must use its decision-making powers to achieve the same standards across the country by allowing the Ministry of Education to determine the teaching style as a criterion. Demonstrates flexibility in discriminating against spatial contexts.

Negative effect – Because it is a top-down command system, this leads to redundant, delayed, and over-documented reporting. It is considered a burden for workers at all levels. And there are some orders from the Ministry of Education that are ambiguous. The Ministry of Education is still under strict supervision by the Coronavirus Disease 2019 Epidemic Situation Administration Center, which has no freedom to manage education.

KEYWORDS: the centralization, Ministry of Education, Covid 19, A small school

บทนำ

การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้เริ่มต้นขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ.2562 โดยพบครั้งแรกในนครอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน และพบการแพร่เชื้อจากคนสู่คน ผ่านละอองฝอยขนาดเล็ก ทำให้วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2563 ทางองค์การอนามัยโลก (WHO) จึงได้ประกาศให้การระบาดนี้เป็นภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern – PHEIC) พบผู้ป่วยยืนยันทั่วโลก ซึ่งมี “ประเทศไทย” รวมอยู่ด้วย รัฐบาลไทยได้ตื่นตัวต่อสถานการณ์ดังกล่าวและได้มีคำสั่งให้กรมควบคุมโรคเปิดศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน (Emergency Operation Center: EOC) ตั้งแต่ 4 มกราคม พ.ศ.2563 เพื่อหาแนวทางการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 และเริ่มคัดกรองหาผู้ติดเชื้อที่ช่องทางเข้าออกประเทศ แต่ก็ไม่สามารถสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ จึงพบผู้ป่วยจำนวนมากทั่วประเทศไทย กระทรวงสาธารณสุขจึงได้ออกประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2563 และกำหนดให้โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นโรคติดต่ออันตราย ลำดับที่ 14 ตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 (กลุ่มพัฒนาวิชาการโรคติดต่อ, 2564) ซึ่งในเวลาต่อมาเกิดการติดเชื้อเป็นกลุ่มก้อน (Cluster) กระจายตัวออกจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดต่าง ๆ จำนวนมาก ยอดผู้ติดเชื้อเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ตั้งแต่กลางเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 ทำให้รัฐบาลต้องยกระดับการบริการจัดการสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ให้อยู่ในวงจำกัด จึงได้สั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานของรัฐปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ขึ้นเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2563 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 137 ตอนพิเศษ 69 ง.) โดยผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และขอให้ส่วนราชการหน่วยงานของรัฐและเอกชนทุกแห่งดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

ทั้งนี้ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงมีอำนาจและหน้าที่ตามความในพระราชกำหนดฉุกเฉิน มาตรา 7 วรรค 3 ที่ว่า “ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชกำหนดนี้” และวรรค 5 ซึ่งระบุว่า “ในกรณีที่มีความจำเป็น คณะรัฐมนตรีอาจให้มีการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเป็นการเฉพาะเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชกำหนดนี้เป็นการชั่วคราวได้จนกว่าจะยกเลิกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน” (iLaw, 2564) ซึ่งประกอบไปด้วย “ข้าราชการประจำและข้าราชการทางการเมือง” เพื่อทำงานร่วมกันภายใต้การบริหารจัดการสถานการณ์ดังกล่าว

ซึ่งจากมาตรการของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการบริหารจัดการการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในระลอกที่ 1 ทำให้ในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2563 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ได้ออกข้อกำหนดและข้อปฏิบัติแก่ส่วนราชการดำเนินการ ล็อกดาวน์ทั่วประเทศ เช่น งดการเดินทางข้ามจังหวัด การเดินทางระหว่างประเทศ การห้ามนอกเคหาสถานตั้งแต่เวลา 22.00-04.00 น.

ปิดสถานที่เสี่ยงต่อการติดต่อโรค และมาตรการจัดเตรียมสถานที่ไว้เป็นโรงพยาบาลสนาม (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 137 ตอนพิเศษ 76 ง.) เป็นต้น ซึ่งประชาชนไทยให้ความร่วมมือกับมาตรการของ ศบค. เป็นอย่างดี จนทำให้ผู้ติดเชื้อลดลงอย่างเห็นได้ชัดในช่วงการระบาดของโควิด-19 ในระลอกที่ 1 มาตรการล็อกดาวน์ดังกล่าวบังคับใช้อย่างต่อเนื่องตลอดปี พ.ศ. 2563 ส่งผลกระทบหลายประการ เช่น เกิดปัญหาการว่างงานจำนวนมาก นักเรียนและนักศึกษาไม่สามารถไปนั่งเรียนแบบ On-Site ในสถานศึกษาได้ เป็นต้น แต่ละกระทรวงจึงต้องออกมาตรการรับมือให้เหมาะสมกับบริบทภายในกระทรวงที่ต้องสอดคล้องกับแนวทางการของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างเคร่งครัด

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประเด็นทางด้านการบริหารงานของภาครัฐ ผ่านนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เป็นการบริหารงานและการบังคับใช้อำนาจของรัฐแบบรวมศูนย์อำนาจที่สั่งการแบบบนลงล่าง จากกรณีการเรียนการสอนรูปแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่อาจไม่คำนึงถึงบริบทที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งนโยบายดังกล่าวเป็นนโยบายที่ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ตนเองต้องการได้ และยังถือว่าเป็นการตัดหรือลดสิทธิและโอกาสของประชาชนในการเข้าถึงทรัพยากรขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้และไม่สอดคล้องกับการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่ต้องมุ่งเน้นการเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิตและสอดคล้องกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ระบบการศึกษาจึงต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม และตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นปัญหาที่ท้าทายของกระทรวงศึกษาธิการในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ ในการใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างกัน ทั้งด้านขนาดของโรงเรียน (เล็ก กลาง ใหญ่ และใหญ่พิเศษ) รวมไปถึงบริบทพื้นที่ (กลุ่มเด็กชายขอบ ถิ่นทุรกันดาร ชนบท เมือง) ที่แตกต่างกันไปนั้น ย่อมส่งผลสะท้อนถึงช่วงการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ของแต่ละโรงเรียนอย่างแน่นอน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชนบท

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวไว้ว่า “การเรียนรู้ นำการศึกษา โรงเรียน อาจหยุดได้ แต่การเรียนรู้หยุดไม่ได้” จึงมีมาตรการในการจัดการเรียนการสอน 2 มาตรการ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากมติที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่อังคารที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2563 คือ (1) มีคำสั่งให้เปิดการเรียนการสอนที่โรงเรียน (On-Site) ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 และ (2) หากไวรัสโควิด-19 ยังแพร่ระบาด ให้เรียนที่บ้าน โดยใช้สื่อโทรทัศน์ดาวเทียม-ดิจิทัล สถานศึกษาจึงได้มีแนวทางการเตรียมความพร้อมให้ผู้ปกครอง ผู้เรียน และบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับชั้นและทุกประเภท ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา การศึกษาเอกชน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงสื่อการเรียนการสอนผ่านโทรทัศน์ DLTV ในช่วงวันที่ 18 พฤษภาคม – 30 มิถุนายน พ.ศ. 2563 ซึ่งมีคำสั่งให้แต่ละโรงเรียนนำแนวทางนี้ไปปฏิบัติและเพิ่มเติมได้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละโรงเรียน จากกลไกแบบรัฐรวมศูนย์อำนาจที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่สำคัญ เช่น หน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560 หมวด 4 ว่าด้วยหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 50 กำหนดให้บุคคลมีหน้าที่จะต้องเข้ารับการศึกษาอบรมในการศึกษาภาคบังคับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวดที่ 9 ว่าด้วยเรื่องที่รัฐต้องดำเนินการ จัดสรรคลื่นความถี่และโครงสร้างพื้นฐานเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย รวมถึงพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น (เป็นบุญญา ล้ามะนา, 2563) เป็นต้น

โครงสร้างรัฐรวมศูนย์สะท้อนให้เห็นถึงนโยบายเรื่องการศึกษาได้ถูกคลี่ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เริ่มขึ้นในไทยตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ประเด็นที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ด้านสุขภาพได้ขยายวงกว้างไปจนถึงประเด็นปัญหาโครงสร้างของสังคมไทยที่ประกอบไปด้วยความเหลื่อมล้ำ ชนชั้น ความอภิสหิทธิ ความจน ความเดือดร้อน การทุจริตและการเอารัดเอาเปรียบ ทั้งนี้ยังไม่นับรวมผลพวงของการบริหารประเทศของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ในการจัดการกับปัญหาโรคระบาด เศรษฐกิจ และสังคม และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมายบนฐานคิดการเป็นปฏิปักษ์กับการปกครองที่เป็นระบอบประชาธิปไตย จากนโยบายการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการ แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดการเข้าถึงเทคโนโลยี การเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ต อุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร อุปกรณ์การเรียน และองค์ความรู้เรื่องเทคโนโลยี รวมไปถึงสะท้อนให้เห็นถึงสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่สอดคล้องต่อสภาพการเรียน นอกจากนี้ยังสะท้อนความไม่พร้อมของผู้ปกครองในด้านค่าใช้จ่าย และองค์ความรู้ในการกำกับดูแลผู้เรียน (กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.) หากกล่าวอย่างตรงไปตรงมาก็คือการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 สะท้อนให้เห็นความล้มเหลวของรัฐในการจัดการเรียนการสอน โดยผู้ออกคำสั่งยังขาดการเข้าถึงองค์ความรู้และบริการการศึกษาของรัฐไว้ที่พื้นที่ที่เป็นโรงเรียนเท่านั้น โดยไม่สามารถปฏิบัติได้จริงตามสิ่งที่ระบุไว้ในข้อกฎหมายและนโยบายที่ผู้เขียนได้กล่าวมาข้างต้น

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 การเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ภายใต้ นโยบายของรัฐนั้น จึงประสบปัญหานั้นคือการและส่งผลต่อการลดลงของประสิทธิภาพในการเรียนการสอนของทั้งผู้สอนและผู้เรียนไม่มากนักน้อย ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการในนามหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้โดยเฉพาะ จึงควรมีความรอบคอบในการทำนโยบาย ต้องทำให้ผู้เรียนเข้าถึงการศึกษาและการกระจายโอกาสทางด้านศึกษาอย่างเท่าเทียมกันในทุกพื้นที่ทุกระดับชั้น โดยให้มีการเตรียมความพร้อมในทุกด้านให้แก่บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และผู้เรียนเป็นสำคัญ

ถึงแม้ว่าจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ระลอกที่ 3 ตรีนุช เทียนทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ทำการทบทวนถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการเรียนการสอนในรูปแบบออนไลน์ตั้งแต่การแพร่ระบาดระลอกที่ 1 มา ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ออกมาตรการในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับแต่ละสถานศึกษาได้เลือกใช้ 6 รูปแบบ (On-site, On-air, On-hand, On-demand, Online และ Blended) (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1, 2564) เนื่องจากทางศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการประกาศใช้สีในการแบ่งแยกพื้นที่ในแต่ละจังหวัดที่มีการแพร่ระบาด

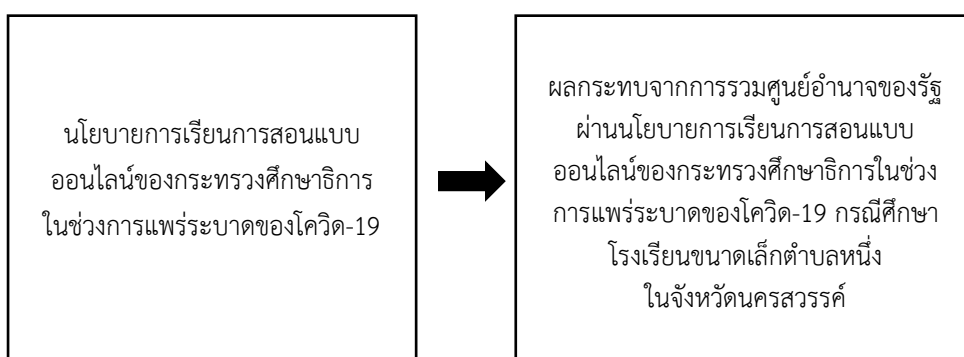
ของโควิด-19 (สีแดงเข้ม: พื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด สีแดง: พื้นที่ควบคุมสูงสุด สีส้ม: พื้นที่ควบคุม, สีเหลือง: พื้นที่เฝ้าระวังสูง, สีเขียว: พื้นที่เฝ้าระวัง และสีฟ้า: พื้นที่เฝ้าระวังสูง พื้นที่นำร่องท่องเที่ยว) (ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล, 2564) ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการจึงเปิดโอกาสให้สถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาได้เลือกรูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนเอง แต่ต้องเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับมาตรการของหน่วยงานหลักในพื้นที่ คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและประกาศและคำสั่งจังหวัด เป็นสำคัญ

ซึ่งพื้นที่ของจังหวัดนครสวรรค์เป็นพื้นที่สีแดงที่ต้องควบคุมสูงสุดและเกิดการย้ายถิ่นของแรงงานจำนวนมากในการกลับภูมิลำเนาในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กตามพื้นที่ชนบทได้รับผลกระทบอย่างหนัก เนื่องจากผู้ปกครองนำเชื้อมาสู่บุตรหลานและบางครอบครัวก็มีความกังวลในการส่งบุตรหลานไปยังสถานศึกษา แต่ด้วยข้อจำกัดหลายประการ เช่น ศักยภาพของสถานศึกษา งบประมาณในการบริหารจัดการปัญหาของสถานศึกษา ความสามารถในการดูแลบุตรหลานของผู้ปกครอง รายได้ที่ขาดหายไปของผู้ปกครองจากสภาวะการตกงานแบบฉับพลัน เป็นต้น ทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐผ่านนโยบายการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์

กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามรูปแบบการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 4 คน กลุ่มที่ 2 ครูผู้สอนของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 12 คน และกลุ่มที่ 3 กรรมการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 4 คน นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานและวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 4 โรงเรียน โดยใช้หลักเกณฑ์ของสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 เป็นเกณฑ์ กำหนดให้โรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนจำนวนไม่เกิน 120 คน เป็นสำคัญ

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมหนังสือราชการที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการจัดการเรียนการสอนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 แสดงให้เห็นว่า ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ถือว่าเป็นสถานการณ์ฉุกเฉินทางด้านสุขภาพทั่วโลก ซึ่งช่วงต้นของการระบาดยังไม่สามารถหาวิธีการป้องกันและรักษาโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้รัฐบาลส่วนกลางต้องตัดสินใจใช้อำนาจแบบรัฐรวมศูนย์อำนาจในการจัดการและควบคุมการแพร่ระบาดด้วยวิธีการเด็ดขาดและครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ มีสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) แบบบนลงล่าง เน้นการรวมกำลังทางด้านค้ำกัน และรักษาความสงบทั้งภายในและภายนอกประเทศเอาไว้ที่ส่วนกลาง มอบอำนาจการตัดสินใจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดให้แก่ “นายกรัฐมนตรี” เป็นสำคัญ โดยทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญหลายด้าน เช่น ปลัดกระทรวงสาธารณสุข ปลัดกระทรวงการคลัง ทิมนุเคราะห์ทางการแพทย์ เป็นต้น

โดยการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น ต้องอาศัยความรู้ความสามารถจากผู้เชี่ยวชาญไม่จำเพาะแค่ด้านการสาธารณสุข เนื่องจากการระบาดของโควิด 19 ส่งผลกระทบในทุกมิติ ซึ่งผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงผลกระทบ จากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นสำคัญ ซึ่งศาสตราจารย์นายแพทย์ยง ภู่วรวรรณ หัวหน้าศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะด้านไวรัสวิทยา คลินิกภาควิชากุมารเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แบ่งระลอกการระบาดของโควิด-19 ไว้อยู่ 6 ระลอก ดังนี้

ระลอกที่ 1 เกิดขึ้นในเดือนธันวาคม 2562 ถึง เดือนพฤศจิกายน 2563 (ประมาณ 11 เดือน) เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 สายพันธุ์ S หรือ สายพันธุ์ดั้งเดิม

ระลอกที่ 2 เกิดขึ้นในเดือนธันวาคม 2563 ถึงเดือนมีนาคม 2564 (ประมาณ 4 เดือน) เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 สายพันธุ์ G หรือ GH ในตลาดกลางกุ้ง จังหวัดสมุทรสาคร พบมากในแรงงานต่างด้าว

ระลอกที่ 3 เกิดขึ้นในเดือนเมษายน 2564 ถึง เดือนสิงหาคม 2564 (ประมาณ 5 เดือน) เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 สายพันธุ์แอลฟา (สายพันธุ์อังกฤษ) พบที่คัสเตอร์สถานบันเทิง ทองหล่อ และสายพันธุ์เดลต้า (สายพันธุ์อินเดีย) พบที่คัสเตอร์แคมป์คนงานก่อสร้าง

ระลอกที่ 4 เกิดการระบาดของโควิด-19 อย่างต่อเนื่องมาจากระลอกที่ 3 โดยสายพันธุ์เดลตาที่พบในหมู่คนงานก่อสร้าง การระบาดครั้งนี้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในเดือนกรกฎาคมและ สิงหาคม 2564 แล้วจึงค่อย ๆ ลดจำนวนลงอย่างช้า ๆ ขณะที่จำนวนผู้ติดเชื้ออ้อยอยู่ที่หลักประมาณ 3,000 คน ต่อวัน

ระลอกที่ 5 เกิดขึ้นในเดือนมกราคม 2565 และในการระบาดครั้งนี้ เพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีผู้ติดเชื้อมากกว่าสายพันธุ์เดลตา เพราะติดง่ายกว่า อัตราการเพิ่มขึ้นจะเป็นหลักหมื่น ต่อวันอีกครั้งหนึ่ง (เนชั่นกรุป, 2565)

ระลอกที่ 6 เป็นการระบาดด้วยสายพันธุ์โอมิครอน BA.5 ซึ่งมีการคาดเดาไว้ว่า “จะมีจุดสูงสุดปลายเดือนสิงหาคม 2565” เพราะสถานศึกษาทุกระดับเปิดการเรียนการสอนแบบ On-Site ทั้งหมด และคาดว่าจะเริ่มลดลงในช่วงที่นักเรียน/นักศึกษาสอบปลายภาคและปิดภาคเรียน ที่ 1/2565 (กรุงเทพธุรกิจ, 2565)

ซึ่งการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทั้ง 6 ระลอกนี้ ย่อมส่งผลต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับขั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้ว่าจะมีมาตรการบังคับให้สถานศึกษาทุกแห่ง ต้องทำการประเมินตนเองผ่านระบบ TSC+ มาตลอดทุกภาคการศึกษา โดยเฉพาะภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ที่ต้องจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ On-Site ทั่วประเทศ เพื่อให้สอดคล้อง กับนโยบายของรัฐบาลส่วนกลางที่จะเปิดประเทศในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2564 ก็ยังพบว่า “มีสถานศึกษาหลายแห่งยังไม่สามารถเปิดเรียนแบบ On-Site ได้” เนื่องจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน รวมไปถึงงบประมาณในการจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และความพร้อมของบุคลากรทางการศึกษา ต้องปฏิบัติตามมีหลายปัจจัยที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรการ บางครั้งได้ (ครูผู้สอน คนที่ 11, สัมภาษณ์)

เมื่อทำการวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียน การสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยแยกตามภาค การศึกษา ได้ดังนี้

ช่วงการเตรียมความพร้อมก่อนเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 กระทรวงศึกษาธิการมี คำสั่งมายังโรงเรียนต่าง ๆ ให้งดใช้สถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอน โดยมีนโยบายว่า “โรงเรียนหยุดแต่นักเรียนจะไม่หยุดการเรียนรู้” กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนทางไกล ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVI-19) ให้แก่นักเรียนทุกระดับชั้น ผ่านช่องทางต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ ทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 จึงมอบหมายให้ทางโรงเรียนสำรวจความพร้อมของนักเรียนในการเรียนรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ สำรวจความพร้อมของอุปกรณ์รับสัญญาณ และให้โรงเรียนศึกษาคู่มือแนวทางดังกล่าว เพื่อเตรียม จัดทำใบงานให้กับนักเรียนได้เรียนรู้ระหว่างปิดภาคเรียน (ผู้บริหารสถานศึกษา คนที่ 1, สัมภาษณ์) ซึ่งเลื่อนเปิดเทอมจากวันที่ 16 พฤษภาคม เป็นวันที่ 1 กรกฎาคม 2564

ช่วงการเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 (1 กรกฎาคม 2563 ถึง 14 พฤศจิกายน 2563) นั้นอยู่ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19 ระลอกที่ 1 ที่รัฐบาลไทยใช้การสั่งการแบบรวมศูนย์อำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดลือคดวุ่นประเทศ ตั้งแต่ 26 มีนาคม 2563 เป็นต้นไป ทำการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างปกติ แต่ก็ต้องมีมาตรการบังคับทางสาธารณสุขในการเฝ้าระวังการแพร่เชื้อโควิด-19 อย่างใกล้ชิด ภายใต้การบริหารสถานการณ์ฉุกเฉินของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงมีคำสั่งผ่านกระทรวงศึกษาธิการให้สถานศึกษาในสังกัดและกำกับ ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เลื่อนเปิดภาคเรียนเป็นวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 (ซึ่งเป็นการปิดภาคเรียนนานกว่าทุกปี) และมีแนวทางให้สถานศึกษาดำเนินการประเมินตนเอง ตามแบบประเมินออนไลน์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข อย่างเคร่งครัด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1, 2563) ซึ่งในช่วงนี้ทางกระทรวงศึกษาธิการยังไม่ได้มีมาตรการเยียวยาใด ๆ ให้แก่สถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน มีเพียงคำสั่งให้สำรวจความพร้อม ความต้องการ และรายงานสถานการณ์ไปยังหน่วยงานต้นสังกัดเท่านั้น (ผู้บริหารสถานศึกษา คนที่ 4, สัมภาษณ์)

จากมาตรการคำสั่งต่าง ๆ ที่คณะผู้วิจัยรวบรวมมาในช่วงภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลส่วนกลางมีแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมกับสถานการณ์ฉุกเฉิน เพราะการสั่งงดใช้สถานศึกษาสามารถช่วยยับยั้งการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้ อีกทั้งการกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนต่าง ๆ ก็ช่วยให้โรงเรียนสามารถวางแผนการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดีในสถานการณ์ฉุกเฉินนี้

ช่วงการเปิดภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 อยู่ในช่วงการระบาดระลอกที่ 2-3 จึงทำให้ทางกระทรวงศึกษาธิการต้องมีมาตรการการกำกับดูแลบุคลากรในสถานศึกษาและนักเรียนอย่างเข้มข้น เช่น กรณียุติการของสถานศึกษา มีไข้ อุณหภูมิร่างกายมากกว่า 37.5 องศาเซลเซียส ร่วมกับมีอาการระบบทางเดินหายใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้จัดอยู่ในพื้นที่แยกส่วน และรีบพาไปพบแพทย์ หรือในกรณีนักเรียน ให้แจ้งผู้ปกครองมารับและหยุดเรียนจนกว่าจะหายดี พร้อมแจ้งสาธารณสุขให้เข้ามาประเมินสถานการณ์อาคารเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1, 2563) เป็นต้น และอนุญาตให้สถานศึกษาแต่ละแห่งปรับการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลายได้และให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่นั้น ๆ และต้องคำนึงถึงการภาระค่าใช้จ่ายของนักเรียนและผู้ปกครองเป็นสำคัญด้วย นอกจากนี้ บางสถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนน้อย สามารถจัดการเรียนการสอนในรูปแบบ On-Site โดยมีการวางแผนและมาตรการต่าง ๆ อย่างรัดกุม แต่ปัญหาที่พบเหมือนกันของสถานศึกษาทั้ง 4 แห่ง คือ ด้านความพร้อมของอุปกรณ์การเรียน โดยเฉพาะบริบทของสถานศึกษาขนาดเล็กที่นักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบกับสถานศึกษาขนาดเล็กมีงบประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้ออุปกรณ์การเรียนมาใช้ประกอบการเรียน Online, On-demand, On-air ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งบางสถานศึกษาจัดการเรียนการสอนแบบ On-Hand ยังคงพบปัญหา คือ นักเรียนไม่มีความรู้ความเข้าใจ ประกอบกับผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลบุตรหลานอย่างเต็มที่ เพราะต้องประกอบอาชีพปกติ จึงส่งบุตรหลานไปอยู่กับปู่ย่าตายายตามชนบท จึงไม่สามารถทำใบงานและส่งใบงานตามกำหนดได้ (ครูผู้สอน คนที่ 7, สัมภาษณ์)

จากการรวบรวมข้อมูลในช่วงภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 แสดงให้เห็นว่า กระทรวงศึกษาธิการ ที่ถือว่าเป็นหน่วยงานของรัฐบาลส่วนกลาง มีความพยายามปรับเปลี่ยนคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด-19 ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ส่วนกลางไม่ส่งมายังสถานศึกษาขนาดเล็ก จึงทำให้ส่งผลกระทบต่อนักเรียนและบุคลากรทางการศึกษาเป็นอย่างมาก สร้างความวิตกกังวลให้กับนักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษา (ผู้บริหารสถานศึกษา คนที่ 3, สัมภาษณ์)

ช่วงการเปิดภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 (17 พฤษภาคม 2564 – 11 ตุลาคม 2564) อยู่ในช่วงการระบาดระลอกที่ 3-4 ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการได้ทำการถ่ายโอนอำนาจให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด (ซึ่งเป็นตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนภูมิภาค) แล้วอนุญาตให้ผู้ว่าราชการจังหวัดถ่ายโอนอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเปิด-ปิด สถานศึกษาในต้นสังกัดให้แก่ผู้อำนวยการเขตการศึกษาแต่ละเขตได้ตัดสินใจ ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางมายังส่วนภูมิภาคแล้ว แต่ก็ยังคงมีคำสั่งให้ส่วนภูมิภาคต้องปฏิบัติตามคำสั่งของส่วนกลางอย่างเคร่งครัด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1, 2564) การรวมศูนย์อำนาจจึงถูกใช้อย่างต่อเนื่อง พยายามปรับเปลี่ยนการสั่งการให้ดูเหมือนมีการกระจายอำนาจแต่ก็ยังไม่ไว้วางใจให้หน่วยงานส่วนภูมิภาคได้ทำงานอย่างเต็มที่

ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกระทรวงศึกษาธิการจึงต้องทำงานร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัด สังกัดกระทรวงมหาดไทย อย่างเข้มข้น และร่วมกันหาแนวทางการบริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในพื้นที่อย่างเหมาะสม จึงมีคำสั่งให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายตามบริบทของตนเองได้ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนลดเวลาเรียนที่ขาดไปให้ครบ 100 วัน ตามโครงสร้างเวลาเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้

และในช่วงนี้เองที่กระทรวงศึกษาธิการมีมาตรการเยียวยาให้กับนักเรียน คือ ให้ทุกสถานศึกษาทำการสำรวจความต้องการอุปกรณ์สื่อสาร และเครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ โดยนักเรียนสามารถแจ้งความประสงค์ผ่านทางสถานศึกษา เพื่อส่งต่อข้อมูลให้ต้นสังกัดทราบและพิจารณาให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้ ยังได้จัดสรรเงินเยียวยาให้กับนักเรียน รายละ 2,000 บาท ด้วย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1, 2564) และเปิดโอกาสให้คณะกรรมการบริหารสถานศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกรูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ตนเองอย่างมีนัยสำคัญ แสดงให้เห็นถึงการพยายามปรับการใช้อำนาจที่ส่วนกลางอาจจะเลยบริบทเชิงพื้นที่ไป โดยกระจายอำนาจให้พื้นที่ได้ตัดสินใจ แต่ยังคงอยู่ภายใต้มาตรการควบคุมของส่วนกลางอีกชั้นหนึ่ง

ช่วงการเปิดภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 (1 พฤศจิกายน 2564 – 29 มีนาคม 2565) อยู่ในช่วงการแพร่ระบาดระลอกที่ 4-5 เป็นช่วงที่รัฐบาลส่วนกลางต้องการเปิดประเทศ เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวและฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 และประกาศให้โควิด-19 เป็นโรคประจำถิ่น จึงต้องมีคำสั่งให้สถานศึกษาทุกแห่งเปิดการเรียนการสอนแบบ On-Site ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2565 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) โดยทุกสถานศึกษาต้องมีมาตรการป้องกันโควิดที่เข้มงวด อาทิ มีการตรวจ ATK ครู บุคลากร และนักเรียนทุกคน จัดให้นักเรียน

เว้นระยะห่างในการเรียนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีจุดตรวจวัดอุณหภูมิ จุดบริการแอลกอฮอล์ล้างมือ ทุกคนต้องสวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลา เป็นต้น ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระงานให้บุคลากรและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นอย่างมาก ทำให้ทั้ง 4 สถานศึกษา ต้องขอรับการสนับสนุนเงินทุนและอุปกรณ์ในการป้องกันโควิด-19 จากทั้งภาครัฐและเอกชน พร้อมทั้งวางแผนเผชิญเหตุไว้สำหรับเตรียมพร้อมรับมือกรณีเกิดการแพร่ระบาดขึ้นในสถานศึกษาด้วย

ซึ่งก่อนหน้านี้ทางกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ทุกสถานศึกษาทำการสำรวจครูและบุคลากรในสถานศึกษาเรื่องการเข้ารับวัคซีนต้องครบโดส (2 เข็ม) ไม่น้อยกว่า 85% และขอความร่วมมือไปยังกระทรวงสาธารณสุขในการจัดสรรวัคซีนป้องกันโควิด-19 ให้แก่บุคลากรทางการศึกษารวมไปถึงนักเรียนด้วย เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ทุกภาคส่วนในการเปิดเรียน On-Site แบบเต็มรูปแบบ ซึ่งทางกระทรวงศึกษาธิการไม่ได้มีงบประมาณพิเศษเพื่อช่วยเหลือทางสถานศึกษามากนัก (คงให้ใช้งบประมาณตามปกติ) จึงมีการเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วนมากขึ้น ชุมชนให้การสนับสนุนสถานศึกษาในด้านอุปกรณ์การป้องกันโควิด-19 และการเฝ้าระวังสถานการณ์การแพร่ระบาดภายในชุมชน โดยสถานศึกษาทั้ง 4 แห่ง ยังคงต้องรายงานสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ไปยังต้นสังกัดให้ได้รับทราบเช่นเดิม

อภิปรายผล

จากคำสั่งและประกาศของหน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง) ที่มีคำสั่งให้ทุกสถานศึกษาทั่วทั้งประเทศไทยมีแนวทางการปฏิบัติเหมือนกันนั้น ในช่วงแรกจะพบว่าเป็นแนวทางการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉินที่ดี มีความเหมาะสม ไม่ต้องให้บุคลากรของสถานศึกษามานั่งตีความคำสั่ง แต่เมื่อคำสั่งดังกล่าวนำไปสู่การปฏิบัติได้ระยะเวลาหนึ่งจะพบปัญหาเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก จึงทำให้การใช้อำนาจแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางถือว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่แก้ไขได้ยาก หน่วยงานภาครัฐ (ส่วนกลาง) จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติที่เปิดกว้างขึ้นให้แต่ละสถานศึกษาได้เลือกใช้ให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่มากที่สุด แต่ก็ยังคงมีกรอบแนวทางการปฏิบัติในแต่ละระลอกของการแพร่ระบาดของโควิด-19 การบริหารจัดการสถานศึกษา จึงไม่เป็นอิสระมากนักและต้องจัดทำรายงานไปยังต้นสังกัด คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1 อยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้บริหารและคณะครูในสถานศึกษามีภาระงานมากขึ้น ทั้งยังได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณและอุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสม ภูมิภาควิชาการการทำงานผ่านสื่อมวลชนและผู้ปกครองอย่างต่อเนื่อง จนทำให้รัฐบาลส่วนกลางต้องมีคำสั่งให้หน่วยงานภาครัฐ (ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น) ให้การสนับสนุนเงินงบประมาณและอุปกรณ์ในการป้องกันโควิด-19 ให้แก่สถานศึกษาในภายหลัง และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาร่วมกับกรรมการบริหารสถานศึกษาสามารถระดมทุนและอุปกรณ์ป้องกันโควิด-19 จากชุมชนและหน่วยงานภาคเอกชนได้มากขึ้น โดยผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ จึงมีทั้งผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ ผ่านนโยบายการเรียนการสอนแบบออนไลน์ของกระทรวงศึกษาธิการในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 กรณีศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตำบลหนึ่งในจังหวัดนครสวรรค์ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ภาครัฐควรดำเนินนโยบายในลักษณะที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรมีการสำรวจ ศึกษา รับฟัง และทำความเข้าใจบริบทของแต่ละโรงเรียน กระจายอำนาจให้หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นที่เข้าใจและเข้าถึงแต่ละโรงเรียนได้ดีกว่ามาร่วมดำเนินการ ทั้งนี้ ควรตระหนักถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำอันทำให้เกิดความแตกต่างของโรงเรียนทั่วประเทศ และดำเนินการแก้ไขสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ได้มากที่สุดจึงจะนำมาซึ่งการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและไม่กระทบกับการดำเนินนโยบายอื่นต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ทำให้คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องมุ่งเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดครอบคลุมมากกว่านี้ ควรที่จะนำวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mix method) มาใช้ในการศึกษาวิจัย ทั้งนี้ จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเล็งเห็นประเด็นที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจำนวนมาก โดยเฉพาะประเด็นความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ส่งผลกระทบถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ประเด็นดังกล่าวควรค่าแก่การศึกษาวิจัยอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพฯธุรกิจ. (ม.ป.ป.). เหลื่อมล้ำ“ดิจิทัล” คือเหลื่อมล้ำการศึกษา. สืบค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2564.
จาก: <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/921166>.
- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2565). “โควิด-19” ระลอก 6 ยังไม่ถึงจุดสูงสุด เผยช่วงเวลาพีคสุดเมื่อไหร่.
สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2565. จาก:
<https://www.bangkokbiznews.com/social/1015349>.
- กลุ่มพัฒนาวิชาการโรคติดต่อ. (2564). สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)
มาตรการสาธารณสุข และปัญหาอุปสรรคการป้องกันควบคุมโรคในผู้เดินทาง. สืบค้นเมื่อ
8 ตุลาคม 2564. จาก:
<https://ddc.moph.go.th/uploads/files/2017420210820025238.pdf>.
- ข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน
พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 1). (2563, 25 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 69 ง.
- ข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน
พ.ศ.2548 (ฉบับที่ 2). (2563, 2 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 76 ง.
- ครูผู้สอน คนที่ 7. สัมภาษณ์. 4 กุมภาพันธ์ 2565. นครสวรรค์.
- ครูผู้สอน คนที่ 11. สัมภาษณ์. 12 กุมภาพันธ์ 2565. นครสวรรค์.

- ฐานเศรษฐกิจดิจิทัล. (2564). โชนสีโควิดล่าสุด พื้นที่สีส้ม สีเหลือง สีฟ้า ประกาศลงราชกิจจา
เริ่ม 16 ธ.ค. 64. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2564. จาก:
<https://www.thansettakij.com/general-news/497470>.
- เนชั่นกรุป. (2565). ศ.นพ.ยง ภู่วรวรรณ เปิดเผยผ่านเฟซบุ๊ก ระบุ “โอมิครอน” ที่ระบาดอยู่ใน
ประเทศขณะนี้ เป็นการระบาดระลอกที่ 5 อาจมีผู้ติดเชื้อต่อวันสูงถึง 10,000 คน. สืบค้น
เมื่อ 31 มกราคม 2565. จาก: <https://www.nationtv.tv/news/378859492>.
- ปิ่นบุญญา ล่ามธนา. (2563). หน้าที่ของรัฐในการจัดการศึกษา: การเสริมสร้างความพร้อมในการ
เรียนออนไลน์ของนักเรียน. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*. 4 (2), 155-158.
- ผู้บริหารสถานศึกษา คนที่ 1. สัมภาษณ์. 16 มกราคม 2565. นครสวรรค์.
- ผู้บริหารสถานศึกษา คนที่ 3. สัมภาษณ์. 4 กุมภาพันธ์ 2565. นครสวรรค์.
- ผู้บริหารสถานศึกษา คนที่ 4. สัมภาษณ์. 12 กุมภาพันธ์ 2565. นครสวรรค์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. (2563, 20 กรกฎาคม). ประกาศ
กระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา กรณีสงสัยว่านักเรียนหรือ
บุคลากรในสถานศึกษามีภาวะเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. (2564, 18 มิถุนายน). แนวทางการ
จัดการเรียนการสอนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
ตามมติการประชุมคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดนครสวรรค์ ครั้งที่ 22/2564.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. (2564, 22 มิถุนายน). แนวทาง
ช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ปกครองนักเรียน ที่ได้รับผลกระทบจาก
สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สำหรับสถานศึกษาสังกัด
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2564.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1. (2564, 29 มิถุนายน). การติดตาม
ประเมินผลการบริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(COVID-19) ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ทางระบบอิเล็กทรอนิกส์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564, 29 ตุลาคม). การเปิดภาคเรียนที่ 2 ปี
การศึกษา 2564.
- iLaw. (2564). “ศบค.” คืออะไร เปิดโครงสร้าง และรายชื่อบุคคลเบื้องหลัง. สืบค้นเมื่อ 11
พฤศจิกายน 2564. จาก: <https://www.ilaw.or.th/node/5908>.

**แนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของ
ศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์
กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง
Defensive and Suppressive Measure On Automobile Theft Of
Motor Vehicle Centre, Central Investigation Bureau**

วรัท เสริมสุจริต¹
Warat Sermsutjarit

วันที่ส่งบทความ: ๓๑ ตุลาคม ๒๕๖๕, วันที่แก้ไขบทความ: ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๕,
วันที่ตอบรับบทความ: ๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๕

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุงวิธีการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์โดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่ตำรวจจากศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์สอบสวนกลาง จำนวน 10 นายมาสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ปัญหาการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์เกิดจากการขาดกำลังคนในการจัดทีมตรวจสอบ ไม่เพียงพอต่อการตรวจสอบ รวมถึงจำนวนกล้อง CCTV ในบางพื้นที่ไม่สามารถใช้งานได้ โดยแนวทางการแก้ปัญหากระบวนการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ควรรวบรวมข้อมูลจากผู้ใช้รถจักรยานยนต์กลุ่มต่าง ๆ เพื่อเป็นฐานข้อมูลปัจจุบันและติดตามความเคลื่อนไหวของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับรถจักรยานยนต์ การเพิ่มโทษในการกระทำความผิด รวมทั้งจัดทำแอปพลิเคชันให้ข้อมูลและลดขั้นตอนการส่งการลงพื้นที่ให้มาก จัดตั้งศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบที่สามารถแจ้งข้อมูลได้โดยตรง

คำสำคัญ: การป้องกัน ปราบปราม การโจรกรรมรถจักรยานยนต์

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม คณะอาชญวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต อีเมล porpiia5369@gmail.com

ABSTRACT

This research article aims to study the problems and obstacles arising from the prevention and suppression of motorcycle theft, and to find solutions to problems and improving procedures for prevention and suppression motorcycle theft by selecting 10 police officers from the Motorcycle Theft Suppression Center, Central Investigation Bureau to conduct the interviews and analyze the data qualitatively. The problem of motorcycle theft prevention and suppression is caused by the lack of manpower in organizing the inspection team, insufficient vehicles for inspection including the amount of CCTV cameras in some areas that cannot be used. The way of solving these problems should be conducted by gathering data from different groups of current motorcycle users and monitoring the movements of motorcycle offenders, increasing the penalty for those who committing illegal acts, also creating applications to provide information and reduce the ordering process. Furthermore, set up a car theft suppression center and publicize it to the public so that they can inform the information directly.

KEYWORDS: Defensive and Suppressive, Measure on Automobile Theft

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากการพัฒนาการทางต่าง ๆ ซึ่งผลต่อการพัฒนาทางต่าง ๆ นั้น มีทั้งข้อดีและข้อเสียควบคู่กัน ซึ่งหนึ่งในปัญหานั้น คือ ปัญหาอาชญากรรมที่เพิ่มมากขึ้น สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 20 ปี โดยการกำหนดยุทธศาสตร์และเป้าหมายในการขับเคลื่อน การพัฒนาอย่างเป็นระบบออกเป็น 4 ระยะๆ ละ 5 ปี โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ที่ 2 นั้น เป็นการเพิ่มศักยภาพในการบังคับใช้กฎหมาย การอำนวยความสะดวกทางอาญาและการให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาค โดยการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เป็นภัยที่คุกคามความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม สังคมใดที่มีอาชญากรรมมาก สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่มีความปลอดภัยต่ำส่งผลให้ประชาชนในสังคมเกิดความวิตกกังวลต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง

ทั้งนี้ปัญหาอาชญากรรม ด้านการโจรกรรมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ เป็นปัญหาที่พบมากในปัจจุบัน จากสถิติการโจรกรรมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ ในปัจจุบันถึงแม้จะมีแนวโน้มลดลงแต่อย่างไรก็ตามจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีทำให้มีการพัฒนาการโจรกรรมขึ้น อย่างหลากหลายรูปแบบ ทำให้ยากต่อการติดตามจับกุม จากข้อมูลสถิติความผิดคดีเกี่ยวกับการโจรกรรมรถยนต์และ

รถจักรยานยนต์ทั่วประเทศของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่า มีการรับแจ้งคดีเกี่ยวกับการโจรกรรมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ที่วราขอาณาจักรในภาพรวม 3 ปี (พ.ศ. 2561-2563) จำนวน 6,258 คดี และยังมีจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าการโจรกรรมรถยนต์และรถจักรยานยนต์นั้นมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น แต่ในทางกลับกันสถิติการจับกุมผู้กระทำความผิดนั้นไม่สามารถที่จะจับกุมได้หมดทุกคนจึงส่งผลผู้กระทำความผิดลอยนวลและหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำได้อีก

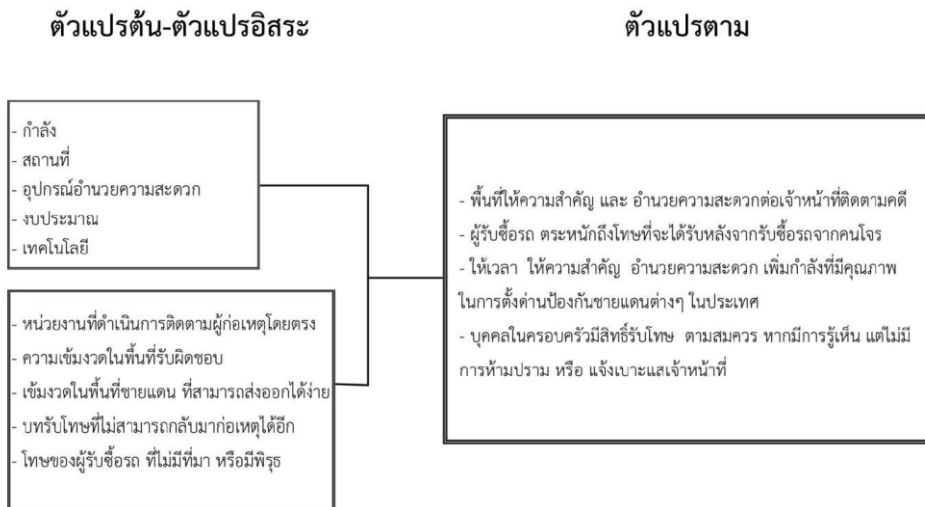
จากเหตุผลดังกล่าว กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง สำนักงานตำรวจแห่งชาติ จึงได้ก่อตั้งศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง เพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดดังกล่าวโดยได้วางแผนทางการป้องกันโดยมุ่งเน้นการป้องกันเชิงรุกคือการออกตรวจตรา เพื่อตรวจจับของสามเหลี่ยมอาชญากรรม ซึ่งประกอบด้วยเหยื่อหรือผู้เสียหาย โอกาสในการกระทำความผิด และอาชญากร ซึ่งการออกตรวจตราตามพื้นที่ต่างๆ นั้นคือกลยุทธ์บายเพื่อเป็นการแสดงกำลังของเจ้าหน้าที่เพื่อลดโอกาส ในการกระทำความผิดตลอดจนรับทราบความเป็นอยู่ของประชาชน และเก็บข้อมูลรถจักรยานยนต์ในพื้นที่เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการติดตามรถจักรยานยนต์ในกรณีที่มีผู้เสียหายมาร้องทุกข์ อันเป็นการสืบสวนก่อนเกิดเหตุซึ่งเป็นอำนาจที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนสามารถกระทำการสืบสวนคดีอาญาได้ทั่วราชอาณาจักร นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการปราบปรามกลุ่มผู้กระทำความผิดที่เป็นองค์กรอาชญากรรมขนาดใหญ่ โดยมีลักษณะเป็นการแบ่งหน้าที่กันทำ ซึ่งจากการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ ทำให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ และรวบรวมข้อมูลได้อย่างรวดเร็วจึงทำให้การสืบสวนปราบปรามเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีคุณภาพ

จากปัญหาของการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว และข้อมูลเหตุผลข้างต้นดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงเป็นเหตุให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการศึกษา แนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง เพื่อศึกษาหาแนวทางในการป้องกันการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของเจ้าหน้าที่ศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง
2. เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ และสามารถใช้เป็นกลไกในการปราบปรามได้สัมฤทธิ์ผล

กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

การคัดเลือก กลุ่มตัวอย่าง คือเจ้าหน้าที่ตำรวจศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง จำนวน 10 ราย ตามแนวทางของ Creswell (Creswell, 1998) ซึ่งจะคัดเลือกโดยใช้การสุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลักแบบจงใจ (Purposefully Sampling)

โดยมี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) ที่สร้างโดยการใช้ กระบวนการที่กำหนดโดย Maykut & Morehouse (1994 อ้างถึงใน จำเนียร จวงตระกูล, 2553) โดยการนำเอาคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยมาเป็นตัวตั้งแล้วพิจารณาผลของการทบทวนวรรณกรรมเพื่อกำหนดว่าข้อมูลที่ต้องการคืออะไร แล้วตั้งคำถามตามประเภทต่าง ๆ โดยกระบวนการจัดทำแบบฟอร์มแนวทางการสัมภาษณ์ ประกอบไปด้วยขั้นตอนสำคัญ 8 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. กำหนดคำถามการวิจัย (Research Questions) โดยการพิจารณาคำถามการวิจัยเพื่อ นำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ชัดเจน มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกัน
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) ผู้วิจัยได้พิจารณาคำถามเพื่อเป็นการเชื่อมโยงคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
3. การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) เพื่อทำความเข้าใจประเด็นสำคัญ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. การกำหนดข้อมูลที่ต้องการ เพื่อตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย
5. เป็นการตั้งคำถามที่จะในการสัมภาษณ์โดยนำเอาประเภทคำถามหกประเภทของ Patton (1990 อ้างถึงใน จำเนียร จวงตระกูล, 2553) ประกอบด้วย ประเภทที่หนึ่ง เป็นคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์หรือพฤติกรรม ประเภทที่สอง เป็นคำถามเกี่ยวกับความเห็นหรือค่านิยม ประเภทที่สาม

เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้สึก ประเภทที่สี่ เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ ประเภทที่ห้า เป็นคำถามเกี่ยวกับประสาทสัมผัส และประเภทที่หก เป็นคำถามเกี่ยวกับภูมิหลังหรือประชากร มาเป็นแนวทางในการตั้งคำถาม เพื่อหาการคัดเลือกคำถามที่เหมาะสมที่สุดไปใช้ในการสัมภาษณ์

6. การเลือกคำถามที่เหมาะสมที่สุด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้วิจัยมากที่สุดจากการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ประเภทของคำถาม ซึ่งเป็น คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์หรือพฤติกรรม ความเห็นหรือค่านิยม และความรู้ของผู้ให้ข้อมูล

7. การให้เหตุผลในการเลือกคำถาม เพื่อให้แน่ใจว่าผู้วิจัยเลือกคำถามได้อย่างเหมาะสม จึงต้องมีเหตุผลประกอบการเลือกคำถามนั้น ๆ

8. การนำคำถามไปจัดทำแบบฟอร์มแนวทางการสัมภาษณ์ เมื่อผู้วิจัยได้คัดเลือก คำถาม และให้เหตุผลประกอบแล้วโดยใส่คำถามที่ต้องการข้อมูลในแบบฟอร์มแนวทางการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างคำถามโดยการนำคำถามของ Paton (1990 อ้างถึงใน จำเนียร จวง ตระกูล, 2553) มาใช้ในการสร้างคำถามซึ่งมีทั้งหมด หกประเภท คือ ประเภทแรก เป็นคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์หรือพฤติกรรม ประเภทที่สอง เป็นคำถามเกี่ยวกับความเห็นหรือค่านิยม ประเภทที่สาม เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้สึก ประเภทที่สี่ เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ ประเภทที่ห้า เป็นคำถามเกี่ยวกับประสาทสัมผัส และประเภทที่หก เป็นคำถามเกี่ยวกับภูมิหลังหรือประชากร และเมื่อพิจารณาจากคำถามทั้งหมดหกประเภทแล้วนั้น ผู้วิจัยได้ตัดคำถามประเภทที่ห้า และหกออก เพราะแนวทางการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ไม่จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับประสาทสัมผัสของประชากรกลุ่มเป้าหมายหลัก

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documents) วารสาร (Journal) เกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง รวมถึงเอกสารทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2. ข้อมูลปฐมภูมิใช้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เจ้าหน้าที่ตำรวจกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขออนุญาตแนะนำตัวผู้วิจัยและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ถึงผู้บริหาร กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง เพื่อขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์โดยแนบกำหนดการนัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ ที่จะไปสัมภาษณ์

2.2 ผู้วิจัยส่งแบบสัมภาษณ์ให้กับเจ้าหน้าที่กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางล่วงหน้า 3 วัน ก่อนวันที่จะนัดสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2.3 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Person) คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง จำนวน 10 คน โดยทำการสัมภาษณ์เป็นเวลาประมาณท่านละ 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) (จำเนียร จวงตระกูล, 2553) และใช้ในการจัดกลุ่มและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อมุ่งอธิบายความหมาย (Berg, 1998) แนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 ตรวจสอบประสิทธิภาพและความถูกต้องของข้อมูล

3.2 จำแนกและจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยการนำข้อมูลที่ได้ นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ออกเป็นระบบ

3.3 นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางสามารถสรุปผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ของเจ้าหน้าที่ศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง

ผลการศึกษาพบว่า

1. ส่วนใหญ่เคยมีส่วนร่วมในการลงพื้นที่สอบถามข้อมูลจากประชาชนเพื่อเก็บข้อมูล มีการจัดกิจกรรมประชุมประชาสัมพันธ์ และขอความร่วมมือกับสมาชิกชุมชนในพื้นที่เกี่ยวกับแนวทางป้องกันการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ โดยปัญหาที่พบคือ กำลังพลในการจัดชุดออกตรวจน้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่รับผิดชอบ

2. เรื่องของยานพาหนะในการออกตรวจไม่เพียงพอทำให้ต้องใช้รถส่วนตัว โดยที่ประชาชนอาจไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการมากเท่าที่ควร

3. ปริมาณกล้องวงจรปิดในบางพื้นที่ไม่สามารถใช้งานได้

4. การให้เบาะแสของประชาชน ถึงรถจักรยานยนต์ที่ถูกโจรกรรม ได้รับข้อมูลไม่ครบถ้วน ซึ่งช่วยให้การติดตามหาผู้กระทำความผิดนั้นง่ายขึ้น แต่อย่างไรก็ตามมีส่วนหนึ่งมองว่า วิธีการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลแก่เบาะแสของประชาชนที่ปฏิบัติในปัจจุบันมีประสิทธิภาพมาก เนื่องจากข้อมูลจากประชาชนสามารถนำมาเป็นข้อมูลเพื่อปรับแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญา ปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการป้องกันและปราบปราม การโจรกรรมรถจักรยานยนต์ และสามารถใช้เป็นกลไกในการปราบปรามได้สัมฤทธิ์ผล

1. ควรมีการรวบรวมข้อมูลกลุ่มผู้ใช้รถจักรยานยนต์ประเภทต่างๆ เพื่อเป็นฐานข้อมูลปัจจุบัน และติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มที่กระทำผิดเกี่ยวกับรถจักรยานยนต์
2. มีการเพิ่มอัตราโทษจากการกระทำความผิด ควรเริ่มจากการทำความเข้าใจปัญหาในการดำเนินการว่ามีอะไรบ้าง และปรับปรุงให้สามารถนำไปใช้ได้จริง
3. ควรมีการสร้างแอปพลิเคชันในการให้ข้อมูลเพื่อการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ สรุปเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ประโยชน์อย่างรวดเร็วและทันทั่วถึง
4. ตั้งศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถฯ และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบเพื่อที่จะสามารถแจ้งข้อมูลได้โดยตรง
5. หลังจากได้รับแจ้งเหตุ ควรประสานพื้นที่ก่อเหตุ และดำเนินการสืบสวนแวดล้อมโดยเร็วที่สุด

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการ โจรกรรมรถจักรยานยนต์ของเจ้าหน้าที่ศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์จักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ มีหลายปัจจัย เช่น จำนวนรถจักรยานยนต์ที่มีจำนวนมาก เนื่องจากประชาชนสามารถซื้อรถเงินผ่อนได้ง่าย เมื่อปริมาณรถจักรยานยนต์เพิ่มจำนวนสูงขึ้นอย่างมาก ทำให้มีรถจักรยานยนต์ถูกโจรกรรมเพิ่มมากขึ้น ประชาชนมีความตระหนักรู้ในการดูแล ใส่ใจ รถจักรยานยนต์ลดน้อยลง ทำให้เกิดอาชญากรรม และการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น ปัญหาด้านการจัดกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจงานป้องกันปราบปราม เนื่องจากจำนวนเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นประทวนไม่เพียงพอ และปัญหาขบวนการ ขยายตัวนำรถ รับจ้างดาวน์รถ ส่งออกตามชายแดนลาว กัมพูชา แม้จะมีเทคโนโลยี อาทิเช่นกล้องวงจรปิดมาทดแทนช่องว่างดังกล่าวแต่ก็ไม่สามารถทดแทนได้ทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ Sutherland (1940, อ้างถึงใน กาญจนา คุณารักษ์, 2555) ที่ว่าพฤติกรรมทางอาชญากรรมเรียนรู้กันได้โดยการ ติดต่อกันอย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม และพฤติกรรมที่แสดงออกมาในลักษณะที่จะเป็นอาชญากรนั้นขึ้นอยู่กับความแตกต่างในช่วงระยะเวลาและความสม่ำเสมอในการติดต่อสัมพันธ์ ดังนั้นแล้วคนที่กระทำผิดเพราะเรียนรู้พฤติกรรมของอาชญากร จากผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยเป็นเวลานานจนผู้ที่เรียนรู้มองเห็นว่าสิ่งผิดกฎหมายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องเทคนิค แรงจูงใจ วิธีหาเหตุผลเข้าข้างตนเองและทัศนคติต่าง ๆ ในการกระทำผิด

อีกทั้งการปรับสภาพแวดล้อมในระดับมหภาคและระดับจุลภาคให้มีความเหมาะสมต่อคนในสังคมเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้สิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่บีบบังคับหรือกระตุ้นให้คนในสังคมต้องประกอบอาชญากรรม รวมถึงการยึดมั่นในหลักธรรมพื้นฐาน การใช้อำนาจของกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้ที่ประพฤตินอกรอบอยู่ในกรอบของกฎหมาย และการลงโทษผู้กระทำความผิดจากกรอบที่กฎหมายกำหนด โดยไม่มีการละเว้น เพื่อให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2526 อ้างถึงใน สนอง เหล่าน้อย, 2554) ที่ว่าการป้องกันอาชญากรรมซึ่งมีลักษณะร่วมกันคือกำหนดแนวทางป้องกัน การกระทำผิดโดยตัดช่องโอกาสสำหรับอาชญากรรม ทั้งต่างเป็นแกนหลักสำหรับวางแผนมาตรการในการควบคุมอาชญากรรมก่อนจะเกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ปรับปรุงขั้นตอนกระบวนการป้องกันและปราบปราม การโจรกรรมรถจักรยานยนต์ และสามารถใช้เป็นกลไกในการปราบปรามได้สัมฤทธิ์ผล

จากผลการศึกษาพบว่า การปราบปรามนั้นเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นตำรวจก็ยังมิโอกาสในการก่อเหตุย่อมก่อให้เกิดการกระทำความผิดได้ ดังนั้น จึงควรเน้นไปที่การป้องกันโดยเน้นไปที่การป้องกันตนเองเพื่อลดโอกาสในการเกิดอาชญากรรม โดยการให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่ชุมชนเพื่อเริ่มจากการป้องกันในระดับจุลภาคก่อนคือในระดับ ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการป้องกันในเชิงรุกจึงควรมีการสร้างจิตสำนึกรักชุมชน สร้างชุมชนให้เกิดความเป็นปึกแผ่นและที่สำคัญคือการบูรณาการร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่เจ้าหน้าที่ที่จะต้องทำหน้าที่ให้ถึงพร้อม เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นของประชาชน จึงจะเป็นกลไกในการปราบปรามการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นแล้วควรปรับปรุงในขั้นตอนที่ภาครัฐฯ นั้นควรมีส่วนรับผิดชอบในการช่วยป้องกันและปราบปรามฯ ควรจัดให้มีแสงสว่างและกล้องวงจรปิด อีกทั้งจัดพื้นที่จอดรถที่มีความปลอดภัยให้กับประชาชนเพื่อลดการเกิดเหตุ ซึ่งทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญกับเรื่องการป้องกันและปราบปราม การโจรกรรมรถจักรยานยนต์อย่างเป็นรูปธรรมสามารถเชื่อมโยงข้อมูลกลุ่มแก๊งที่ก่อเหตุในแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นข้อมูลในการป้องกันเฝ้าระวังบุคคลที่เข้ามาในพื้นที่ต่าง ๆ การประสานงานของหน่วยงานภาครัฐทุกส่วนต้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันเพื่อแก้ปัญหาการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ สอดคล้องกับแนวคิดของ ทฤษฎีของ Reckless (1972, unpagged อ้างถึงใน วรุธ มั่นคง, 2551) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมที่ถูกต้องตามกฎหมายและพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนการกระทำ ความผิดจะมีกลไกในการควบคุมที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ระบบ 1) ระบบการควบคุมภายใน (Inner Control) หรือการควบคุมตัวเอง ความอดกลั้น ความคิดที่เฝื่อง มีคุณธรรมจิตใจสูงพอจะมองข้ามสิ่งเร้าหรือความชั่วร้าย และ 2) ระบบการควบคุมภายนอก (Outer Control) หรือสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวเรา ทำให้เรารู้สึกว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิดกฎเกณฑ์ ระเบียบ จารีตประเพณี และศีลธรรม

ทั้งนี้การบริหารงานตำรวจจะต้องจัดการอย่างเป็นระบบทั้งในด้านการเตรียมการควบคุม การปฏิบัติงานและการประเมินผลงาน โดยอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลท้องถิ่น ข้อมูลอาชญากรรม ที่ถูกต้องและทันสมัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่าในปัจจุบันประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ที่เกิดขึ้น หรือการปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเท่าที่ควรรวมทั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ดังนั้น ควรเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เพราะประชาชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการสืบสวนและสำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงต้องสนับสนุนผลประโยชน์อันเป็นการตอบแทนเล็กน้อยและเป็นสิ่งจูงใจในการให้ข้อมูลและการให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังนั้นแล้วศูนย์ป้องกันปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ต้องมีการจัดทำข้อมูล เพื่อเพิ่มความสะดวกง่ายและรวดเร็วในการติดตามป้องกันปราบปราม มีโครงการพัฒนาระบบการเชื่อมโยงฐานข้อมูลเครือข่ายการโจรกรรมรถยนต์ การเพิ่มช่องทางการรับแจ้งเหตุแก่ประชาชน ผ่าน Application หรือหมายเลขโทรศัพท์สายด่วน 1192 และเน้นการทำงานเชิงรุกที่ลงพื้นที่พบปะประชาชน โดยใช้การเข้ามามีส่วนทำงานร่วมกับประชาชน

2. ศูนย์ปราบปรามการโจรกรรมรถยนต์ รถจักรยานยนต์ กองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลางควรมีนโยบายในการนำเอาระบบเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าเข้ามาใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ ที่เกิดขึ้นให้มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพในการทำงานอย่างสูงสุด โดยต้องมีการจัดวางระบบฐานข้อมูลที่มีความทันสมัยและรวดเร็วต่อการนำไปใช้งานของผู้ปฏิบัติงานและการสร้างเครือข่ายฐานข้อมูลการโจรกรรมระหว่างหน่วยงานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลพร้อมทั้งกระจายข่าวสารที่รวดเร็ว ซึ่งจะส่งผลต่อการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งควรลดขั้นตอนการส่งการลงพื้นที่ให้มาก

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ในพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจทั่วประเทศ เพื่อนำผลจากการศึกษาวิจัยมาเปรียบเทียบกัน

2. ควรศึกษาถึงปัจจัยหรือสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ที่กระทำความผิดลงมือก่อเหตุหรือทำการโจรกรรมรถจักรยานยนต์ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ โดยทำการศึกษาวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากผู้ที่กระทำความผิดที่ถูกจับกุมหรือถูกดำเนินคดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา คุณารักษ์. (2555). พื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สนอง เหล่าน้อย. (2554). ทักษะคติของประชาชนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ของตำรวจสถานีตำรวจภูธรป่าไร่อำเภอดอนตาลจังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- วรวิธ มั่นคง. (2551). ลักษณะทางสังคมและจิตวิทยาของผู้ถูกคุมประพฤติกรณีศึกษาสำนักคุมประพฤติประจำศาลจังหวัดพระโขนง. ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จำเนียร จวงตระกูล. (2553). การวิจัยเชิงคุณภาพ: เครื่องมือสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: บริษัท ศูนย์กฎหมายธุรกิจอินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด.
- Creswell, J. W. (1998). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions.
- Berg B. L. Qualitative research methods for the social sciences. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon; 1998.

ปัญหาน้ำมันของไทยในอดีต ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523

Oil problems in Thailand in the past between 1973-1980

ทัศนพร วิศาลสุวรรณกร¹

Tassaneeporn Wisansuwannakorn

วันที่ส่งบทความ: ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๕, วันที่แก้ไขบทความ: ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕,

วันที่ตอบรับบทความ: ๘ ธันวาคม ๒๕๖๕

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นการศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาน้ำมันในอดีต ที่เกิดในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ในช่วงเวลาดังกล่าว ประเทศไทยประสบกับปัญหาราคาน้ำมันที่สูงขึ้นถึง 2 ครั้งในระยะเวลาที่ห่างกันเพียงไม่นาน สาเหตุหลักมาจากบทบาทขององค์การโอเปกในการกำหนดปริมาณการผลิต และการกำหนดราคาจำหน่ายน้ำมันของโลก ส่งผลให้ประเทศไทยซึ่งนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศเป็นหลัก ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งน้ำมันยังเป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ ผลกระทบจากราคาน้ำมันแพงจึงสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนไทยทุกกลุ่มเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในขณะนั้น ที่เกิดจากการชุมนุมต่อต้านสินค้าราคาแพง การคัดค้านการขึ้นค่ารถโดยสารประจำทาง และการเรียกร้องของคนในสังคมเพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาราคาน้ำมัน นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาน้ำมันของรัฐบาลด้วยการออกมาตรการต่าง ๆ เพื่อประหยัดพลังงานนั้น ยังส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำมันและไฟฟ้าของคนไทยอีกด้วย การเกิดปัญหาน้ำมันในช่วงเวลาดังกล่าว จึงนับเป็นครั้งแรกที่คนไทยได้เรียนรู้และตระหนักถึงปัญหาน้ำมัน รวมทั้งเห็นความจำเป็นของการประหยัดพลังงานอย่างจริงจังมากขึ้น

คำสำคัญ: ปัญหาน้ำมัน คนไทย อดีต

ABSTRACT

This academic article is a study of the causes of oil problems in the past between 1973-1980. During that time, Thailand has experienced two high oil price problems in a short period of time. This is mainly caused by the role of OPEC in

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อีเมล Tassaneeporn.w@nsru.ac.th

Assistant Professor, Lecturer of History Program Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: Tassaneeporn.w@nsru.ac.th

determining the amount of production and setting the price of oil globally. As a result, it inevitably affected Thailand which mainly imports oil from abroad. In addition, oil is an important energy for the country's economic and industrial activities. The impact of high oil prices has caused trouble for all groups of Thai people in a wide area. Especially the impact on the lives of Thai people at that time which caused by a rally against expensive products, opposition to the bus fare increase and the demands of people in society for the government to solve the problem of oil prices. In addition, the government's solutions towards oil problem by issuing various measures to save energy also resulted in a change in the behavior of Thai people using oil and electricity as well. The occurrence of oil problems during that time was the first time that Thai people have learned and realized the oil problem as well as seeing the necessity of energy saving more seriously

KEYWORDS: Oil Problems, Thai people, Past

บทนำ

“น้ำมัน” เป็นพลังงานที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการดำเนินธุรกิจของทุกประเทศ สำหรับประเทศไทย เป็นประเทศกำลังพัฒนา จำเป็นต้องใช้น้ำมันในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ อีกทั้งประเทศไทยมีแหล่งน้ำมันภายในประเทศจำกัด และกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศ ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศได้ ทำให้ต้องนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปเป็นส่วนใหญ่ ด้วยสาเหตุนี้ จึงทำให้ประเทศไทยไม่มีความมั่นคงในด้านการจัดหาพลังงาน ดังนั้น เมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และการดำเนินชีวิตของคนไทยในขณะนั้น

ทั้งนี้ ในระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ประเทศไทยประสบกับปัญหาการราคาน้ำมันที่สูงถึง 2 ครั้งด้วยกัน คือ ครั้งที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2516-2517 และครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2522-2523 ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว คนไทยต้องประสบกับปัญหาการราคาน้ำมันที่สูงขึ้น และได้รับผลกระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงานของตนเองให้สอดคล้องกับนโยบายประหยัดพลังงานของรัฐบาล บทควมวิชาการนี้ จึงมุ่งศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาน้ำมันในอดีต และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของคนไทย รวมทั้งการแก้ไขปัญหาน้ำมันของรัฐบาลที่ส่งผลให้คนไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เกิดการประหยัดพลังงานมากขึ้น ซึ่งทำให้คนไทยได้เรียนรู้ถึงปัญหาจากการใช้น้ำมันเป็นครั้งแรก และตระหนักถึงความจำเป็นของการประหยัดพลังงานและการใช้พลังงานทางเลือกให้มากขึ้นในเวลาต่อมา

โอเปกกับปัญหาน้ำมัน

การดำเนินงานและการวางนโยบายน้ำมันที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกันขององค์การโอเปก นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์การโอเปกมีความมั่นคง และมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงปริมาณการผลิตน้ำมันและการขึ้นลงของราคาน้ำมันในตลาดโลก

ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2503 ผู้แทนจาก 5 ประเทศ คือ อิรัก อิหร่าน ซาอุดีอาระเบีย คูเวต และเวเนซุเอลา ได้ตกลงร่วมกันจัดตั้ง “องค์การของประเทศผู้ส่งน้ำมันเป็นสินค้าออก” หรือ “องค์การโอเปก” (Organization of Petroleum Exporting Countries : OPEC) โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ประเทศสมาชิกจะร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการประสานสอดคล้องกันในนโยบายน้ำมัน รวมทั้งควบคุมให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกมีเสถียรภาพมากขึ้น (ปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) องค์การโอเปกมีสมาชิกทั้งหมด 13 ประเทศ อีก 8 ประเทศที่เข้ามาเป็นสมาชิกในภายหลังคือ ลิเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ แอลจีเรีย ไนจีเรีย กาบอง แองโกลา อิเควทอเรียลกินี และสาธารณรัฐคองโก ทั้งนี้ประเทศที่เคยเป็นสมาชิกองค์การโอเปก แต่ถอนตัวออกจากการเป็นสมาชิกในภายหลัง คือ เอกวาดอร์ กาตาร์ และอินโดนีเซีย)

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2511 องค์การโอเปกได้กำหนดนโยบายด้วยการให้ประเทศสมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิตน้ำมันกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ และเป็นผู้กำหนดราคาประกาศน้ำมันดิบ (Posted Price) ซึ่งเป็นราคาสำหรับการคำนวณภาษีและค่าสัมปทานที่บริษัทน้ำมันต่างชาติต้องจ่ายให้แก่ประเทศสมาชิกที่เป็นเจ้าของบ่อน้ำมัน (ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ และคณะ, 2524) ดังนั้น เมื่อราคาประกาศน้ำมันดิบเพิ่มขึ้น องค์การโอเปกจะได้รับรายได้จากค่าภาษีและค่าสัมปทานเพิ่มขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ องค์การโอเปกยังต้องการเข้าไปถือหุ้นเพื่อมีส่วนในการเป็นเจ้าของและบริหารงานร่วมกับบริษัทน้ำมันต่างชาติ ซึ่งจะช่วยให้สามารถควบคุมบริษัทเหล่านี้ให้เพิ่มหรือลดปริมาณการผลิตน้ำมันตามความต้องการขององค์การโอเปกได้ ดังนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 องค์การโอเปกจึงสามารถบีบบังคับให้บริษัทน้ำมันต่างชาติ โอนหุ้นให้ตนในอัตราร้อยละ 25 และต้องโอนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนครบร้อยละ 51

การดำเนินงานดังกล่าว ส่งผลให้องค์การโอเปกกลายเป็นกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของราคาน้ำมันในตลาดโลกเป็นต้นมา เห็นได้จากเมื่อองค์การโอเปกลดปริมาณการผลิตและเพิ่มราคาน้ำมันดิบ ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกก็สูงขึ้นจนเกิดเป็นปัญหาน้ำมันที่ส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลก ดังเช่นในประเทศไทย

ปัญหาน้ำมันของโลก ระหว่าง พ.ศ. 2516–2523

ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 เป็นยุคแรกที่ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาราคาน้ำมันถึง 2 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 และครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523 สาเหตุของปัญหาน้ำมันแต่ละครั้งมาจากเหตุการณ์ภายนอกประเทศที่เกิดความวุ่นวายทางการเมืองของประเทศผู้ผลิตน้ำมันในองค์การโอเปก ทำให้เกิดความไม่สมดุลกันระหว่างปริมาณการผลิตน้ำมันและปริมาณการใช้น้ำมันของโลก จนเกิดผลกระทบต่อประเทศไทย ที่ในแต่ละปีต้องพึ่งพาการนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศในปริมาณสูง

ปัญหาน้ำมันของโลก ครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกเริ่มปรับตัวสูงขึ้น ทั้งนี้ เป็นเพราะการดำเนินนโยบายร่วมกันขององค์การโอเปกที่พยายามควบคุมกิจการน้ำมันและแสวงหาผลประโยชน์

จากทรัพยากรน้ำมันภายในประเทศของตนให้ได้มากที่สุด จนทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาสูงขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น องค์การโอเปกยังใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองเพื่อต่อต้านประเทศอิสราเอลในสงครามตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นสงครามระหว่างกลุ่มประเทศอาหรับและประเทศระหว่างอิสราเอลครั้งที่ 4 ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ทั้งนี้กลุ่มประเทศอาหรับและอิสราเอลมีความขัดแย้งกันมาช้านานเกี่ยวกับเรื่องของดินแดนปาเลสไตน์ ในช่วงระหว่างการเกิดสงครามดังกล่าว กลุ่มประเทศอาหรับซึ่งเป็นสมาชิกขององค์การโอเปก ตัดสินใจใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองเพื่อให้ประเทศอิสราเอลถอนทหารออกจากดินแดนของตน ด้วยการลดปริมาณการผลิตและเพิ่มราคาน้ำมันดิบให้สูงขึ้น รวมทั้งยังจำกัดการจำหน่ายน้ำมันให้กับประเทศต่าง ๆ ด้วย ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นดังกล่าว กลายเป็นปัญหาน้ำมันครั้งที่ 1 ในช่วง พ.ศ. 2516-2517 ซึ่งประเทศนำเข้าน้ำมันรวมทั้งประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาราคาน้ำมันอย่างรุนแรง อย่างไรก็ตาม อีกเพียงไม่กี่ปีต่อมาประเทศไทยจึงต้องประสบกับปัญหาน้ำมันอีกครั้งที่ 2

ปัญหาน้ำมันของโลก ครั้งที่ 2 ในช่วง พ.ศ. 2522-2523

ในช่วงต้น พ.ศ. 2521 เกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองในประเทศอิหร่าน เมื่อชาวอิหร่านร่วมกันต่อต้านระบบการปกครองของพระเจ้าชาห์ ปาเลวี และต้องการให้พระองค์สละราชสมบัติ การต่อต้านรุนแรงมากขึ้นและขยายวงกว้างออกไปทั่วประเทศ มีการประท้วงและนัดหยุดงานของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมน้ำมัน (ธนศ กองประเสริฐ, 2522) ทำให้ประเทศอิหร่านไม่สามารถผลิตน้ำมันออกจำหน่ายได้ตามปกติ จนเกิดการขาดแคลนน้ำมันในตลาดโลก

การขาดแคลนน้ำมันดังกล่าว ทำให้บริษัทน้ำมันและประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ เร่งซื้อน้ำมันดิบมากักตุนไว้ให้มากขึ้น ราคาน้ำมันดิบในตลาดที่ตกลงซื้อขายกันทันที (Spot Market) จึงสูงขึ้นกว่าราคาน้ำมันดิบที่ประกาศไว้มาก องค์การโอเปกจึงประชุมกันเพื่อกำหนดราคาน้ำมันให้ใกล้เคียงกับราคาในตลาดซื้อขายทันที โดยเพิ่มเป็นบาร์เรลละ 14.54 ดอลลาร์สหรัฐฯ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2522 (โอเปกขึ้นราคาน้ำมันอีกอย่างน้อย 8.8 เปอร์เซ็นต์, 2522) หลังจากนั้นองค์การโอเปกได้เพิ่มราคาน้ำมันอีกหลายครั้งจนถึงบาร์เรลละ 32 ดอลลาร์สหรัฐฯ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2523 (โอเปกปรับราคาน้ำมันใหม่, 2523) ราคาน้ำมันที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ นี้ ส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำมันครั้งที่ 2 ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2522-2523

พัฒนาการใช้น้ำมันของประเทศไทยก่อน พ.ศ. 2516

น้ำมันเริ่มเข้ามาในสังคมไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว น้ำมันที่นำเข้าจากต่างประเทศชนิดแรก คือ น้ำมันก๊าด โดยนำมาใช้จุดตะเกียงให้แสงสว่างตามบ้านเรือนและถนนเพื่อความสะดวกและปลอดภัยแก่ผู้ที่สัญจรไปมาในยามค่ำคืน น้ำมันก๊าดนี้นำมาใช้แทนน้ำมันมะพร้าวและเทียนไขที่คนไทยใช้กันอยู่ก่อน นอกจากนี้ น้ำมันหล่อลื่นก็เป็นน้ำมันอีกชนิดหนึ่งที่นำเข้ามาใช้สำหรับเครื่องจักรในโรงสีข้าวและโรงเลื่อยไม้ รวมทั้งน้ำมันเบนซินที่ถูกนำเข้ามาใช้เป็นแหล่งพลังงานสำหรับรถยนต์ เพื่อตอบสนองความเจริญทางด้านคมนาคมของประเทศในขณะนั้น ทั้งนี้ ผู้คนส่วนใหญ่หันไปใช้น้ำมันเหล่านี้ร่วมกับวัสดุเชื้อเพลิงแบบดั้งเดิม ซึ่งได้แก่ ไม้ฟืน ถ่านไม้ แกลบ น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา น้ำมันยาง และเทียนไขผึ่ง ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีการนำน้ำมันดีเซลเข้ามาใช้ในสังคมไทยอีกชนิดหนึ่ง หลังจากนั้นจึงมีการนำเข้าน้ำมันเตาเพื่อใช้ในการผลิตไฟฟ้าตามมา (สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2536)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ปริมาณความต้องการใช้น้ำมันในสังคมไทยยังสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงระยะเวลา 20 ปี ของการพัฒนาตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีการกระจายการผลิต ทั้งในด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ ความต้องการใช้พลังงานจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึงร้อยละ 9.80 ต่อปี คือ จากการใช้พลังงานซึ่งมีปริมาณเทียบเท่าน้ำมันดิบเพียง 2,760 ล้านลิตร ใน พ.ศ. 2504 เพิ่มขึ้นเป็น 17,960 ล้านลิตร ใน พ.ศ. 2524 โดยที่ร้อยละ 75 เป็นพลังงานจากน้ำมัน (กระทรวงคมนาคม, 2526) อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีแหล่งน้ำมันภายในประเทศจำกัด และกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันภายในประเทศ ก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของประเทศได้ ทำให้ต้องพึ่งพาต่างประเทศด้วยการนำเข้าน้ำมันดิบและน้ำมันสำเร็จรูปเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น เมื่อราคาน้ำมันในตลาดโลกสูงขึ้น ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเป็นผลกระทบโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และการดำเนินชีวิตของคนไทยในขณะนั้น

ปัญหาราคาน้ำมันของไทยจากการเกิดปัญหาน้ำมันโลก (พ.ศ. 2516-2523)

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ปริมาณการใช้น้ำมันก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ผลผลิตถ่านหินหรือน้ำมันสำเร็จรูปที่ใช้ในประเทศ คือ น้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล น้ำมันก๊าด น้ำมันเตา น้ำมันเครื่องบิน และก๊าซปิโตรเลียมเหลว (ก๊าซหุงต้ม) โดยนำมาใช้ในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ คือ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม การไฟฟ้าและการประปา การคมนาคม การขนส่ง และการก่อสร้าง ทั้งนี้การใช้น้ำมันของประเทศอยู่ในภาคการคมนาคมและการขนส่งมากที่สุด รองลงมาคือ การไฟฟ้าและการประปา และอุตสาหกรรมตามลำดับ น้ำมันเหล่านี้มีปริมาณการใช้เพิ่มขึ้นตลอดโดยเฉพาะน้ำมันดีเซล ซึ่งจำเป็นใช้ในการคมนาคมและการขนส่ง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปริมาณการใช้น้ำมันของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2503-2524

(หน่วย : บาร์เรลต่อวัน)

พ.ศ.	น้ำมันเบนซิน	น้ำมันดีเซล	น้ำมันก๊าด	น้ำมันเตา	น้ำมันเครื่องบิน	ก๊าซปิโตรเลียมเหลว	รวม
2503	8,700	9,100	2,400	2,200	80	2	22,482
2504	8,600	8,500	2,200	4,600	30	5	23,935
2505	9,100	10,400	2,500	6,400	900	5	29,305
2506	9,300	11,950	2,650	7,400	100	20	31,420
2507	9,350	15,600	1,950	9,000	2,400	70	38,370

พ.ศ.	น้ำมัน เบนซิน	น้ำมันดีเซล	น้ำมันก๊าด	น้ำมันเตา	น้ำมัน เครื่องบิน	ก๊าซ ปิโตรเลียม เหลว	รวม
2508	6,750	18,000	1,150	6,800	10,450	130	43,280
2509	8,350	22,600	1,600	9,650	6,450	270	48,920
2510	10,550	25,700	2,400	12,100	4,670	510	55,930
2511	10,350	36,900	3,000	17,100	6,050	950	74,350
2512	10,950	38,000	3,250	20,600	5,400	1,200	79,400
2513	16,300	37,600	2,200	24,000	5,650	1,450	87,200
2514	22,300	42,950	3,000	25,950	8,250	1,600	104,050
2515	23,950	49,550	2,950	35,750	14,200	2,100	128,500
2516	25,500	48,850	3,400	41,200	15,200	2,500	136,650
2517	25,750	45,900	3,200	46,900	12,300	2,800	136,850
2518	34,050	55,500	3,650	45,150	14,350	3,350	156,050
2519	33,950	57,150	4,100	49,650	14,700	3,600	163,150
2520	37,550	65,100	4,450	59,000	13,150	4,300	183,550
2521	39,600	70,950	4,700	70,500	13,500	4,900	204,150
2522	40,650	74,000	5,350	68,750	14,950	6,350	210,050
2523	38,700	70,750	5,000	81,300	16,250	6,100	218,100
2524	36,000	69,400	6,700	71,350	15,950	7,750	210,750

ที่มา: สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย, 2536: 14

อย่างไรก็ตาม ปริมาณการใช้น้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยไม่มีแหล่งน้ำมันที่อุดมสมบูรณ์ จึงต้องนำเข้าน้ำมันจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากองค์การโอเปกในปริมาณสูง เมื่อน้ำมันมีราคาสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยจึงได้รับผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 ประเทศไทยประสบกับปัญหาน้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ในระยะเวลาห่างกันเพียงไม่กี่ปี ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยได้รับโดยทันที คือ ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศปรับตัวสูงขึ้น จนกระทบต่อการผลิตสินค้าและราคาสินค้า รวมทั้งการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศ กล่าวคือ เมื่อราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือต่อรองทางการเมืองเพื่อต่อต้านอิสราเอลขององค์การโอเปกนั้น ส่งผลให้ปริมาณนำเข้าน้ำมันดิบของประเทศไทยลดลง เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งองค์การโอเปกงดจำหน่ายน้ำมันให้นั้น มีนโยบายลดปริมาณการส่งออกน้ำมันเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในประเทศ ดังนั้น ปริมาณน้ำมันที่ประเทศไทยเคยได้รับจากประเทศสหรัฐอเมริกาก็ลดลง ส่วนประเทศอังกฤษ ถึงแม้ไม่ได้ถูกตัดปริมาณน้ำมันที่เคยได้รับจากองค์การโอเปก แต่ประเทศอังกฤษก็ใช้มาตรการประหยัดน้ำมัน รวมทั้งลดการส่งออก

น้ำมันไปยังประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ องค์การโอเปกยังจัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่เป็นกลาง และถูกตัดปริมาณน้ำมันดิบที่เคยจำหน่ายให้ ทำให้โรงกลั่นน้ำมันทั้ง 3 แห่ง คือ โรงกลั่นน้ำมันไทย โรงกลั่นน้ำมันบางจาก และโรงกลั่นน้ำมันเอสโซ่ได้รับปริมาณน้ำมันจากองค์การโอเปกน้อยลง ส่งผลให้น้ำมันสำเร็จรูปที่ผลิตได้ในประเทศมีปริมาณลดลงไปด้วย (วรรณภา ภัทรพานิช, 2517)

นอกจากนี้ ราคานำเข้าน้ำมันดิบซึ่งเป็นต้นทุนในการผลิตน้ำมันสำเร็จรูปก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ทำให้บริษัทน้ำมันไม่สามารถแบกรับภาระต้นทุนที่สูงขึ้นได้ จึงเรียกร้องให้รัฐบาลปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ รัฐบาลจึงตัดสินใจเพิ่มราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศถึง 4 ครั้ง ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2516 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 โดยมีระยะเวลาห่างกันเพียงไม่กี่เดือน เช่น น้ำมันเบนซินพิเศษ จากเดิมมีราคาดลิตรละ 2.30 บาท เพิ่มขึ้นเป็นลิตรละ 3.62 บาท ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 และน้ำมันดีเซลหมุนเร็ว จากเดิมมีราคาดลิตรละ 1.05 บาท เพิ่มขึ้นเป็นลิตรละ 2.33 บาท ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 เป็นต้น (ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน, 2517)

ในช่วงที่เกิดปัญหาน้ำมันครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นผลมาจากเหตุการณ์ทางการเมืองในอิหร่านนั้น ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก ส่งผลให้บริษัทน้ำมันในประเทศต้องลดปริมาณนำเข้าน้ำมันถึงร้อยละ 8-10 เนื่องจากไม่มั่นใจว่ารัฐบาลสามารถชดเชยราคาน้ำมันส่วนที่สูงขึ้นให้แก่บริษัทได้หรือไม่ (กระทรวงพาณิชย์, 2522) ดังนั้น รัฐบาลจึงปรับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันให้สูงขึ้น เพื่อจูงใจให้บริษัทน้ำมันผลิตน้ำมันออกสู่ตลาดมากขึ้น (การติดต่อซื้อน้ำมันจากต่างประเทศและการเพิ่มราคาน้ำมันดีเซล, 2522) โดยรัฐบาลปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศหลายครั้ง คือ ในวันที่ 31 มกราคม 13 มีนาคม 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 และ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน 2 ครั้งสุดท้าย เนื่องจากการเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก คือ เฉลี่ยร้อยละ 40-67 และร้อยละ 24-60 ตามลำดับ (การประกาศเพิ่มราคาจำหน่ายน้ำมันและเชื้อเพลิงประเภทต่าง ๆ, 2523) เช่น

น้ำมันเบนซินธรรมดา จากเดิมมีราคาดลิตรละ 4.69 บาท เพิ่มขึ้นเป็นลิตรละ 5.12 บาท ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2522 และเพิ่มขึ้นเป็นลิตรละ 9.26 บาท ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523

น้ำมันดีเซลหมุนช้า จากเดิมมีราคาดลิตรละ 2.50 บาท เพิ่มขึ้นเป็นลิตรละ 2.93 บาท ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2522 และเพิ่มขึ้นเป็นลิตรละ 7.12 บาท ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523

การปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันหลายครั้งดังกล่าว เป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบายน้ำมันของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลเคยกล่าวว่า การขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันทุกชนิดเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2522 เป็นการขึ้นราคาน้ำมันของปี 2522 เพียงครั้งเดียว แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองในประเทศอิหร่าน ทำให้ปริมาณน้ำมันดิบในตลาดโลกลดลงและมีราคาสูงขึ้น รัฐบาลจึงไม่สามารถตรึงราคาน้ำมันในประเทศได้อีกต่อไป

ผลกระทบของปัญหาน้ำมันที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทย (พ.ศ. 2516-2523)

ผลกระทบที่ประเทศไทยได้รับจากปัญหาราคาน้ำมัน ไม่เพียงกระทบต่อเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบเชื่อมโยงไปถึงสภาพสังคมของประเทศด้วย เนื่องจากเกิดการชุมนุมประท้วงของกลุ่มคนต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหามีสาเหตุมาจากราคาน้ำมันแพง ทั้งการชุมนุม

ต่อต้านสินค้ามีราคาแพง และการคัดค้านการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง นอกจากนี้ ยังเกิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำมันและไฟฟ้าของคนไทย ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการประหยัด พลังงานของรัฐบาลอีกด้วย

1. การชุมนุมต่อต้านสินค้าราคาแพง

ปัญหาที่กระทบต่อค่าครองชีพของคนไทยหลังการปรับขึ้นราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน คือ สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลนและมีราคาแพงขึ้นเนื่องจากต้นทุนทางด้านน้ำมันเพิ่มขึ้น เมื่อรัฐบาล ไม่สามารถบรรเทาความเดือดร้อนได้ ทำให้คนส่วนใหญ่จึงหาวิธีคลายความเดือดร้อนของตน ด้วยการรวมกลุ่มเพื่อชุมนุมต่อต้านสินค้าราคาแพง และโจมตีพ่อค้าแม่ค้าที่กักตุนและเพิ่มราคาสินค้า อย่างไม่เป็นธรรม โดยเรียกร้องให้รัฐบาลใช้มาตรการปราบปรามพ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้อย่างเด็ดขาด

การชุมนุมเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เพื่อรณรงค์ต่อต้าน สินค้าราคาแพง เนื่องจากสินค้าอุปโภคบริโภคยังมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการในท้องตลาด แต่ที่มี ราคาสูงขึ้น เพราะพ่อค้าแม่ค้าบางรายกักตุนเพื่อฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า พร้อมกับเรียกร้องให้คนใน สังคมร่วมมือกันต่อสู้ ด้วยการไม่ซื้อสินค้าที่มีราคาแพงจากพ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้ (การขาดแคลนข้าว สินค้า ราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา, 2517) และหากผู้ใดพบเห็นพ่อค้าแม่ค้ากักตุน สินค้า ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อนำพ่อค้าแม่ค้าเหล่านั้นมารับโทษตามกฎหมาย (ศุยนันต์, 2517)

2. การคัดค้านการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง

การคัดค้านการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทางซึ่งเป็นกิจการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับผู้คนส่วน ใหญ่ในสังคมนั้น เกิดขึ้นทันทีหลังจากที่มีข่าวว่าองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ เสนอต่อกระทรวงคมนาคมให้มีการปรับปรุงราคาค่าโดยสารรถประจำทาง การขออนุมัติขึ้นค่าโดยสารดังกล่าว ก่อให้เกิดกระแสคัดค้านจากคนหลายกลุ่มในสังคม ทั้งจากสโมสรนักศึกษา กลุ่มพิทักษ์ผลประโยชน์ ประชาชนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มจุฬาประชาธิปไตยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกลุ่มศึกษาปัญหาสังคมจากมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการขึ้น ค่าโดยสารรถประจำทางเพื่อแก้ไขปัญหาขาดทุนขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ เพราะเป็น การผลักภาระให้กับคนไทย และการขึ้นค่าโดยสารก็ไม่สามารถแก้ปัญหาการขาดทุนได้ เนื่องจาก ต้องนำเงินที่ได้ไปเสียดอกเบี้ยให้ธนาคาร

ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากในขณะนั้นองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพมีรายรับวันละ 4,000,000 บาท รายจ่ายวันละ 3,930,000 บาท ได้กำไรวันละ 70,000 บาท แต่ต้ององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ ต้องเสียดอกเบี้ยให้กับธนาคารกรุงไทย วันละ 870,000 บาท และเมื่อรัฐบาลประกาศปรับขึ้นราคา จำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศ โดยเฉพาะตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา ทำให้ รายจ่ายขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพเพิ่มขึ้น และประสบภาวะขาดทุนมากยิ่งขึ้นเฉลี่ยถึงวันละ 1,770,000 บาท ดังนั้นคนส่วนใหญ่จึงเห็นว่ารัฐบาลควรรับภาระปลดหนี้สินขององค์การขนส่ง มวลชนกรุงเทพแทนเพื่อไม่ให้กระทบต่อคนในสังคม และรัฐบาลควรจัดหาน้ำมันที่มีราคาถูกให้ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ รวมทั้งให้เงินอุดหนุนองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพเพื่อแบ่งเบาภาระ ด้านค่าใช้จ่าย เพราะเป็นกิจการสาธารณูปโภคของประเทศ (กรณีการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง, 2522) การชุมนุมและเคลื่อนไหวคัดค้านเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจดังกล่าว นอกจากกระทบต่อเสถียรภาพ

ทางการเมืองของรัฐบาลแล้ว ยังกระทบต่อสภาพสังคมของประเทศด้วย เนื่องจากการชุมนุมคัดค้านจากบุคคลหลายกลุ่ม ทำให้เกิดความวุ่นวายในสังคมอย่างกว้างขวาง

3. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้น้ำมันและไฟฟ้าของคนไทยจากมาตรการประหยัดพลังงานของรัฐบาล

หลังจากเกิดปัญหาราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ทำให้ประเทศไทยเห็นความจำเป็นของการประหยัดน้ำมันมากขึ้น ซึ่งมาตรการที่ดีที่สุดและสามารถช่วยให้ประเทศไทยผ่านช่วงเวลาวิกฤติที่เกิดการขาดแคลนน้ำมันและน้ำมันมีราคาแพงไปได้ คือ การประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า

ในระหว่างที่เกิดปัญหาน้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 รัฐบาลกำหนดมาตรการเพื่อประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า ทั้งการบังคับและการณรงค์ขอความร่วมมือจากคนในสังคม และแม้ว่าในเวลาต่อมา ปัญหาการขาดแคลนน้ำมันได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่รัฐบาลยังคงใช้มาตรการดังกล่าวอยู่ เพียงแต่ผ่อนผันการใช้น้ำมันและไฟฟ้าให้มากขึ้น เนื่องจากยังคงไม่วางใจกับสถานการณ์น้ำมันของโลกที่เพิ่งผ่านช่วงเวลาวิกฤติไป ทั้งนี้มาตรการดังกล่าวทำให้พฤติกรรมการใช้น้ำมันและการใช้ไฟฟ้าของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

3.1 การกำหนดระยะเวลาให้บริการของโรงภาพยนตร์และสถานบริการ

ในช่วงที่เกิดปัญหาน้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 นั้น เกิดการขาดแคลนน้ำมันเตาที่ใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า ดังนั้นรัฐบาลจึงกำหนดมาตรการประหยัดไฟฟ้าในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนไทยโดยทั่วไป ด้วยการให้โรงภาพยนตร์และสถานบริการลดระยะเวลาให้บริการลง กล่าวคือ รัฐบาลออกมาตรการลดเวลาฉายภาพยนตร์ให้เหลือเพียงรอบบ่าย รอบเย็น และรอบค่ำ คือ ตั้งแต่เวลา 14.00-22.00 น. ในวันธรรมดา ส่วนวันหยุดราชการให้ฉายภาพยนตร์ได้ตั้งแต่เวลา 12.00-20.00 น. (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง, 2517) โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2516 แต่ภายหลังเมื่อสถานการณ์ขาดแคลนน้ำมันเตาเริ่มคลี่คลายลงในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2517 รัฐบาลก็ได้มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเวลาฉายภาพยนตร์ใหม่ โดยอนุญาตให้ในวันธรรมดาสถานการณ์ฉายภาพยนตร์ได้ตั้งแต่เวลา 12.30-21.30 น. (ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน, 2517) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยเหลืออุตสาหกรรมหนังไทยให้มีรอบฉายภาพยนตร์มากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเวลาฉายภาพยนตร์นี้ ทำให้โรงภาพยนตร์สามารถเพิ่มรอบฉายในช่วงเที่ยงได้ตามเดิม

การจำกัดเวลาการดำเนินกิจการของโรงภาพยนตร์นั้น นอกจากจะทำให้ผู้ที่ชื่นชอบการชมภาพยนตร์ต้องเปลี่ยนเวลาชมภาพยนตร์จากรอบเที่ยงมาเป็นรอบอื่นแล้ว ยังทำให้ผู้ประกอบการต้องสูญเสียรายได้จากการลดลงของจำนวนผู้ที่มาใช้บริการด้วย กล่าวคือ การลดฉายภาพยนตร์รอบเที่ยง สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้ประกอบการอาชีพบันเทิงและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ ทั้งเจ้าของโรงภาพยนตร์ ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ไทย และดารานักแสดง จึงมีการเดินขบวนเรียกร้องให้รัฐบาลผ่อนผันเวลาฉายภาพยนตร์ให้มากขึ้น (ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน, 2517) เนื่องจากรายได้จากการฉายภาพยนตร์ไทยมาจากรอบเที่ยงเป็นหลัก เมื่อรัฐบาลลดเวลาฉายรอบเที่ยงลง ทำให้ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยและผู้ประกอบการธุรกิจโรงหนังไม่มีรายได้เพียงพอสำหรับประกอบกิจการ นอกจากนี้ ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกำลังลงทุนถ่ายทำภาพยนตร์ด้วยระบบ 35 มม. ซึ่งเป็นการลงทุนที่สูงขึ้น (ปิดโรงหนัง สมบัตินาคาราทะทั่วทั้งรัฐบาล, 2517)

หากได้รอบฉายที่น้อยเกินไป จะทำให้ได้รับรายได้ไม่คุ้มกับที่ลงทุน และจะไม่มีผู้สร้างรายได้ก่อสร้างภาพยนตร์ไทยอีก ซึ่งส่งผลกระทบต่อนักแสดงและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องทั้งหลายต้องว่างงานตามไปด้วย

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์ไทยตั้งแต่ผู้ดำเนินกิจการโรงภาพยนตร์ พนักงาน เจ้าหน้าที่กองถ่ายทำภาพยนตร์ นักพากย์ และดารานักแสดง เช่น สมบัติ เมทะนี อรุณญา นามวงศ์ เมตตา รุ่งรัตน์ รุจน์ รมณพ ยอดชาย เมฆสุวรรณ และ กรุง ศรีวิไล รวมทั้งผู้กำกับภาพยนตร์ เช่น ส. อาสนจินดา และ ฉลอง ภักดีวิจิตร เป็นต้น ได้ชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลพิจารณาแก้ไขมาตรการดังกล่าว เมตตา รุ่งรัตน์ ได้กล่าวขอความเห็นใจจากรัฐบาลว่า “นักแสดงไม่ใช่คนร่ำรวย ถ้ารัฐตัดรอบการฉายภาพยนตร์ให้น้อยลง พวกเขาจะต้องอดตายไม่ผิดกับสุนัข เพราะไม่รู้จะไปประกอบอาชีพอะไร... ครั้นจะเปลี่ยนอาชีพไปทำอย่างอื่นก็ไม่ถนัด จะเปลี่ยนอาชีพเป็นหมอนวดยิ่งแย่ใหญ่ เพราะสถานภาพบนวดเวลานี้จำกัดเวลา” (โรจน์-ดารา ชุมนุมประท้วง นักศึกษาประณาม ‘เห็นแก่ตัว’, 2517)

อย่างไรก็ตาม การชุมนุมประท้วงครั้งนี้ สร้างความไม่พอใจแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชน จึงได้ร่วมกันออกแถลงการณ์ 2 ฉบับ ฉบับแรกประณามการกระทำของเจ้าของโรงภาพยนตร์ ส่วนฉบับที่ 2 ประณามการกระทำของดารานักแสดง โดยหนังสือพิมพ์ “ไทยเดลี” ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันในขณะนั้น ได้รายงานถึงแถลงการณ์ทั้ง 2 ฉบับ ดังกล่าว (โรจน์-ดารา ชุมนุมประท้วง นักศึกษาประณาม ‘เห็นแก่ตัว’, 2517) มีใจความว่า

แถลงการณ์ฉบับที่ 1 ประณามการกระทำของเจ้าของโรงภาพยนตร์
รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ขอให้งดฉายภาพยนตร์ในรอบเช้าในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดราชการ กับรอบเที่ยงรอบดึกในวันธรรมดา เพื่อประหยัดน้ำมันและลดการเที่ยวเตร่ แต่ชนชั้นนายทุนกับบรรดาเจ้าของโรงภาพยนตร์ไม่คำนึงถึง กลับนัดกัน..ประท้วง โดยหวังบีบบังคับรัฐบาล โดยไม่คำนึงถึงความตายของประเทศชาติ เรานักเรียนนิสิตนักศึกษาและประชาชนขอประณามการกระทำดังกล่าว

แถลงการณ์ฉบับที่ 2 ประณามการกระทำของดารานักแสดง
รัฐบาลไม่ได้ให้โรงภาพยนตร์หยุดฉาย เป็นแต่จำกัดเวลาฉายให้น้อยลงเท่านั้น... กลุ่มดาราซึ่งเด่นในสังคมอยู่แล้ว ควรจะทำตัวให้เป็นตัวอย่างแก่ประชาชนทั่วไป การที่รัฐบาลต้องใช้มาตรการนี้ ก็เพื่อความอยู่รอดของประเทศ...ขอให้ทางกลุ่มดารารังสรรค์ถึงผลเสียของประเทศ ถ้าหากชาวไทยไม่ช่วยกัน

จะเห็นได้ว่า มาตรการจำกัดเวลาฉายภาพยนตร์ของรัฐบาลได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลหลายกลุ่มในสังคมอย่างกว้างขวาง ทั้งจากบุคคลที่เสียผลประโยชน์ และจากบุคคลที่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าวของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงคำสั่งแต่อย่างใด สมาคมโรงภาพยนตร์จึงมีหนังสือไปยังโรงภาพยนตร์ทุกแห่งทั่วประเทศให้หันมาร่วมมือกับรัฐบาล เพื่อป้องกันการขาดแคลนน้ำมันในประเทศ ด้วยการงดใช้บันไดเลื่อนและลิฟท์โดยเด็ดขาด ลดการใช้ไฟฟ้าโฆษณาหน้าโรงภาพยนตร์ทั้งหมดให้เหลือเพียงป้ายชื่อโรงภาพยนตร์ และป้ายชื่อเรื่องภาพยนตร์ที่กำลังฉายตั้งแต่วเวลา 18.00-19.30 น. เท่านั้น รวมทั้งใช้ไฟฟ้าในโรงภาพยนตร์เท่าที่จำเป็น (วิพากษ์วิจารณ์บันเทิง, 2517) ต่อมาภายหลังเมื่อสถานการณ์การขาดแคลนน้ำมันได้บรรเทาลงแล้ว

รัฐบาลจึงมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงมาตรการดังกล่าว ด้วยการอนุญาตให้ฉายภาพยนตร์ในรอบเที่ยงได้ดังได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ในส่วน of สถานบริการนั้น รัฐบาลได้กำหนดระยะเวลาการเปิดบริการ of สถานบริการตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2517 โดยห้ามสถานเต้นรำ รำวง หรือรณรงค์เปิดบริการในวันอาทิตย์ (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนนํ้ามันเชื้อเพลิง, 2517) และได้เปลี่ยนมาจำกัดระยะเวลาแทน ด้วยการเปิดบริการได้ระหว่างเวลา 18.00-24.00 น. ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า, 2522) และจำกัดเวลาให้น้อยลงอีกในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2523 คือ ให้เปิดบริการได้เฉพาะเวลา 21.00-01.00 น. ของวันรุ่งขึ้น (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนนํ้ามันเชื้อเพลิง, 2523)

ส่วนสถานบริการอาบ อบ นวด นั้น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2517 รัฐบาลจำกัดเวลาให้บริการเฉพาะแคว้นธรรมดา โดยห้ามเปิดบริการก่อนเวลา 16.00 น. (ปัญหานํ้ามันขาดแคลนและการขึ้นราคานํ้ามัน, 2517) ครั้นเมื่อถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 มีการจำกัดระยะเวลามากขึ้น คือ นอกจากวันธรรมดาเปิดได้ระหว่าง 18.00-24.00 น. แล้ววันหยุดราชการก็เปิดได้เฉพาะ 14.00-24.00 น. เท่านั้น (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า, 2522)

ในช่วงที่เกิดปัญหานํ้ามันครั้งที่ 2 รัฐบาลได้จำกัดเวลาให้บริการแก่สถานบริการประเภทอื่นเพิ่มเติม คือ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 สถานบริการที่มีอาหาร และเครื่องดื่มจำหน่าย โดยมีที่สำหรับพักผ่อนหลับนอนและมีบริการนวดให้แก่ลูกค้า เปิดได้ระหว่างเวลา 16.00-22.00 น. ในวันธรรมดา และวันหยุดราชการระหว่างเวลา 12.00-22.00 น. ส่วนสถานบริการที่มีอาหารและเครื่องดื่มจำหน่าย โดยมีหญิงสำหรับปรนนิบัติลูกค้า และมีการแสดงดนตรีเพื่อการบันเทิง ให้เปิดได้ระหว่างเวลา 11.00-14.00 น. และระหว่างเวลา 18.00-24.00 น. (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า, 2522)

การลดเวลาให้บริการ of สถานบริการ ส่งผลกระทบให้เจ้าของกิจการได้รับรายได้น้อยลง ส่วนพนักงานที่มีรายได้เป็นชั่วโมงก็ต้องขาดรายได้ เจ้าของสถานบริการและพนักงานจึงเรียกร้องให้รัฐบาลใช้วิธีการปิดสถานบริการในวันอาทิตย์แทนการลดเวลาการให้บริการ เนื่องจากได้รับความเดือดร้อนน้อยกว่า เพราะปกติในวันอาทิตย์ มีคนเที่ยวจำนวนไม่มากนัก และการปิดบริการ 1 วัน ทำให้เจ้าของกิจการสามารถประหยัดรายจ่ายได้ ถึงจะขาดทุนอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มากเท่ากับถูกลดเวลาเปิดบริการในวันธรรมดา ซึ่งมีจำนวนคนที่อยู่มากกว่า ส่วนผู้ใช้บริการนั้น ถึงจะถูกลดเวลาการเที่ยวให้น้อยลงกว่าเดิม แต่ก็ไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เนื่องจากผู้ที่ใช้บริการส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ซึ่งสามารถหาความสำคัญอย่างอื่นแทนได้

3.2 การกำหนดระยะเวลาออกอากาศ of สถานีวิทยุโทรทัศน์

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลกำหนดให้สถานีวิทยุโทรทัศน์ทุกสถานีลดเวลาออกอากาศ คือ วันธรรมดาออกอากาศไม่เกิน 22.30 น. ส่วนวันสุดสัปดาห์ (วันศุกร์และวันเสาร์) ออกอากาศได้ไม่เกิน 24.00 น. (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522) ต่อมาเมื่อสถานการณ์ขาดแคลนนํ้ามันเตาเพื่อใช้ผลิตไฟฟ้าดีขึ้น รัฐบาลจึงผ่อนผันให้เพิ่มเวลาออกอากาศในวันธรรมดาจาก 22.30 น. เป็น 23.30 น. ส่วนวันสุดสัปดาห์ยังคงเป็นไปตามเดิม

มาตรการดังกล่าวส่งผลกระทบท่อคนในสังคมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงแก่คนในสังคมทุกเพศทุกวัย ที่มักจะเปิดรับชมรายการทางโทรทัศน์ในขณะที่ทำ

กิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครที่มักจะกลับถึงบ้านในช่วงเวลา 20.00-21.00 น. ทั้งนี้การกำหนดเวลาแพร่ภาพทางโทรทัศน์ไม่เกิน 22.30 น. จึงเร็วเกินไปสำหรับคนกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเวลา 22.30 น. ไม่ใช่เวลาที่ผู้คนนอนหลับพักผ่อน แต่เป็นเวลาที่ผ่อนคลายความตึงเครียดที่ประสบมาทั้งวัน ดังนั้น จึงมีคนในสังคมบางส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับมาตรการนี้ของรัฐบาล เพราะเมื่อไม่สามารถดูโทรทัศน์ที่บ้านได้ คนบางกลุ่มก็สามารถแสวงหาความบันเทิงนอกบ้านด้วยการไปเที่ยวตามสถานบันเทิงต่าง ๆ แทน ซึ่งเป็นการเสียค่าน้ำมันในการเดินทางมากขึ้นไปอีก ส่วนสถานีโทรทัศน์ก็ได้รับผลกระทบจากมาตรการนี้ เพราะต้องพยายามจัดรายการให้ทันเวลาปิดสถานีคือ 22.30 น. เพื่อไม่ให้รายการหรือหนังที่ฉายอยู่ต้องจบกลางคัน และยังต้องสูญเสียรายได้จากโฆษณาที่ลดลงไปด้วย (ประหยัดน้ำมัน: หลังสี่ทุ่มครึ่ง เกิดอะไรขึ้น, 2522)

3.3 การกำหนดระยะเวลาการใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้า

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2517 รัฐบาลกำหนดมาตรการห้ามใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้า เว้นแต่ป้ายชื่อร้าน ต่อมาเมื่อสถานการณ์น้ำมันดีขึ้น รัฐบาลจึงผ่อนผันการใช้ไฟฟ้า ด้วยการอนุญาตให้ใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้าได้ระหว่างเวลา 19.00-22.00 น. ส่วนป้ายชื่อร้านและป้ายชื่อภาพยนตร์สามารถใช้ไฟฟ้าได้ไม่เกินหนึ่งป้ายเท่านั้น (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง, 2517) ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลห้ามใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้าอีกครั้ง ส่วนป้ายชื่อร้านและป้ายชื่อภาพยนตร์สามารถใช้ไฟฟ้าได้ไม่เกินหนึ่งป้ายเช่นเดิม (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง มาตรการประหยัดไฟฟ้า, 2522)

มาตรการดังกล่าวนอกจากจะทำให้แหล่งการค้าที่เคยเปิดไฟสว่างไสวในเวลากลางคืนต้องลดจำนวนการใช้ไฟลงแล้ว ยังเกิดการตื่นตัวของคนในสังคมที่ร่วมมือกันเรียกร้องให้คนไทยเห็นความสำคัญของไฟฟ้า และผลเสียของการขาดแคลนไฟฟ้าหากไม่ช่วยกันประหยัดพลังงาน กลุ่มที่มีบทบาท คือ นิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ จำนวนหลายพันคน ออกชี้แจงให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนหนาแน่น ร่วมมือกันงดเปิดไฟฟ้าโฆษณาสินค้าตั้งแต่เวลา 18.30-20.30 น. รวมทั้งยังมีหนังสือขอร้องไห้หน่วยงานราชการ งดเปิดไฟอาคารสถานที่ราชการในเวลากลางคืน เช่น นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้เหตุผลในการดำเนินการดังกล่าวว่า

ไฟฟ้าที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้จากการเผาผลาญน้ำมันเตา และน้ำมันโซล่าเป็นส่วนใหญ่... ถึงแม้การไฟฟ้าจะมีเงินที่ได้จากการจำหน่ายกระแสไฟฟ้ามากเท่าใด แต่ในภาวะการขาดแคลนน้ำมันเช่นนี้ ก็ไม่สามารถจะจัดหาน้ำมันมาใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้าได้... เราได้สูญเสียพลังงานไฟฟ้าเป็นจำนวนมาก เนื่องมาจากการใช้ไฟฟ้าโฆษณาสินค้าตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเปิดในเวลากลางคืน รวมถึงไฟฟ้าที่เกินความจำเป็น... น้ำมันซึ่งสูญเสียไปในการใช้ไฟฟ้าเกินความจำเป็นนี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน สิ่งอื่นอีกมากมาย...(น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง, 2516, ปีก 1: 6)

3.4 การกำหนดระยะเวลาจำหน่ายน้ำมันของสถานีบริการน้ำมัน

รัฐบาลควบคุมการจำหน่ายน้ำมันของสถานีบริการน้ำมันและร้านค้าน้ำมันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 แต่ในระยะนั้นเป็นเพียงการจำกัดเวลาเท่านั้น คือ อนุญาตให้จำหน่ายได้

เฉพาะเวลา 05.00–21.00 น. ของทุกวัน แต่ช่วงที่เกิดปัญหาน้ำมัน ครั้งที่ 2 สถานการณ์ขาดแคลนน้ำมันรุนแรงขึ้น รัฐบาลจึงให้คนไทยประหยัดน้ำมันยิ่งขึ้น ดังนั้น ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2523 จึงกำหนดห้ามสถานีบริการน้ำมันและร้านค้าน้ำมันเปิดบริการในวันอาทิตย์ ส่วนวันอื่นเปิดได้ระหว่างเวลา 05.00–21.00 น. แต่บังคับใช้เฉพาะเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การกำหนดเฉพาะเขตกรุงเทพมหานคร ไม่ได้สร้างนิสัยการประหยัดน้ำมันให้กับคนไทยอย่างจริงจัง เนื่องจากคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เดินทางไปเติมน้ำมันจากสถานีบริการน้ำมันนอกเขตกรุงเทพมหานคร ทำให้เป็นการสิ้นเปลืองน้ำมันมากขึ้น ดังนั้น ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2523 รัฐบาลจึงกำหนดให้สถานีบริการน้ำมันและร้านค้าน้ำมันทั่วประเทศปิดบริการในวันอาทิตย์ ส่วนวันอื่นเปิดได้ระหว่างเวลา 06.00–18.00 น. (คำสั่งนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง, 2523)

ทั้งนี้ การปิดสถานีบริการน้ำมันในวันอาทิตย์ส่งผลต่อสังคมหลายประการ คือ ทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกว่าน้ำมันมีไม่พอใช้ จำเป็นต้องร่วมมือกับรัฐบาลประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า ซึ่งเป็นผลทางด้านจิตวิทยา ส่วนสถานีบริการน้ำมันก็สามารถลดค่าไฟฟ้าลงได้ประมาณ 60,000 บาทต่อสัปดาห์ และยังทำให้การจราจรเบาบางลง รวมทั้งช่วยลดอุบัติเหตุลงด้วย ส่วนผู้ประกอบการและพนักงานของสถานีบริการน้ำมันก็มีเวลาพักผ่อนในวันอาทิตย์ได้ อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวก็ส่งผลเสียต่อสังคมเช่นกัน เนื่องจากผู้ใช้รถยนต์ส่วนตัวอาจได้รับความไม่สะดวกจากเหตุการณ์ฉุกเฉินที่จำเป็นต้องใช้รถยนต์ในวันอาทิตย์ และยังเกิดการกักตุนน้ำมันซึ่งส่งผลให้เกิดอหิวาต์ได้ง่าย สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เคยมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากในวันอาทิตย์ก็ลดจำนวนลง นอกจากนี้ยังทำให้วันเสาร์และวันจันทร์มีผู้คนมาเติมน้ำมันที่ สถานีบริการน้ำมันกันอย่างแออัด ส่งผลให้การจราจรติดขัดมากขึ้น (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2523)

3.5 การณรงค์ให้คนไทยประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า

การณรงค์เพื่อขอความร่วมมือจากคนไทย เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้ ตั้งแต่เกิดปัญหาน้ำมันครั้งที่ 1 กล่าวคือ รัฐบาลมีการประชาสัมพันธ์เสนอแนะวิธีประหยัดน้ำมันที่ง่ายแก่การปฏิบัติ เช่น อย่าขับรถเร็วเกินไป โดยไม่ควรขับรถเกิน 80 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ใช้ความเร็วในการขับอย่างสม่ำเสมอ หากจอดรถเกินกว่า 3-4 นาที ควรดับเครื่องยนต์ หากอากาศไม่ร้อนไม่ควรเปิดเครื่องปรับอากาศในรถยนต์ เพราะทำให้เครื่องยนต์ทำงานหนักขึ้นและสิ้นเปลืองน้ำมันมากขึ้นร้อยละ 10 รวมทั้งควรรับส่งสมาชิกในครอบครัวให้ได้ในคราวเดียวเพื่อประหยัดการใช้รถให้น้อยที่สุด และเพื่อนบ้านที่ไปทำงานหรือไปธุระทางเดียวกัน ควรผลัดกันให้อีกฝ่ายหนึ่งอาศัยรถไปด้วยเพื่อประหยัดน้ำมัน นอกจากนี้ หากกระยะทางใกล้ก็ควรเดินเพื่อเป็นการประหยัดน้ำมัน (น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง, 2516)

ในช่วงที่เกิดปัญหาน้ำมันครั้งที่ 2 รัฐบาลขอความร่วมมือเพิ่มเติม ด้วยการให้ส่วนเอกชนที่ใช้เครื่องปรับอากาศในที่ทำงานหรือที่อยู่อาศัย ปรับอุณหภูมิของเครื่องปรับอากาศไม่ให้ต่ำกว่า 27 องศาเซลเซียส และให้คนไทยปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างเคร่งครัด ตลอดจนให้เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้น้ำมันและไฟฟ้า ออกไปให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและผู้ควบคุมเครื่องจักร ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดให้มีความรู้ในการปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้เครื่องจักร และอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งให้เจ้าหน้าที่ของการไฟฟ้าแนะนำ

วิธีการใช้งานเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านอย่างประหยัดให้กับคนไทย นอกจากนี้ รัฐบาลยังจัดนิทรรศการแสดงภาพโปสเตอร์ที่มีรูปและคำขวัญเกี่ยวกับการประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า จัดฉายภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของพลังงาน รวมทั้งจัดส่งสติ๊กเกอร์เพื่อรณรงค์การประหยัดไฟฟ้าตามสถานที่ต่าง ๆ อีกด้วย (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2522)

การรณรงค์ให้ประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าได้รับความร่วมมือจากคนในสังคมด้วยดี เห็นได้จากในเวลากลางคืนซึ่งปกติบ้านเรือนแต่ละหลังจะเปิดไฟฟ้าหน้าบ้านกันหลายดวง ก็เปลี่ยนมาเปิดไฟฟ้าเท่าที่จำเป็น ให้พอมีแสงสว่างเพื่อความปลอดภัยของทรัพย์สินเท่านั้น และในแหล่งธุรกิจที่เคยมีการจราจรคับคั่ง เช่น สามย่าน ปทุมวัน ราชเทวี พญาไท สยามสแควร์ วงเวียนเล็ก วงเวียนใหญ่ และเยาวราช มีจำนวนรถยนต์บนถนนลดลงมาก (น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง, 2516) ส่วนผู้ที่เคยขับรถยนต์เพื่อไปรับประทานอาหารกลางวันไกลจากที่ทำงาน ก็เปลี่ยนมาเป็นการเดินไปรับประทานอาหารในร้านที่ใกล้กับที่ทำงานแทน รวมทั้งผู้ใช้รถยนต์ที่เคยชินกับการขับรถแบบเกาที่เผาผลาญน้ำมันโดยไม่จำเป็น ก็เปลี่ยนมาปฏิบัติตามคำแนะนำสำหรับการใช้รถยนต์ให้ประหยัดน้ำมันมากขึ้น

นอกจากนี้ บุคคลหลายกลุ่มยังเกิดความตื่นตัวในการคิดหาวิธีเพื่อช่วยให้มีการประหยัดน้ำมันมากขึ้น เช่น นิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ร่วมรณรงค์ให้คนในสังคมหันมาใช้รถจักรยานเป็นพาหนะแทนรถยนต์มากขึ้น ด้วยการขี่จักรยานไปตามถนนสายต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร คือ สะพานควาย อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ประตูนํ้า ราชดำริ ราชประสงค์ สยามสแควร์ ปทุมวัน สามย่าน พระราม 4 หัวลำโพง เยาวราช เฉลิมกรุง สนามหลวง สะพานพระปิ่นเกล้า จรัลสนิทวงศ์ สามแยกท่าพระ ถนนตก สีลม และศาลาแดง เป็นต้น (น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง: การรณรงค์เพื่อประหยัดการใช้ น้ำมัน, 2516) ทั้งนี้เพื่อชักชวนให้คนไทยเปลี่ยนมาใช้รถจักรยานในช่วงที่น้ำมันขาดแคลนให้มากขึ้น ส่วนองค์การนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีหนังสือถึงทางมหาวิทยาลัยให้ดำเนินการประหยัดพลังงานไฟฟ้า ด้วยการงดการใช้เครื่องขยายเสียง และเครื่องปรับอากาศภายในมหาวิทยาลัย รวมทั้งให้ช่วยกันประหยัดการใช้ไฟฟ้าด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินไปตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล และเพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีในการประหยัดพลังงานของชาติ (มธ. ให้ประหยัด, 2517)

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการต่าง ๆ ก็ประหยัดไฟฟ้ามากขึ้น เพราะนอกจากเพื่อประโยชน์ของสังคมโดยรวมแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อกิจการของตนที่สามารถลดรายได้จากค่าไฟฟ้าลงด้วย ตัวอย่างของผู้ประกอบการที่จำเป็นต้องใช้ไฟฟ้าเป็นจำนวนมากเพื่อให้บริการแก่คนในสังคม คือ ธุรกิจโรงแรม หลังจากที่เกิดปัญหาน้ำมัน ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมได้ร่วมมือกับรัฐบาลในการประหยัดการใช้ไฟฟ้าด้วยการจ่ายกระแสไฟฟ้าให้น้อยลง และปิดไฟฟ้าบริเวณด้านนอกและด้านในโรงแรมในส่วนที่ไม่จำเป็น ลดการใช้เครื่องต้มน้ำและเครื่องปรับอากาศลงร้อยละ 40 บาร์ และในดัลบี้ ในโรงแรมเปิดบริการเพียง 5-6 วันต่อหนึ่งสัปดาห์ รวมทั้งขอความร่วมมือจากผู้ที่มาใช้บริการของโรงแรมให้ช่วยกันปิดไฟฟ้าเมื่อออกจากห้องพักแล้ว (ทุกโรงแรมร่วมประหยัดน้ำมัน, 2517)

3.6 การกำหนดให้หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจประหยัดน้ำมันและไฟฟ้า

หลังจากที่ประเทศไทยประสบกับปัญหาน้ำมันตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ให้หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าให้มากที่สุด โดยเฉพาะ

ในช่วงที่เกิดปัญหาน้ำมันครั้งที่ 2 รัฐบาลกำหนดให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศ ควบคุมดูแล การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น ปิดไฟฟ้าหรือพัดลมในห้องทำงานที่ไม่มีผู้ทำงานอยู่ เป็นเวลานาน งดใช้เครื่องปรับอากาศเว้นแต่การใช้ที่จำเป็น เช่น ใช้เพื่อการรักษาพยาบาล ใช้ในห้องหรืออาคารที่ไม่ต้องการให้เสียงภายนอกเข้ามารบกวน หรือการใช้เพื่อประโยชน์ในการเก็บรักษาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522) ต่อมาได้กำหนดเพิ่มเติมว่าหากส่วนราชการใดจำเป็นต้องใช้เครื่องปรับอากาศในสถานที่ทำงาน ให้ปรับอุณหภูมิของเครื่องปรับอากาศไม่ให้ต่ำกว่า 27 องศาเซลเซียส นอกจากนี้ รัฐบาลยังกำหนดให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจลดการใช้ไฟฟ้าลงเป็นลำดับ ด้วยการลดการใช้ไฟฟ้าลงในอัตราร้อยละ 5 ภายในระยะ 6 เดือนแรก และค่อย ๆ ลดการใช้ลงในอัตราร้อยละ 10 ภายในเวลา 1 ปี โดยให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และรายงานให้สำนักนายกรัฐมนตรีทราบ ทุก ๆ 4 เดือน อีกทั้งให้หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจที่ต้องเดินทางไปราชการต่างท้องที่หรือการรับส่งหนังสือราชการ ใช้บริการขนส่งสาธารณะและบริการสื่อสารของรัฐให้มากที่สุด (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2522)

อย่างไรก็ตาม การงดใช้เครื่องปรับอากาศส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงานของข้าราชการ เนื่องจากรูปทรงของสถานที่ราชการส่วนใหญ่สร้างขึ้นมาเพื่อติดตั้งเครื่องปรับอากาศ เมื่อไม่สามารถใช้เครื่องปรับอากาศได้จึงต้องทนกับสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าว และทำให้ต้องสิ้นเปลืองไฟฟ้าจากการใช้พัดลมเพื่อให้ได้รับความเย็นเท่าที่เคยได้รับจากเครื่องปรับอากาศ นอกจากนี้ สถานที่ราชการบางแห่ง เช่น หอสมุดและหอจดหมายเหตุ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เครื่องปรับอากาศเพื่อปรับอุณหภูมิภายในให้คงที่สำหรับรักษาสภาพของเอกสาร ต้องได้รับผลกระทบไปด้วย จึงต้องทำเรื่องขออนุญาต ผ่อนผันให้ใช้เครื่องปรับอากาศได้ตามเดิม (ประหยัดน้ำมัน: หลังสี่ทุ่มครึ่ง เกิดอะไรขึ้น, 2522)

3.7 การกำหนดให้คนไทยร่วมมือปฏิบัติตามกฎจราจร

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลให้กรมตำรวจกวดขันการใช้ความเร็วของรถยนต์ในเขตที่ไม่ได้จำกัดความเร็วไว้ และกำหนดให้รถยนต์ส่วนบุคคลใช้ความเร็วไม่เกิน 100 กิโลเมตรต่อชั่วโมง รถขนส่งและรถยนต์โดยสารสาธารณะไม่เกิน 80 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ตลอดจนให้เข้มงวดต่อการปฏิบัติตามกฎจราจรของคนไทยอย่างเคร่งครัด และจับกุมโดยไม่มีการผ่อนผัน (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2522) นอกจากนี้ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2522 รัฐบาลยังกำหนดมาตรการห้ามจอดรถยนต์และกำหนดเวลาห้ามจอดรถยนต์ในถนนสายต่าง ๆ ที่มีการจราจรติดขัดในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งหมด 39 สาย ทั้งนี้เพื่อให้การจราจรคล่องตัว เช่น ห้ามจอดตั้งแต่ เวลา 06.00-22.00 น. ในถนนราชวิถีตั้งแต่ถนนราชปรารภถึงอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ห้ามจอดตั้งแต่เวลา 06.00-21.00 น. ในถนนเพลินจิตตลอดสาย และห้ามจอดตั้งแต่เวลา 06.00-09.00 น. และ 16.00-20.00 น. ในถนนสุขุมวิทตั้งแต่แยกถนนบางนา-ตราด ถึงทางรถไฟ ถนนเพลินจิต เป็นต้น (มาตรการประหยัดน้ำมัน, 2522)

การกำหนดมาตรการในด้านการจราจรดังกล่าว นอกจากจะทำให้การจราจรคล่องตัวมากขึ้น และลดการเผาผลาญน้ำมันแล้ว ยังมีผลดีอีกบางประการ กล่าวคือ ถึงแม้มาตรการดังกล่าวจะกระทบต่อผู้ขับขี่รถยนต์ที่ถูกจับเนื่องจากฝ่าฝืนกฎจราจรด้วยการขับเร็วเกินกว่าที่กำหนด และจอดรถในที่ห้ามจอดก็ตาม แต่ก็เป็นการสร้างนิสัยให้ผู้ขับขี่รถยนต์เห็นความสำคัญของการเคารพและปฏิบัติตามกฎจราจรยิ่งขึ้น และยังช่วยลดจำนวนการเกิดอุบัติเหตุลงด้วย

จะเห็นได้ว่า สภาพสังคมในช่วงเวลาที่เกิดปัญหาน้ำมันนั้น เกิดความร่วมมือจากคนไทยทุกฝ่าย ในการประหยัดไฟฟ้า ทำให้ลักษณะหรือพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าของผู้คนในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม คือ จากที่เคยใช้ไฟฟ้ากันอย่างสิ้นเปลืองก็เปลี่ยนมาเป็นการใช้ไฟฟ้าอย่างรู้คุณค่ามากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่เกิดปัญหาน้ำมันนั้น แม้ว่ารัฐบาลได้ใช้วิธีการบังคับและรณรงค์ให้ประชาชนประหยัดน้ำมัน แต่ก็ เป็นเพียงมาตรการในระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อสถานการณ์น้ำมันบรรเทาลง รัฐบาลก็ผ่อนคลายมาตรการ ดังกล่าว ทำให้กระแสการตื่นตัวในการประหยัดน้ำมันเกิดขึ้นในสังคมไทยเฉพาะในช่วงระยะเวลาใดเวลา หนึ่งเท่านั้น และไม่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงานให้ประหยัดอย่างถาวร

สรุป

น้ำมันเป็นพลังงานที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของโลก แต่น้ำมัน เป็นพลังงานที่มีปริมาณจำกัด จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการใช้น้ำมันของโลกที่มีแนวโน้มเพิ่ม สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ ประกอบกับสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองของประเทศผู้ผลิตน้ำมันเกิด ความวุ่นวายอยู่บ่อยครั้ง จนกระทบต่อปริมาณการผลิตและราคาน้ำมันที่สูงขึ้นอย่างมาก ทั้งนี้ปัญหาน้ำมันส่งผลกระทบต่อแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้น้ำมัน ความสามารถในการจัดหา น้ำมัน และการแก้ไขปัญหาพลังงานของประเทศนั้น ๆ

สำหรับประเทศไทยนั้น มีแหล่งน้ำมันสำรองค่อนข้างจำกัด ไม่สามารถพึ่งพาน้ำมัน จากแหล่งภายในประเทศได้เพียงทางเดียว ดังนั้น ในแต่ละปีจึงต้องนำเข้าทั้งน้ำมันดิบและน้ำมัน สำเร็จรูปจากต่างประเทศในปริมาณสูง นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยภายในประเทศอีกหลายประการที่ทำให้ ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำมันครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 อย่างรุนแรง กล่าวคือ ราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศในขณะนั้น ไม่ได้สะท้อนถึงราคาน้ำมันที่แท้จริง เนื่องจากรัฐบาล จัดตั้งกองทุนน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อใช้สำหรับรักษาระดับราคาจำหน่ายปลีกน้ำมันในประเทศไม่ให้สูงขึ้น จนกระทบค่าครองชีพของคนในสังคม เมื่อราคาน้ำมันต่ำกว่าความเป็นจริง ทำให้มีการบริโภคน้ำมัน อย่างฟุ่มเฟือย และไม่ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมการประหยัดน้ำมันในสังคมไทยอย่างจริงจัง อีกทั้ง ลักษณะการใช้น้ำมันของประเทศไทยอยู่ในภาคการคมนาคมขนส่งมากที่สุด ดังนั้น เมื่อรัฐบาล ปรับเพิ่มราคาจำหน่ายปลีกน้ำมัน ผู้ประกอบการต่าง ๆ ย่อมมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ค่าใช้จ่าย ในการครองชีพสูงของผู้บริโภคสูงขึ้นตามไปด้วย

ด้วยปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผลกระทบจากปัญหาน้ำมันที่ประเทศไทยได้รับในช่วง ระหว่าง พ.ศ. 2516-2523 จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง ผลกระทบที่สำคัญ คือ ราคาสินค้าอุปโภคและ บริโภคมีราคาสูงขึ้นจากต้นทุนน้ำมันที่เพิ่มขึ้น ความเดือดร้อนดังกล่าว เชื่อมโยงไปถึงสภาพสังคม ที่มีการชุมนุมต่อต้านสินค้าราคาแพง การคัดค้านการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง รวมทั้งประชาชน ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดการประหยัดน้ำมันและไฟฟ้าตามมาตรการแก้ไขปัญหา น้ำมันของรัฐบาล ทั้งการจำกัดเวลาการใช้บริการของสถานบันเทิง และการรับชมรายการของสถานี วิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งการลดการใช้พลังงานและไฟฟ้าตามบ้านเรือนและสถานที่ราชการ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาน้ำมันที่ไทยได้รับในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้ในเวลาต่อมา รัฐบาล ได้พยายามดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาน้ำมันระยะยาวอย่างจริงจังมากขึ้น ด้วยการเร่งสำรวจหา แหล่งน้ำมันในประเทศ การขยายกำลังการผลิตของโรงกลั่นน้ำมันเดิม รวมทั้งอนุมัติให้จัดสร้าง

โรงกลั่นน้ำมันแห่งใหม่เพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อลดปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำมันอย่างรุนแรงดังเช่นในอดีต ที่สำคัญไปกว่านั้น รัฐบาลยังสนับสนุนให้มีการใช้พลังงานทดแทน คือ ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน และพลังงานหมุนเวียน ทั้งแสงอาทิตย์ ลม และน้ำ รวมทั้งการรณรงค์ให้คนไทยรู้จักใช้น้ำมันและไฟฟ้าอย่างประหยัด และใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า ดังนั้นสัดส่วนการพึ่งพาน้ำมันจากต่างประเทศจึงค่อย ๆ ลดลงนับตั้งแต่ พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา เนื่องจากประเทศไทยสามารถนำน้ำมันจากแหล่งภายในประเทศมาผลิตได้มากขึ้น และยังสามารถกระจายการใช้พลังงานทดแทนอื่นมากขึ้นด้วย ดังนั้นเมื่อประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาน้ำมันอีกในเวลาต่อมา ผลกระทบที่ได้รับจึงไม่รุนแรงเท่ากับ 2 ครั้งแรก

เอกสารอ้างอิง

- กรณีการขึ้นค่าโดยสารรถประจำทาง. (2522). สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์, 4(33), 903-904.
- กระทรวงคมนาคม. (2526, 8 เมษายน). คค. 0205/3813. นโยบายมาตรการประหยัดพลังงานในภาคการขนส่ง.
- กระทรวงพาณิชย์. (2522, 27 กุมภาพันธ์). พณ. 0501/026. การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศ.
- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2522ก, 18 กรกฎาคม). อก. 0100/122. มาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางแผนมาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2522ข, 21 พฤศจิกายน). อก. 0100/219. รายงานผลการดำเนินงานตามมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางแผนมาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง.
- _____. (2523, 7 มกราคม). อก. 0100/4. ข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิงของคณะกรรมการวางแผนมาตรการการประหยัดการใช้พลังงานและน้ำมันเชื้อเพลิง ฉบับที่ 2 การขาดแคลนข้าว สินค้าราคาแพง และการกักตุนสินค้าเนื่องจากน้ำมันขึ้นราคา. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2517/17.
- การติดต่อซื้อน้ำมันจากต่างประเทศและการเพิ่มราคาน้ำมันดีเซล. (2522). สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 4(11), 290.
- การประกาศเพิ่มราคาจำหน่ายน้ำมันและเชื้อเพลิงประเภทต่าง ๆ. (2523). สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์. 5(7), 181.
- กิตติมา อมรทัต. (2532). วิฤตติการณ์ในตะวันออกกลาง: กรณีพิพาทปาเลสไตน์-อิสราเอล. โอเดียนส์โตร์.
- คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 1/2517. การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง. (2 มกราคม 2517). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 91 ตอนที่ 2, 1-2.
- คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 2/2517. การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง. (8 มกราคม 2517). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 91 ตอนที่ 4, 35.
- คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ สสร. 49/2517. การใช้มาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง. (6 กันยายน 2517). ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ. เล่ม 91 ตอนที่ 149, 1-2.

- คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 6/2522. มาตรการประหยัดไฟฟ้า. (14 สิงหาคม 2522). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 96 ตอนที่ 139, 240-241.
- คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 10/2523. กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันภาวะการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง. (2 ธันวาคม 2523). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 97 ตอนที่ 185, 1-4.
- คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 7/2523. กำหนดมาตรการเพื่อแก้ไขและป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง. (11 มกราคม 2523). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ*. เล่ม 97 ตอนที่ 4, 1-2.
- ชมเพลิน จันทรเรืองเพ็ญ และคนอื่น ๆ. (2524). *พันธนาการน้ำมัน: หนทางหลุดพ้น*. พิทักษ์ประชา. ทุกโรงแรมร่วมประหยัดน้ำมัน. (2517, 12 มกราคม). *ไทยเดลี*, 3.
- ธนศ กองประเสริฐ. (2522, เมษายน-มิถุนายน). วิฤติการณ์อิหร่านกับปัญหาน้ำมันในเอเชีย. *จุลสารธนาคารกรุงเทพ*, 1.
- น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง: การรณรงค์เพื่อประหยัดการใช้น้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2516/8.
- น้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมันเชื้อเพลิง. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2516). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2516/6.
- ประหยัดน้ำมัน: หลีกเลี่ยงการขึ้นราคาน้ำมัน. (2522). *เศรษฐกิจ*, 2(73), 6-13.
- ปัญหาน้ำมันขาดแคลนและการขึ้นราคาน้ำมัน. (บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ). (2517). สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เลขที่ ก/ป6/2517/15.
- ปิดโรงหนัง สมบัตินาคาราชประวัตรัฐบาล. (2517, 4 มกราคม). *ไทยเดลี*, 8.
- มธ. ให้ประหยัด. (2517, 3 มกราคม). *ไทยเดลี*, 1.
- มาตรการประหยัดน้ำมัน. (2522). *สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*, 4(33), 897-898.
- โรงหนัง-ดารา ชุมชุมประท้วง นักศึกษา ประณาม 'เห็นแก่ตัว'. (2517, 5 มกราคม). *ไทยเดลี*, 2.
- วรรณ ภัทรพานิช. (2517, เมษายน). การขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศไทย. *วารสารการขนส่ง*. 8(93), 40-41. *วิพากษ์วิจารณ์บันเทิง*. (2517, 11 มกราคม). *ไทยเดลี*, 7.
- ศูนย์ นศ. (2517, 13 มกราคม). *ไทยเดลี*, 8.
- สถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. (2536). *ปิโตรเลียมเมืองสยาม: วิวัฒนาการของอุตสาหกรรมปิโตรเลียมในประเทศไทย*. สถาบัน.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2522ก, 28 กุมภาพันธ์). สร. 0202/ว.30. การป้องกันการขาดแคลนน้ำมัน. (2522ข, 3 พฤษภาคม). สร. 0202/ว.79. การป้องกันการขาดแคลนน้ำมันเชื้อเพลิง.
- โอเปกขึ้นราคาน้ำมันอีกอย่างน้อย 8.8 เพอร์เซ็นต์. (2522). *สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*, 4(14), 382-383.
- โอเปกปรับราคาน้ำมันใหม่. (2523). *สยามจดหมายเหตุ: บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์*, 5(24), 662.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Sawan Rajabhat University

“ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน
สู่การพัฒนาชาติ ด้วยศาสตร์และศิลป์
ธำรงภูมิปัญญาแห่งแผ่นดินพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ”